

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SUKUKUN FİNANSAL SİSTEMDEKİ ROLÜ, ÖNEMİ,
MUHASEBESİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

Yüksek Lisans Tezi

Aytekin KARAHAN

1250Y74208

İSTANBUL, Haziran 2014

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SUKUKUN FİNANSAL SİSTEMDEKİ ROLÜ, ÖNEMİ,
MUHASEBESİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

Yüksek Lisans Tezi

Aytekin KARAHAN

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Hayri DURMUŞ

İSTANBUL, Haziran 2014

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Aytekin Karahan'ın "Sukukun Finansal Sistemdeki Rolü, Önemi, Muhasebesi Ve Türkiye Uygulamaları" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur. 19 Eylül 2014

Adı-Soyadı

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet Hayri Durmuş

Jüri Üyesi : Prof. Dr. H. Şaduman Okumuş

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Vural Akarçay

ÖZET

Türkiye ekonomisi, genç eğitimli beşeri sermayesi, jeopolitik konumu, güçlü sanayi altyapısı ve artan rekabet gücü sebebiyle büyük ekonomik gelişme potansiyeline sahiptir. Ne var ki, Türkiye ekonomisi, tasarruf açığı, teknoloji açığı ve enerji açığından kaynaklanan önemli iktisadi sorunlara da sahiptir. Diğer yandan, tasarruf açığını azaltmak, yatırımları ve ekonomik büyümeyi güçlendirmek için, Türk bankacılık sektörü faizsiz bankacılık ve yenilikçi faizsiz bankacılık ürün ve hizmetlerine doğru dönüşüm göstermekte ve çeşitlenmektedir. Bu bağlamda, bu tezin temel amacı, Türkiye ekonomisinde, genelde faizsiz bankacılık ve ürünlerini incelemek, özelde ise faizsiz bankacılık için yeni ve en önemli bir yatırım/finansman aracı olan sukuku (kira sertifikasına) araştırmaktır. Çalışmada, sukuk ihracı ile finans piyasasında başlayan yeni süreç ele alınmıştır.

ABSTRACT

Turkish economy has a great economic development potential because of the dynamic young educated human capital, geopolitical position, strong industrial infrastructure and increasing competitiveness. However, Turkish economy have also important economic problems resulted from saving gap, technology gap and energy gap. On the other hand, Turkish banking sector has been varying and transforming into interest free banking and innovative interest free banking products and services in order to decrease saving gap and strengthen investment and economic growth. In this context main aim of this thesis is to analyse the dynamics and structure of the interest free banking and innovative interest free banking products in general, and to investigate the Sukuk assumed as one of the most important and new investment/financing instrument for the interest free banking system in particular. In this study, a new phase emerging in the Turkish financial market by issuing the Sukuk is investigated.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet.....	iv
Şekil Listesi	vii
Tablo Listesi.....	viii
Kısaltmalar Listesi	ix
GİRİŞ	1
1. SERBEST PİYASA EKONOMİSİNDE FİNANSAL SİSTEMİN YAPISI, İŞLEYİŞİ, BORÇLANMA, FAİZ ve FİNANSAL KRİZLER.....	2
1.1. İktisat Teorisinde Finansman ve Fon Piyasası Yapısı.....	2
1.2. Piyasa Ekonomisinde Finansal Sistemin Yapısı	6
1.2.1. Finansal Piyasalar Türleri ve İşlevleri.....	6
1.2.2. Finansal Sistemde Kurumlar, Oyuncular ve Araçlar	7
1.3. Piyasa Ekonomisinde Finansal Sistemin Finansal Krizlerdeki Rolü	8
2. İSLAM EKONOMİSİNDE FİNANSMAN YAPISI VE FAİZİN YERİ.....	10
2.1. İslam Öncesi Dinlerde Borçlanma ve Faizin Yeri.....	10
2.2. İslam Ekonomisinde Temel İlke ve Unsurlar	11
2.3. İslam’da Helal Kazanç ve Faizin Yasak Olma Sebepleri.....	14
2.4. İslam’da Vadeli Alış Veriş ve Fiyat Farkı.....	19
2.5. İslam’da Karşılıksız Finansman Yöntemleri	20
2.6. İslam’da Karşılık Alınan Finansman Yöntemleri	21
3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE İSLAMİ BANKACILIK	32
3.1. Dünyada İslami Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Yükselme Süreci.....	33
3.2. Türkiye’de Faizsiz-Katılım Bankacılığı Çalışma Esasları ve İşleyiş Yapısı .	34
3.2.1. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri	38
3.2.2. Katılım Bankacılığının Fon Kullanırma Yöntemleri	42
3.3. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Yapısı ve Göstergeleri.....	49
3.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sisteminin Yapısı ve Göstergeleri	56
4. SUKUKUN YAPISI VE TÜRLERİ	68
4.1. Sukukun Yapısı, Özellikleri ve Gelişimi.....	68
4.2. Sukukun Kullanım Alanına Göre Sınıflanması ve Sukuk Çeşitleri	72
4.2.1. Proje, Varlık ve Bilanço Endeksli Sukuk.....	73
4.2.2. İcara Sukuk.....	74
4.2.3. Mudaraba Sukuk	76
4.2.4. Müşaraka Sukuk	76

4.2.5. Murabaha Sukuk	78
4.2.6. Selem (Salam) Sukuk	78
4.2.7. İstisna Sukuk	79
4.2.8. Karma (Melez) Sukuk	80
4.3. Dünyada ve Türkiye’de Sukuk Piyasası.....	81
5. SUKUKUN TÜRKİYE UYGULAMALARI VE MUHASEBESİ.....	90
5.1. Sukukun Türkiye Uygulamaları	90
5.2. Yasal Düzenlemeler	90
5.3. Kira Sertifikaları.....	91
5.3.1. Kira Sertifikasının Tanımı.....	91
5.3.2. Kira Sertifikasına İlişkin Esaslar	92
5.3.3. Kira Sertifikalarının Sınıflandırılması.....	93
5.3.4. Kira Sertifikalarının İhraç İşlemi	94
5.3.5. Kira Sertifikalarının Vergilendirilmesi	96
5.4. Varlık Kiralama Şirketleri	99
5.4.1. Varlık Kiralama Şirketlerinin Kuruluşu ve Hukuki Yapısı.....	99
5.4.2. Varlık Kiralama Şirketlerinin Sermaye Piyasasındaki Rolü	101
5.4.3. Varlık Kiralama Şirketlerinin Vergilendirilmesi.....	102
5.5. Türkiye’de Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Sundukları Hizmetlerin Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılmalı İncelenmesi..	102
5.6. Muhasebe Uygulama Örnekleri.....	110
6. SONUÇ.....	113
7. KAYNAKÇA	115

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1.1 Klasik Teoride Ödünç Verilebilir Fon Piyasası ve Denge	4
Şekil-2.1 İslam’da Faiz Türlerinin Sınıflanması	18
Şekil-2.2 Vadeli Satışın Fiyatlar Üzerinde Etkisi	20
Şekil-2.3 İslam’da Karz ve Ariyet Tasnifi	23
Şekil-2.4 Ortaklık Çeşitleri	23
Şekil-2.5 Mudârabe Ortaklık.....	25
Şekil-2.6 Müşâreke Ortaklık.....	26
Şekil-2.7 Kiralama (Leasing) İşlemi.....	29
Şekil-3.1 Kâr Payının Faiz Oranına Paralel Seyretmesi	36
Şekil-3.2 Katılım Bankalarında Bireysel Ve Kurumsal Finansman Desteği Mekanizması.....	37
Şekil-3.3 Katılım Bankalarında Ortaklık Yapısı	45
Şekil-3.4 Toplam Aktifler (Sabit fiyatlarla 1964=100, bin TL).....	54
Şekil-3.5 Özkaynaklar (Sabit fiyatlarla 1964=100, bin TL)	54
Şekil-3.6 Katılım Bankaları Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	60
Şekil-3.7 Katılım Bankaları Aktif Büyüme Oranı (%).....	60
Şekil-3.8 Katılım Bankalarında Toplanan Fon (Bin TL)	61
Şekil-3.9 Bankacılık Sektöründe Toplanan Fon (Bin TL).....	61
Şekil-3.10 Katılım Bankaları Özkaynak Gelişimi (Bin TL)	64
Şekil-3.11 Bankacılık Sektörü Özkaynak Gelişimi (Bin TL)	64
Şekil-4.1 Dünyada Toplam Sukuk İhracı (Ocak 2001 –Ocak 2013, Milyon ABD \$)	82
Şekil-4.2 Dünyada Yurtiçi Toplam Sukuk İhracı (2001-2010, %)	86
Şekil-4.3 Dünyada Yurtiçi Toplam Sukuk İhracı (2011-2013 Ocak, %)	86
Şekil-4.4 Dünyada Uluslararası Toplam Sukuk İhracı (2001-2010, %).....	87
Şekil-4.5 Dünyada Uluslararası Toplam Sukuk İhracı (2011-2013 Ocak, %)	87
Şekil-4.6 Dünyada Para Birimine Göre Toplam Sukuk İhracı (2001-2013 Ocak, %).....	88
Şekil-4.7 Dünyada Bölgelere Göre Toplam Sukuk İhracı (2001-2013 Ocak, %).....	88
Şekil-5.1 Kira Sertifikası İhraç Süreci	95

TABLO LİSTESİ

Tablo-3.1 Türk Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü (2013)	51
Tablo-3.2 Türkiye’de Banka Türleri ve Yıllara Göre Sayısal Gelişimi	52
Tablo-3.3 Türkiye’de Bankacılık Sektörü Sermaye Yapısı.....	53
Tablo-3.4 Türkiye’de Bankacılık Sektöründe ATM, POS, Banka Kartı.....	53
Tablo-3.5 Kredi Dağılımı (Yüzde)	55
Tablo-3.6 G-20 Ülkelerinde Özkaynak Karlılığı (Yüzde)	55
Tablo-3.7 Türkiye’de Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün.....	59
Tablo-3.8 Bankalarda Toplanan Fon Gelişimi (Bin TL).....	62
Tablo-3.9 Bankalarda Kullanılan Fon (Bin TL)	63
Tablo-3.10 Bankacılık Sektöründe Özkaynak Gelişimi	65
Tablo-3.11 Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL)	66
Tablo-3.12 Katılım Bankalarının Şube ve Personel Göstergeleri.....	67
Tablo-4.1 İhraç Edenlere Göre Küresel Sukuk İhraçları.....	83
Tablo-4.2 Bölgelere Göre Uluslararası Toplam Sukuk İhracı.....	84
Tablo-4.3 Bölgelere Göre Yurtiçi Toplam Sukuk İhracı.....	85
Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması	104

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
ÖFK	Özel Finans Kurumu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankalar Birliği
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSPAKB	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kurumlar Birliği
VDMK	Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
VKŞ	Varlık Kiralama Şirketi
GCC	Körfez İşbirliği Konseyi (Gulf Cooperation Council)
AAOIFI	İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu

GİRİŞ

Türkiye ekonomisi hızla gelişen ekonomiler arasında yer almaktadır. Ancak tasarruf açığı problemi sebebiyle bir yandan hızlı ekonomik büyümesinde sorunlarla karşılaşmaktadır diğer yandan ise yabancı finansal sermaye akımlarına bel bağlamaktadır. Türkiye ekonomisinin tasarruf açığını çözmesi için izlenecek politikalar kısa, orta ve uzun vadede farklılaşmaktadır. Kısa vadede ise hem mevcut tüm tasarrufları ekonomiye kazandıracak hem de tasarruf eğilimini artıracak tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Tezde Türkiye ekonomisinin önemli sorunlarından olan tasarruf açığının sebeplerinden birisi aslında var olan tüm tasarrufların sosyal, ekonomik, kültürel ve dini hassasiyetler sebebiyle ekonomiye kazandırılmamış olmasıdır. Türkiye’de fon piyasası yakın zamana kadar tamamen faizli bir bankacılık sistemi ile faaliyet göstermekteydi. Bu sebeple, faize karşı dini hassasiyet gösteren tasarruf sahipleri, birikimlerini ekonomiye kanalize edemedi. Diğer yandan, zaten tasarruf açığı olan Türkiye ekonomisinde uzun vadeli yüksek katma değerli yatırımlar yüksek faiz oranları sebebiyle yapılamadığı için, ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınma sorunlarının çözümünde aksaklıklar kronik hale gelmiştir.

Tüm bu açmazlara karşın Türkiye ekonomisinde yükselen faizsiz bankacılık sektörü, tüm eksiklik ve zayıflıklarına karşın kısa sürede hızlı bir büyüme göstererek ekonomideki hak ettiği yolu almada emin adımlarla ilerlemektedir. Ancak faizsiz bankacılık sektörü, ekonomik faaliyetleri katılım ortaklığı temelli olarak kar-zarara ortaklığı yatırım araçları üzerinden desteklemektedir. Bu araçların çeşitliliğinin ve verimliliğinin artması kuşkusuz bu alandaki yatırımcılar için cazibesini artırarak hem katılım bankacılığının hem de ekonominin büyümesinin önünü açacaktır.

Bu bağlamda, tezin temel amacı genelde katılım bankacılığının temel işleyiş yapısını ve özelliklerini incelemek özelde ise faizsiz bir yatırım/finansman aracı olan sukukun özelliklerini ve avantajlarını kamuoyuna daha iyi tanıtılabilmek için uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde sukukla finanse edilen projelerin performansının etkin bir şekilde izlenmesi ve raporlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktır.

1. SERBEST PİYASA EKONOMİSİNDE FİNANSAL SİSTEMİN YAPISI, İŞLEYİŞİ, BORÇLANMA, FAİZ ve FİNANSAL KRİZLER

Serbest piyasa ekonomisinde, tüm mal ve hizmetlerin arzı ve talebi piyasa mekanizması üzerinden gerçekleşir, tüm bu mal-hizmetlerin fiyatı da bu mal ve hizmetlerin arz-talebine bağlı olarak gerçekleşir. Kapitalist sistemde iktisadi birimleri finansman ihtiyacı da fon piyasasında sağlanır. Fon arz ve talep ilişkisindeki denge üzerine hareket eden finansal sistemin etkinliği finansal piyasalara ve finansal varlıklara bağlıdır. Finansal sistemin unsurlarından olan tasarruf sahipleri ile borç alarak yatırım yapanları birbirine fon transferinin sağlayan en önemli etken ise faiz veya kazanç oranlarıdır¹.

1.1. İktisat Teorisinde Finansman ve Fon Piyasası Yapısı

Klasik/Neo-Klasik iktisadi düşünce okulu 1776–1929 döneminde dünyada hâkim iktisat öğretisi olmuştur. Temel yaklaşımları serbest rekabetçi piyasa mekanizmasının en iyi sonucu kendiliğinden üreteceği iddiasıdır. Klasik İktisat okulunda fon piyasasında iktisadi birimlerin fon ihtiyaçları fon piyasasında karşılanır. Klasik yaklaşıma göre iktisadi birimler gelirlerinin tüketmedikleri kısmı olan tasarrufu faiz kazancı elde etmek için fon piyasasına kanalize ederler. Fon piyasasında fon ihtiyacı olan yatırımcılar ise faiz maliyetine göre fon talebinde

¹Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.15

Erdal Muzaffer Ünsal, **Makro İktisat**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2013

Ersan Bocutoğlu, **Karşılaştırmalı Makro İktisat Teorileri Ve Politikalar**, Ekin Kitabevi 2013

Frederic S. Mishkin, **Para Teorisi-Politikası**, İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi, 2000

Muhammet Akdiş, **Para Teorisi Ve Politikası**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2011

bulunarak yatırım kararı verirler. Klasik modelde faizler fon piyasasında fon arz fon talebine göre belirlenir.

Klasik Teoriye göre *yatırımlar* yani kapital stokunda yaratılan artış, üretimin (gelirin) tüketilmeyen bölümü ile yani *tasarruflarla* yapılır. Yatırımlar, toplam üründe bir artış sağlar; gelecek için bu günkü tüketimden vazgeçme anlamına gelen tasarruflar da bir fedakârlığı gerektirir. Yatırımların toplam üründe yarattığı net artışla, tasarrufların gerektirdiği fedakârlık eşitlendiğinde bir yandan yatırım ve tasarruf düzeyleri öte yandan faiz oranı belirlenmiş olur. Bu nedenle *Klasik ve Neo Klasikler için faiz oranı, bir açıdan tasarrufun gerektirdiği fedakârlığın bedeli; bir açıdan kapitalin marjinal verimlilik oranı ile eş anlamlıdır*. Klasikler, bütün kavramları, reel anlamda yani mal olarak düşünür. Bunun bir başka anlatımı, bütün değişkenlerin (üretim, yatırım, toplam üründeki net artış gibi) sabit fiyatlarla ele alınmasıdır. Klasik Teoriye göre *Tasarruf*, bir fedakârlık gerektirdiğinden; tasarruf arttıkça fedakârlığın bedeli yani talep edilen faiz oranı artar. Bu nedenle tasarruf, faiz oranının artan fonksiyonudur. Her faiz oranında ne miktar tasarruf yapılacağı kişilerin psikolojik tercihlerine (cimrilik - savurganlık gibi) ve gelir düzeyine bağlıdır. Tasarruf tercihleri ve gelir düzeyi değişmemek koşuluyla, tasarruf arttıkça talep edilen faiz oranı artar yada faiz oranı yükseldikçe tasarruf edilen miktar artar. *Yatırımlar*, yani ele alınan dönem içinde toplam kapital stokuna yapılan eklemeler, toplam üretimi arttırır. Sabit fiyatlarla *1 liralık yatırımın* toplam üretim değerinde yarattığı artış, kapitalin Marjinal Ürünü Değeri (MÜD K) dır. Marjinal Ürünü Değeri, malın fiyatı ile sermayenin Marjinal Fiziki Ürün (MFÜ K) çarpımına eşittir. $MÜD\text{K} = P \cdot MFÜ\text{K}$ dır. 1 liralık yatırımın Net MÜD K ' i yani yatırımın marjinal getiri oranı, 1 liralık yatırımın maliyeti olan faiz tutarından yani faiz oranından yüksek lduğu sürece yatırımlar artar; yatırımlar arttıkça MÜD K azalır; ikisi eşitlendiğinde yatırımlar durur².

² Kıvanç Ertop, **Makroiktisat**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı, 2006. M. İlker Parasız, **Para Teorisi Ve Politikası**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2009,s.54

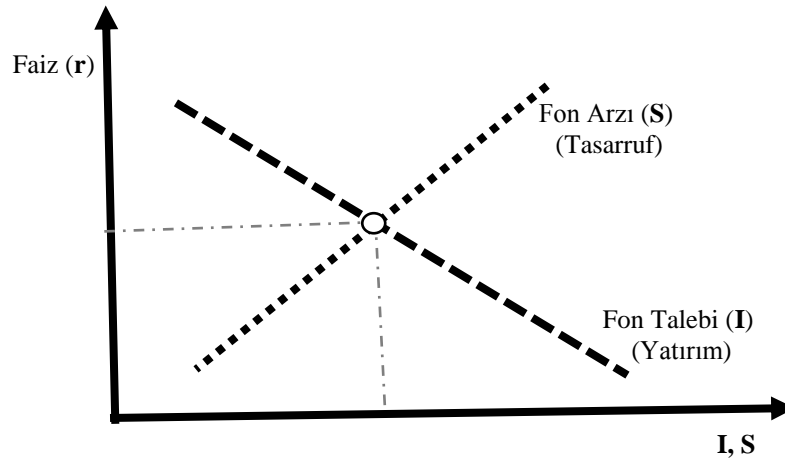
M. Merih Paya, **Para Teorisi Ve Para Politikası** Türkmen Kitabevi, 2013,s.65

Ersan Bocutoğlu, **Karşılaştırmalı Makro İktisat Teoriler Ve Politikalar**, Ekin Kitabevi 2013,s.43

Paul Krugman/ Robin Wells, **Makro İktisat**, Palme Yayıncılık, 2010,s.34

Şekil-1.1'den görülebileceği gibi, tasarruf-yatırım fonksiyonlarının kesiştiği denge durumunda; faiz oranı ile tasarruf ve yatırım düzeyleri belirlenir; $I = S$ eşitliği sağlanır. Klasik ve Neo-Klasiklere göre denge *faiz oranı*, bir yandan tasarruf fonksiyonu üzerinde olduğundan tasarrufun marjinal fedakârlığına eşittir, öte yandan yatırım fonksiyonu üzerinde olduğundan kapitalin marjinal verimliliğine eşittir. Bu nedenle onlara göre faiz, borç verilen parasal kapitalin belli bir süre kullanılmasının karşılığında alınan bedel değil, yapılan tasarrufun gerektirdiği fedakârlığın bedeliyle ve kapitalin verimliliği ile eş anlamlıdır. Tasarruf ve yatırım fonksiyonlarındaki kaymalar, $I = S$ eşitliğini bozamaz. Kişilerin tasarruf tercihlerindeki değişme S doğrusunun ya da teknolojik gelişme sonucu kapitalin Marjinal Verimindeki genel bir artış I doğrusunun kaymasına neden olur. Ancak Klasiklere göre, *faiz oranındaki değişme, $I = S$ eşitliğini sürekli olarak sağladığından, tasarruf - yatırım (toplam talep-toplam arz) dengesizliğinden ötürü toplam talepte ve üretimde her hangi bir azalma ortaya çıkmaz³.*

Şekil-1.1 Klasik Teoride Ödünç Verilebilir Fon Piyasası ve Denge

Kaynak: Kıvanç Ertop, **Makroiktisat**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yay.

³ Ertop, a.g.e.,s.25

Ersan Bocadoğlu, Karşılaştırmalı Makro İktisat Teoriler Ve Politikalar, Ekin Kitabevi 2013,s.45

Paul Krugman/ Robin Wells, **Makro İktisat**, Palme Yayıncılık, 2010,s.21

Özetle, Klasik modelde, reel faiz oranları, tasarruflar (fon arz edenler) ve yatırımlar (fon talep edenler) tarafından belirlenir. Ayrıca reel faiz oranları, reel ücrette olduğu gibi tam esnek özellik gösterirler. Tasarruflar faizle doğru orantılı iken yatırımlarla ters orantılı ilişki içindedir. Aynı zamanda faiz tüketimden vazgeçmenin bedelidir. Yani faizler artarsa tüketim azalır, tasarruf artar. Yatırımların faiz esnekliği yüksektir.

İktisat teorisinde, iktisat okullarına göre para ve fon talebini etkileyen faktörler farklılaşabilmektedir. Kl Ödünç Verilebilir Fonlar Teorisi yaklaşımında; (1) servet ve gelir düzeyi, (2) fiyatlarla ilgili beklentiler, (3) faizlerle ilgili beklentiler, (4) vergi politikaları, fon arzını belirleyen faktörler olarak sıralanmaktadır. Fon talebini etkileyen başlıca faktörler ise; (1) yatırımların karlılıklarındaki değişimler, (2) fiyatlarla ilgili beklentiler, (3) kamu harcamalarındaki değişimler, (4) öz finansman imkânlarındaki değişimler, olarak sıralanabilir⁴. Klasik Faiz Oranı Teorisi, Likidite Tercihi Teorisi, Borç verilebilir Fonlar Teorisi ve Rasyonel Beklentiler Teorisi olmak üzere dört grupta toplanmaktadır. Klasik teoriye göre faiz; cari tüketimin, gelecekteki daha fazla tüketim için tehir edilmesinin bir ödülüdür. Faizin ölçüsü ise yatırımın sermayesi talebi ile tasarruf hacminin kesiştiği noktada oluşur ve buna denge faiz oranı adı verilir. Keynesyen likidite tercihi teorisinde faiz, likiditeden vazgeçmenin veya kıt kaynak olan parayı kullanmanın bedelidir. Faizin ölçüsü değişik amaçlarla elde tutulan paralar (toplam para talebi) ile hükümetin piyasaya sürdüğü paraların (para arzı) kesiştiği noktada oluşur ve buna denge faiz oranı adı verilir⁵.

⁴ Güngören, a.g.e. s.18-20

⁵ Merih Paya, **Para Teorisi ve Para Politikası**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2007, s. 183.

Frederic S. Mishkin, **Para Teorisi-Politikası**, İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi, 2000, s.64

Muhammet Akdiş, **Para Teorisi Ve Politikası**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2011,21

1.2. Piyasa Ekonomisinde Finansal Sistemin Yapısı

Piyasa ekonomisinde finansal sistem yapısı işlevlerine ve araçlarına göre iki başlık altında incelenir.

1.2.1. Finansal Piyasalar Türleri ve İşlevleri

Piyasa ekonomisinde finansal sistem, ekonomide yaratılan fon arzının yani diğer bir ifadeyle tasarrufların, yatırımcılar başta olmak üzere fon talep edenlere aktarımının yapıldığı piyasalardır. Finansal piyasalar ekonomide, işletmelerin yatırımları başta olmak üzere kamu kesimi ve özel kesimin tüm harcamalarının finansmanı için kaynak sağlandığı piyasalar olup son derece önemli bir işleve sahiptirler.

Finansal piyasalar çeşitli kriterlere göre farklı sınıflamalara tabi tutulabilmektedir. Finansman vadesine göre bir yıla kadar finansman ihtiyaçlarının karşılandığı para piyasaları, bir yıldan daha uzun süreli finansman ihtiyaçlarının karşılandığı sermaye piyasaları olarak iki ana grubu ayrılabilir⁶. Borçlanma (yatırım) araçlarının ilk elden ihracının yapıldığı birincil piyasalar ve bu araçların sonradan el değiştirdiği ikincil piyasalar olarak ayrılabilir. Örgütlenmiş bir kurumsal yapıya sahip (bankacılık sektörü gibi) piyasalar ile serbest (tezgâh üstü) piyasalar ayrımı da yapılabilir. Diğer yandan değişime konu olan finansal aracın yapısına göre, altın, döviz piyasaları, vadeye göre spot ve vadeli piyasalar gibi çok farklı türlere göre ayrılabilir⁷.

⁶Mustafa İbicioğlu, Türkiye’de Mali Aracılar Sektörünün Mali Sistem İçindeki Yeri Ve Finansal İşlemlerinin Mali İstatistiklere Yansıtılması, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2006, s.23

⁷ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, 2009 ,s.63

Osman Okka, **Analitik Finansal Yönetim**, İstanbul, Nobel Yayın. 2009 ,s43

Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim, İstanbul**, Avcıol Basım Yayım, 2010,s25

1.2.2. Finansal Sistemde Kurumlar, Oyuncular ve Araçlar

Finansal sistemde temel kurumlar ve oyuncular arasında, öncelikle finansal sisteme fon arz eden (tasarruf sahipleri), fon talep eden (özel ve kamusal iktisadi birimler), yatırım ve finansman araçları, düzenleyici, yardımcı ve aracı kurum ve kuruluşlar, hukuki ve idari alt yapı.

Yatırım ve Finansman Araçları aşağıdaki gibi özetlenebilir⁸:

- Hisse Senetleri
- Tahviller
- Bonolar
- Finansman Bonosu
- Kıymetli Maden Bonoları
- Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar
- Gelir Ortaklığı Senetleri
- Gelire Endeksli Senetler
- Yatırım Fonları Katılma Belgeleri
- Borsa Yatırım Fonları
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
- Gayrimenkul Sertifikaları
- Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler
- İpotekli Sermaye Piyasası Araçları
- Kar Zarar Ortaklığı Belgesi
- Varantlar
- Katılma İntifa Senedi
- Kira Sertifikaları

Türkiye ekonomisinde mali kuruluşlar aşağıdaki gibi sınıflanmaktadır⁹:

1. Merkez Bankası

⁸Sermaye Piyasası Kurulu, **Sermaye Piyasası Araçları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2**, SPK Yayınları, 2010

İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, 2009,s.30

Osman Okka, **Analitik Finansal Yönetim**, İstanbul, Nobel Yayın. 2009,s27

Sudi Apak, Engin Demirel, **Finansal Yönetim, Sermaye Piyasaları**, Cilt 1. Papatya Yayıncılık,s.23

⁹ Mustafa İbicioğlu, Türkiye’de Mali Aracılar Sektörünün Mali Sistem İçindeki Yeri Ve Finansal İşlemlerinin Mali İstatistiklere Yansıtılması, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2006, s.23

2. Bankalar

3. Mali Aracilar

3.1. Finansal Kiralama Şirketleri

3.2. Faktoring Şirketleri

3.3. Tüketici Finansman Şirketleri

3.4. Yatırım Fonları ve Ortaklıkları

3.5. Diğer Mali Aracilar

4. Mali Yardımcılar

5. Sigorta Şirketleri ve Emeklilik Fonları

Türkiye ekonomisinde ayrıca finansal sistemi düzenleyici ve denetleyici kurumlar olarak, Sermaye Piyasası Kurulu, Rekabet Kurumu, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu yer almaktadır¹⁰.

1.3. Piyasa Ekonomisinde Finansal Sistemin Finansal Krizlerdeki Rolü

Dünya ekonomisinde artan finansallaşma ile finans sektörünün baskın hale gelmesi, manipülasyonların artması, finans sektöründe kazançların kaynağının reel sektörden kopması finansal balonların oluşma sıklığını artırarak sıklıkla finansal krizlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Finans sektöründeki oyuncuların daha yüksek kazanç hırsı ile küresel piyasalarda manipülatif hareketleri artmakta, kıt kaynakların sağlıksız dağılımına yol açılmaktadır¹¹.

Özellikle gelişmekte olan ülkeler, reel sektör yatırımcılar ve tüketicilerin yüksek faizle insafsızca sömürülmesi gelir dağılımı adaletsizliğini ve ekonomik krizlerin artmasına yol açmaktadır. Bu sebeple dünya ekonomisinde finans sektörün,

¹⁰ Sudi Apak, Engin Demirel, **Finansal Yönetim, Sermaye Piyasaları**, Cilt 1. Papatya Yayıncılık Nazım Öztürk, **Para Banka Kredi**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2011,s.23

Mehmet Günel, **Para Banka Ve Finansal Sistem**, Yeni Dönem Yayınları, 2010,s57

¹¹Selçuk Balı, Ahmet Büyükşalvarcı, **1630'dan 2010'a Finansal Krizler Tarihi & Balonlar, Panikler, Buhranlar Ve Küresel Finansal Kriz**, Çatı Kitapları, 2011,s.89

Mustafa Durmuş, **Kapitalizmin Krizi & Küresel Krizin Eleştirel Bir Çözümlemesi**, Tan Yay.2011,s.27

reel sektör faaliyetlerini finanse edecek şekilde yapılandırılması, manipülatif ve sanal kazançların önlenmesi son derece büyük önem arz etmektedir. Bu süreçte İslami finansman modelleri ve felsefesi, kapitalizmin kumarhaneye dönen finans kurumlarını insan odaklı dönüştürmek için son derece büyük önem arz etmektedir¹².

Dünya ekonomisinde 2008 yılında patlak veren ve dünyanın en büyük ve güçlü bankalarını dize getiren Küresel Finans Krizi dünya iktisadî tarihinde en korkulan krizlerden biri olarak yer almıştır. Kriz sonrası hükümetlerin 1929 Büyük Depresyondan alınan derslerle zamanında davranarak, ekonomiye müdahale denilecek kurtarma paketleriyle kriz şimdilik yıkıcı etkilerini tam olarak göstermemiştir. Köklü tedbirler alınmadığı takdirde dünya benzer krizlere gebe kalmaya devam edecektir. Krizin beklenen yıkıcı etkilerinin büyüklüğü hükümetleri harekete geçirdiği gibi Hıristiyan dünyasının en etkili merkezi olan Vatikan da krizin patlak vermesinden sonra tarihî bir sorumlulukla kendisinden beklenmeyen büyük bir çıkış yapmıştır. Krizden faiz sistemini ve finansal kurumlar ve onların yöneticilerinin kazanma hırsına bağlayan Vatikan, bu ve benzeri krizlerden kurtulmanın çaresi olarak İslâmî finansı ve sukuk sistemini önermiştir¹³.

¹² İrfan Kalaycı (Der), **Finansal Kriz Yazıları & Halil Seyidoğlu'na Armağan**, Nobel Yayın, 2010
Murat Çetinkaya, **Küresel Ekonomik Ve Finansal Kriz**, Nobel Yayın, 2011,s.48

Gökhan Özkan, **Küresel Finansal Kriz, Uluslararası Finans Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Ve Uluslararası Güç Dengesine Etkileri**, Dora Yayınları, 2009,s.79

¹³ İsmail Özsoy, “Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?” **II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu** 1-2 Ekim 2012, s.3

2. İSLAM EKONOMİSİNDE FİNANSMAN YAPISI VE FAİZİN YERİ

2.1. İslam Öncesi Dinlerde Borçlanma ve Faizin Yeri

Faiz kelime anlamı itibariyle, fazlalık, nema, artma, çoğalma, yükseğe çıkma, serpilip genişleme gibi anlamlara gelir. Faiz kavramının tarihin ilk dönemlerinden beri var olmuş bir kavram olduğunu Eflatun ve Aristo'nun bu konudaki görüşlerinden anlaşılmaktadır. Öte yandan faiz unsuru bütün semavi dinlerde ahlaki olmayan bir kazanç türü olarak tanımlanmıştır. Ancak kapitalist yaklaşımlarda sistem açısından faiz vazgeçilmez bir unsur olarak tanımlanmıştır¹⁴.

Fâizle borçlanmak ilk çağlardan itibaren tartışılmış ve pek çok filozof tarafından ahlâkî bulunmamıştır. Yahûdilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet'te de fâizcilik yasaklanmıştır. Ancak insanoğlu yine de târih boyunca bu enstrümanı yaşatmış ve sonunda fâizle borç veren devâsa müesseseler teşkil ettirmiştir. Bununla birlikte özellikle dinlerin fâiz yasağına riâyet ederek finansman açıklarını fâizsiz yöntemlerle kapatmak isteyen insanlar da var olmuştur. Bunlar ya bizzat dinin izin verdiği ticârî yöntemlerden istifâde ederek ya da meşrû yolların biraz daha esnetilmesiyle ortaya çıkan ve fâizsiz olduğuna inanılan bir takım finansal araçlar kullanmışlardır¹⁵.

¹⁴Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.17

¹⁵ Ahmet Tabakoğlu, **İslam İktisadına Giriş**, Dergâh Yayınları, 2013, s.46

İshak Emin Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, İstanbul: Erkam Matbaası, 2010, s.18

Süleyman Uludağ, **İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış**, Dergâh Yayınları, 2010,s.37

İshak Emin Aktepe, **Faiz Ve Finansman Hadisleri**, Yedirenk Kitapları, 2010,s.69

İshak Emin Aktepe, **Hadis Kaynaklarında Faiz Ve Finansman**, Hayat Yayınları, 2011, s.67

Sami Uslu, **İslam'da Faiz Yasağı Ve Çağdaş Finans**, Zafer Yayınları,2005,s.89

İnsanların çeşitlerle sebeple borçlanma ihtiyaçları için tarih boyunca tüm ilahi dinlerin yasakladığı faiz uygulaması yaygın bir şekilde yapılmaktadır¹⁶. Ancak, faizi sadece İslam ve Kur'an haram kılmamış, Tevrat, İncil ve Zebur gibi bütün kutsal kitaplar faizi yasaklayıp haram kılmışlardır. Faiz, sadece dinler tarafından değil, XVI. asra kadar bütün felsefeler tarafından da haram sayılıp yasaklanmıştır. Batıda faizin, ev kirası gibi bir malın kullanılması karşılığı olarak görülüp meşru kabul edilmesi ilk defa sanayinin yavaş yavaş toplumda kendisini gösterip sermayeye ihtiyaç hâsıl olduğu zamandır. Kilise XIII. asırda çok güçlü idi, faiz de şiddetli bir şekilde yasaktı. Sonraları kilisenin nüfuzu azaldıkça ve seküler kuvvetlerin ortaya çıkmasıyla faizli muamelelere de müsaade edilmiş ve toleransla bakılmaya başlanmıştır. Faize ilk defa cevaz veren şahıs Calvin'dir. Jean Calvin, 1509-1564 yılları arasında İtalya'da yaşamış Calvinizm mezhebinin kurucusudur. Eski Yunan'da faizli para ödünçleri yasaklanmıştı. Aristo'nun faiz almayı en ağır cümlelerle eleştirdiği ve parayı, yumurta vermeyen kısır bir tavuğa benzettiği meşhurdur.¹⁷.

2.2. İslam Ekonomisinde Temel İlke ve Unsurlar

İslâm Dini insanların daha iyi bir sosyal, siyasi ve iktisadi sistemde yaşamaları için daha önceki yaşam şeklini derinden değiştiren ve iyileştiren pek çok emir, yasak ve düzenlemeler getirmiştir¹⁸.

Kur'an ekonomik ve ahlaki değerlerin koordinasyonunu sağlamaya çalışır. Bu ikisini birbirinden ayrı şekilde almak yerine, uyumlu bir bütün olarak ele alır. Ekonomik problemler yalnızca ekonomik görüş açısıyla kavranıp çözülemez; Ancak

¹⁶İshak Emin Aktepe, **Hadis Kaynaklarında Fâiz ve Finansman**, İstanbul: Hayat Yayınları, 2011.s.59

¹⁷ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi**, İzmir, Çağlayan Matbaası, 1999, s.100

¹⁸ Ahmet Tabakoğlu, **İslam İktisadına Giriş**, Dergâh Yayınları, 2013

Şevki Çobanoğlu, **İslam Ekonomisi**, Yediveren Yayınları, 2013

Servet Armağan, **İslam Ekonomisi**, Gündönümü Yayınları, 2005

Ali Şeriatî, **İslam Ekonomisi**, Dünya Yayınları, 2004

Atila Yanpar, **İslami Finans & İlkeler, Araçlar Ve Kurumlar**, Scala Yayıncılık, 2014

İslam'ın ahlak anlayışıyla sıkı sıkı bağlı olan hayatın tüm boyutları dikkate alınarak çözülebilir¹⁹.

İslam Dini'nin düzenlediği alanlardan birisi de ekonomik faaliyetlerdir. Çünkü alışveriş, borçlanma, ortaklık kurma, çalışma hayatı gibi olgular târihsel birer gerçekliktir ve insanoğlunun tarih boyunca temel ilgi alanlarıdır. İslâmiyet insanın dünya ve âhîret saâdetine ermesini amaçlayan, koyduğu ilkelerle mahlûkâtın menfaatini temine çalışan, zulmü ve kötülüğü yok etmeyi hedefleyen bir dindir. İslâm, Müslümanların bu yüce hedefleri göz ardı etmemelerini, dünya hayatının geçiciliğini, kendilerine bahşedilen varlıkların aslında imtihan aracı olduğunu, kazandıkları her kuruşun ve yaptıkları her işin bir hesabı bulunduğunu bilmelerini ve ona göre davranmalarını ister²⁰.

İslam'ın ekonomi anlayışında birey ve toplumun hakları dengeli bir şekilde gözetilir. İslam Ekonomisinde mülkiyet anlayışı ne bireyci kapitalist ve ne de toplumcu komünist mülkiyet anlayışına benzer. İslam fert ile devleti ve birey ile toplumu terazinin kefeleri gibi dengede tutup her ikisine de aynı derecede değer verdiği için hem kapitalist ve hem de komünist ekonomiden ayrılır. Kapitalistler ferde sonsuz mülkiyet hakkı tanırken, komünistler bu hakkı bireyden tamamen alıp topluma ve devlete vermişlerdir. Böylece bu iki sistemin mülkiyet felsefesinde zıt iki kutup meydana gelmektedir. Birisi mülkiyete sonsuz hak tanırken diğeri hiç tanımamaktadır. İslam ise ferde bir taraftan mülkiyet hakkını tanırken diğeri taraftan mecburi vergide zekât esasları ve ihtiyari yardımlarda sadakalar ile ve hatta tüketimdeki israf yasağı ile toplumun hissesini de teminat altına almıştır²¹.

İslâm hukûkunun temel kaynağı *Kur'ân-ı Kerîm*'dir. İslâm hukûkunun ikinci kaynağı ise Sünnet'tir. Sünnet, Hz. Peygamber'in (SAV) dînî ve dünyevî meselelerdeki yaklaşım tarzı olarak ifade edilebilir²².

¹⁹ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi**....a.g.e., , s.23

²⁰ İshak Emin Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**... a.g.e., s.18-21

²¹ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi**....a.g.e., s.26

²² Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı**, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No: 4, 2013

İslam ekonomisinin tespit edilen temel ilkeleri nasıl bir ekonomik hayatın İslam'a uygun olacağına çerçevesini çizmiştir. İslâm ekonomisinin temel ilkeleri, İslâm'ın temel kaynaklarından, İslâm âlimlerinin görüş birliği içinde verdikleri hükümlerden ve İslâm hukukçularının yazdıkları kavâid-i külliyye (genel ilkeler) literatüründen istifadeyle tespit edilmiştir. Katılım bankalarını da ilgilendiren alım satım, ortaklık, kira, borç, fâiz, kefâlet ve vekâlet gibi meseleler muâmelât (beşerî ilişkiler) başlığı altında incelenir. İslâm ekonomisinin ruhunu da yansıtan bu ilkeler sayesinde karşılaşılan hukûkî ve iktisâdî meselelere uygulanabilecek standartlar oluşturabilmiştir. Bu ilkeleri Aktepe (2013) eserinde aşağıdaki gibi özetlemiştir²³:

I. İlke: “Başkalarının malını haksız yollarla almayın!”

II. İlke: “Ticâret helaldir”

III. İlke: “Faiz ve Tefecilik yasaktır”

IV. İlke: “Aldatmak yasaktır”

V. İlke: “İsraf ve Kumar yasaktır”

VI. İlke: “Aşırı Bilinmezlik Yasaktır”

VII. İlke: “Piyasaya müdahale etmemek asıldır”

VIII. İlke: “Yasaklanmamışlar serbesttir”

IX. İlke: “Yasak, zaruret ve ihtiyaç hallerinde kısmen düşer”

X. İlke: “Kolaylaştırmak ve Muhtaç Olana Yardım Esastır”

XI. İlke: “Hüküm, amaca tâbidir.”

Genel olarak baktığımızda açıkça belirtilen helal kazanç dışında kalan ve Kur'an'ın mal elde etmede haram kıldığı yollar şunlardır²⁴: 1- Başkasının malını onun rızası olmaksızın veya belli bir ödeme yapmaksızın almak. Rıza alındığı ve belli bir ödeme yapıldığı halde rızanın zorla veya hile ile alındığı durum da harama dâhildir. 2- Rüşvet. 3- Gasp. 4- Sahtekârlıkla elde etme; malın kamu malı veya özel mal olması arasında bir fark yoktur. 5- Hırsızlık. 6- Yetimlerin mallarını zimmete geçirme. 7- Eksik tartma. 8- Fuhuşun yaygınlaşmasına sebep olacak muameleler. 9- Fuhuş ve onun kazancı. 10- İçki yapımı, satımı ve taşınması. 11- Kumar, malın bir kimseden diğerine geçmesinde sadece şansın etkisi olduğu tüm muameleler bu

²³ İshak Emin Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı....a.g.e.**, s.13-18

Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık... a.g.e.**, s.13-42

²⁴ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi...a.ge.**, s.18

yasağın kapsamına girmektedir. 12- Put yapımı, alım-satımı, putların bulunduğu, onların ibadet edildiği yerlerde istihdam olunmak. 13- Kâhinlik, falcılık, astroloji vs. gibi işlerden edinilen kazanç. 14- Tefecilik.

İslam Dininde bireylerin tercihlerinde özgür olması ve gönüllerine göre yaşamları sürdürmeleri esas olduğu için başka bireylere ve topluma zulme yol açmadıkça bireylerin iktisadi, sosyal ve siyasi tercihlerine karışılmaz. Bu sebeple, malların fiyatlarının serbest piyasa koşullarına uygun oluşmasına belirli şartlarda izin verilir. Toplumda yaygın bir zulme yol açmadıkça, mal sahibi satıcıların ve para sahibi alıcıların razı olmayacağı bir fiyatı tespit etmek, bu şartı yani rıza şartını ortadan kaldırır. Rıza şartı ortadan kalkınca böyle bir alış-veriş geçerli olamaz. Bu sebeple, İslam ekonomisinde normal şartlar altında fiyat koymak ve fiyatlara müdahale etmek yoktur. Ancak üreticiler veya tüketiciler, alıcılar veya satıcılar kamplaşarak karşı tarafa zarar vermek isterlerse ya da bir kimse veya kurum tekel oluşturmak isterse o takdirde bilirkişilerin isteği doğrultusunda devlet gerekeni yapar diyebiliriz²⁵.

2.3. İslam'da Helal Kazanç ve Faizin Yasak Olma Sebepleri

Klasik iktisat teorisine göre, bir değer üretmek için üretim faktörleri (emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynak sahipleri) gerekir. Burada girişimci faaliyetin sonucunda zarar durumunun riskini alan üretim faktörüdür, diğer üretim faktörleri sahipleri ise sahip oldukları üretim faktörlerini girişimciye kiralar. Bu süreçte girişimci hariç herkese başlangıç sözleşmesinde belirtilen kazancı yüksek olasılıkla elde eder. Emek sahibi ve doğal kaynak sahiplerini sahip olduklarını kiraya vermeleri ve girişimcinin bu riskli faaliyet için çalışarak kâr elde etmesi dinlerde herhangi bir şekilde yasaklanmamıştır. Ancak sermaye sahibinin elindeki sermayesini belirli bir oransal fazla elde etmek için kiralaması faiz kazancı olarak görülmüş ve tüm ilahi dinlerde yasaklanmıştır²⁶.

²⁵ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi.....a.g.e.**, , s.103-104

²⁶ Ahmet Tabakoğlu, **İslam İktisadına Giriş**, Dergâh Yayınları, 2013

Faiz oranı sermayenin fiyatı olarak sermayenin verimliliği ile paralel, bir yanda yatırım seviyesini belirlediği, diğer bir yanda da ekonomideki tasarruf seviyesini yönettiği iddia edilir. Faiz unsuru, kapitalist sistemde sermayenin fiyatı olarak kabul edilir. Kar oranları ile karşılaştırmalı olarak faiz hadleri yatırım ve tasarruf hacimlerinin, istihdam ve fiyatlar genel seviyesinin ve ödemeler dengesinin temel belirleyicisi olarak algılanır²⁷.

İslam Dini İlkeleri'ne göre yapılan iktisadi faaliyetlerden elde edilen kazançlar helaldir. İslam Dininde helak bir şekilde mülkiyeti elde etme yolları açıklanırken Mecelle 'de şu esaslar getirilmiştir. Esbâb-ı temellük üçtür: Birincisi bey' ve hibe gibi mülkü bir malikten diğer malike nakildir. İkincisi irs gibi bir kimesnenin diğere halef olmasıdır. Üçüncüsü maliki olmayan bir mübah şeyi ele geçirmektir²⁸.

İslam'da kazancın helal olmasının sağlıklı ortaya konulabilmesi için aşağıda kazanç ile ilgili bazı hassasiyet gösteren temel kavramlar açıklanmıştır²⁹.

“Kâr: Mal ve hak alım satımlarında maliyet ile fiyat arasındaki farka kâr denilir. 100.000 TL'ye alınan bir ev 12 ay vadede 110.000 TL'ye satılırsa 10.000 TL kâr edilmektedir. Ev, arsa, araba, makine, giysi, mobilya maldır. Patent, telif, ruhsat, plaka haktır.

Kira: Menkul ya da gayr-ı menkul bir malın belli bir süre kullanım hakkının devri ya da belli bir süre emek taahhüdü karşılığında alınan bedele kira denilmektedir. Ev, araba, arsa, makine, otel odası, sağlık hizmeti, güvenlik hizmeti, nakliye hizmeti, eğitim hizmeti, saklama hizmeti kiralanabilir.

Peşin Satış: Üretilen ya da satın alınan bir malın peşin bedelle satılmasıdır. Örneğin 1000 TL maliyeti olan bir malın peşin 1500 TL'ye satılmasıdır.

Şevki Çobanoğlu, **İslam Ekonomisi**, Yediveren Yayınları, 2013

²⁷Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.17

²⁸ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi. a.g.e.**, , s.31

²⁹ İshak Emin Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı.....a.g.e.**, s.17

Vadeli Satış: Üretilen ya da satın alınan bir malın vadeli bedelle satılmasıdır. Örneğin 1000 TL maliyeti olan bir malın 2000 TL'ye 6 ay vadeyle satılmasıdır.

*Vade Farkı: Satılan bir değer peşin bedeli ile vadeli bedeli arasındaki farktır. Örneğin 1500 TL'ye peşin satılan bir malın 6 ay vadede 2000 TL'ye satılması halinde 500 TL vade farkı uygulanmaktadır. **Vade farkı almak İslamiyet'te yasaklanmamıştır.***

İslam hukukunda riba olarak adlandırılan faiz, borç mukabilinde alınan önceden belirlenmiş bir fazlalık olup, ticarete yasaklanan temel öğedir. Anaparada meydana gelen haksız artışı, ticaretteki artıştan ayıran temel nokta ise üstlenilen risk faktörüdür. Ticarete iki taraf da üstelendiği riske karşılık kar elde ederken, faizli bir işlemde risk tamamen borçlanan taraf üzerinde kalmaktadır³⁰.

Bu bağlamda, İslam ekonomisinde mal ve para kazanmanın meşru yolları şunlardır³¹:

- a) Çalışıp Emek Harcamak
- b) Ticaret Yapmak
- c) Toprağı İhya Etmek

d) Diğer Yollar: İnsan iradesi ve çalışmasıyla ilgisi bulunmayan başka yollar da vardır. Bunlar hibe, vasiyet ve miras gibi hukuki muamelelerdir. Hibe, vasiyet, miras ve buna benzer işlemler insanın çalışma ve iradesi dışında onu mülkiyet sahibi kılan olaylardır.

İnsanlar ticari faaliyetlerde bulunurken ve ihtiyaçlarını karşılarken sıklıkla nakit paraya ihtiyaç duymaktadırlar. Allah Teâlâ da insanların borçlanma ihtiyaçlarını doğal karşılamış ve Kur'an'da borçlanıldığında neler yapılması gerektiği anlatılmıştır³².

İslâm insanlık tarihi boyunca bilinen ödünç veya borç faizi kavramına bir de para ve malların peşin veya vadeli mübadelelerinde ortaya çıkan alış-veriş faizi

³⁰ Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.2

³¹ Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi**...a.g.e., , s.32-35

³² Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**... a.g.e., s.42

kavramını eklemiştir. Kur'an borç faizini ele alırken, hadisler ağırlıklı olarak alış-veriş faizinin üzerinde durmuştur. Şu halde faiz kavramı İslâm'da diğer sistemlerden hem farklı hem daha şümullüdür. Faizi, hem borç hem de alış-veriş faizini de içine alacak şekilde, en genel ve kapsayıcı haliyle şu şekilde tanımlamak mümkündür: *"Faiz; ödünç işlemlerinde veya alış-verişde ortaya çıkan, karşılığı bulunmadığı veya eşitsiz paylaşıldığı için iki taraftan birini zarara sokan, gerçekleşmiş veya gerçekleşme potansiyeli bulunan fazlalık veya kısaca karşılıksız bir değer transferidir."* Bu fazlalığın ya hiç karşılığı yoktur veya karşılığı olduğu durumlarda da eşitsiz ve dengesiz bir paylaşım söz konusudur. Yani faiz, kaçınılmaz bir eşitsizlik, dengesizlik, dolayısıyla haksızlık ve zulüm sebebidir³³.

Fâiz, en sade tanımıyla borçtan elde edilen menfaattir. Fâiz, günümüzde daha çok "ödünç paranın getirisi", "paranın zaman değeri" ve "paranın kirası" şeklinde tanımlanmaktadır. Nitekim bugün fâiz uygulamaları büyük oranda para borçlarında gerçekleştirilmektedir. Halbuki İslam hukûkunda fâiz, yalnızca para borçlarına özgü değildir. Belli nitelikleri haiz ürünlerin borç verilmesi ya da alım satımında fâiz olabileceği değerlendirilmektedir. Fâiz, Kur'an'da açıkça yasaklanmış ancak tanımlanmamıştır. Hz. Peygamber'e (SAV) nispetle aktarılan haberlerde ise fâiz hakkında oldukça malumat bulunmaktadır. Ancak bu hadisler çoğu zaman İslâm âlimlerinin farklı yorumlarına izin vermiştir³⁴.

Alış-veriş faizi, faize konu olan standart mal veya paraların peşin veya vadeli alım-satımlarında ortaya çıkan faiz yani karşılıksız değer aktarımıdır. İnsanlığın daha önce bilmediği bu faiz çeşidini Hz. Peygamber (SAV) insanlığa öğretmiştir. Dolayısıyla alış-veriş faizinin hükümleri yani para veya mal mübadelelerinde karşılıksız değer aktarımının hangi durumlarda ortaya çıkacağı hadisle tespit edilmiştir. Alış-veriş faizi hem mal mübadelelerinde hem para ve döviz mübadelelerinde geçerlidir. Alış-veriş faizi Hz. Peygamber'in (SAV) şu sahih (Altı Eşya Hadisi) hadisinde özetlenmiştir: ***"Altın altınla, gümüş gümüşle; buğday***

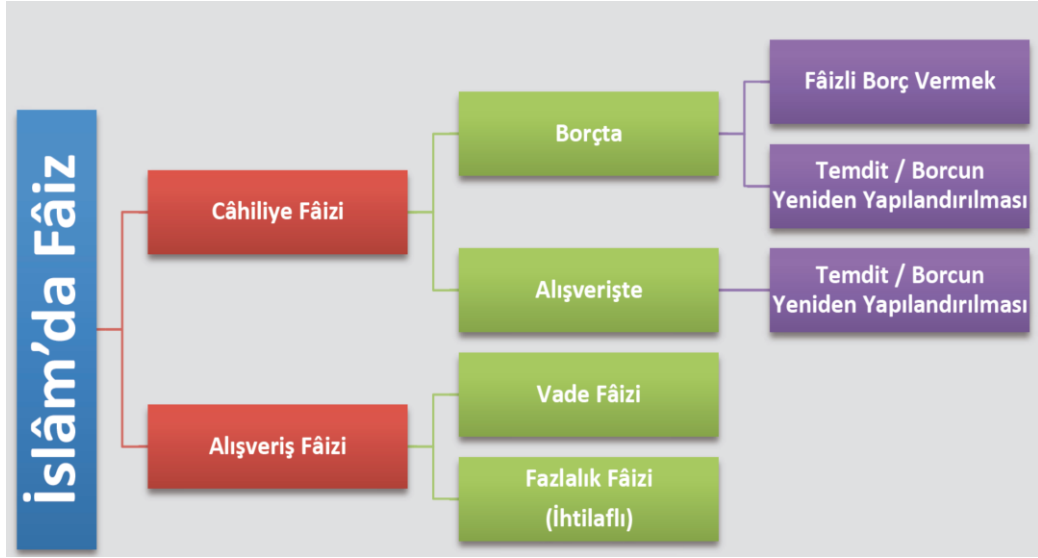
³³ İsmail Özsoy, "Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?" **II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu** 1-2 Ekim 2012, s.5

Özsoy, İsmail, "Faiz", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, XII

³⁴ İshak Emin Aktepe, **Hadis Kaynaklarında Fâiz ve Finansman**, İstanbul: Hayat Yayınları, 2011.

buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla, misli misline, eşit ölçüde ve peşin mübadele edilmelidir. Sınıflar farklı olursa, peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi mübadele edebilirsiniz.” Bu hadis, 2008 Küresel Kriz ve benzerlerinde oluşan şişme ve köpüklenmeleri engelleyecek prensipleri içermektedir. Dolayısıyla bu hadis geçmişten daha çok bugüne bakmaktadır³⁵.

Şekil-2.1 İslam’da Faiz Türlerinin Sınıflanması

Kaynak: İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No: 4, 2013, s.22

Şekil-2.1’de İslam’da faiz türlerinin sınıflaması verilmiştir. Buna göre faiz cahiliye ve alışveriş faizi olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Kur’ân’da yasaklanan fâiz, câhiliye fâizidir. Buna borç fâizi de denilir. Mislî (piyasada standart bulunan) bir varlık (para, altın, buğday, nohut, kâğıt, kumaş, yumurta) borç verilip fazlalık şartı koşulursa câhiliye fâizi gerçekleşir. Herhangi bir sebeple oluşmuş vâdeli borcun vâdesinin uzatılıp borcun artırılması da câhiliye fâizi doğurur³⁶.

³⁵ İsmail Özsoy, “Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?” **II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu** 1-2 Ekim 2012, s.7

³⁶ İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, a.g.e., s.20-23

Aktepe“**Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı**”, a.g.e. s.24

Parasal sermayenin üretimden alacağı payın önceden belirlenmesi faiz; üretim sürecinin sonunda gerçekleşmiş, ortaya çıkmış, sınırları belirlenmiş kazançtan belirlenmesine kâr denir³⁷.

İslami finans; çeşitli dini ve ekonomik sebepler yüzünden doğmuş ve faiz, ticari işlemlerde yüksek oranda belirsizlik içeren faaliyetler, kumar ve haram kılınmış ürün ve hizmetlerin üretim ve satışı ile gayri ahlaki davranışların yasaklanması üzerine bina edilmiştir. Faizin yasak olduğu İslam dünyasında, menkul kıymetleştirme faizsiz İslami yatırım araçları piyasasının temelini teşkil etmiştir³⁸.

2.4. İslam'da Vadeli Alış Veriş ve Fiyat Farkı

İslâmiyet her türlü iyiliği teşvik edip kötülükleri yasaklamış hatta ihtiyaç sahiplerine yardım amacıyla zorunlu bağış sistemi koymuştur. Mesela zengin Müslümanların her yıl mallarının belli bir kısmını ihtiyaç sahiplerine aktarmaları ya da işledikleri suçlara karşılık yine muhtaçlara yardımda bulunmaları (zekât, fitır sadakası, fidyeler, kefaretlar) emredilmiştir. Bunun yanında zorunlu olmayan yardımlaşma araçları da vardır³⁹.

Şekil-2.2'den görülebileceği gibi, arz ve talep kanunu gereği B1'de oluşan denge fiyatı F1, satıcı ve alıcının peşin alışverişte bulunduğu noktadır. Eğer alıcı peşin almayı vadedi alacağına derse, bu sefer satıcı takip maliyeti, tahsil edememe risk payı, enflasyon vb. nedenlerle satmakta yani arzda iştahsızlık gösterecektir. Bu sebeple arz eğrisi otomatikman sola kayacak ve fiyat F2 seviyesine yükselecektir. Alıcı taraf da malı hemen kullanmaya başlayacağı ve şimdiden istifade edeceğinden yükselen fiyata razı geldiğinde denge de B2'de olacaktır. İşte, denge

³⁷ Özsoy, "Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?" **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu** 1-2 Ekim 2012, s.4

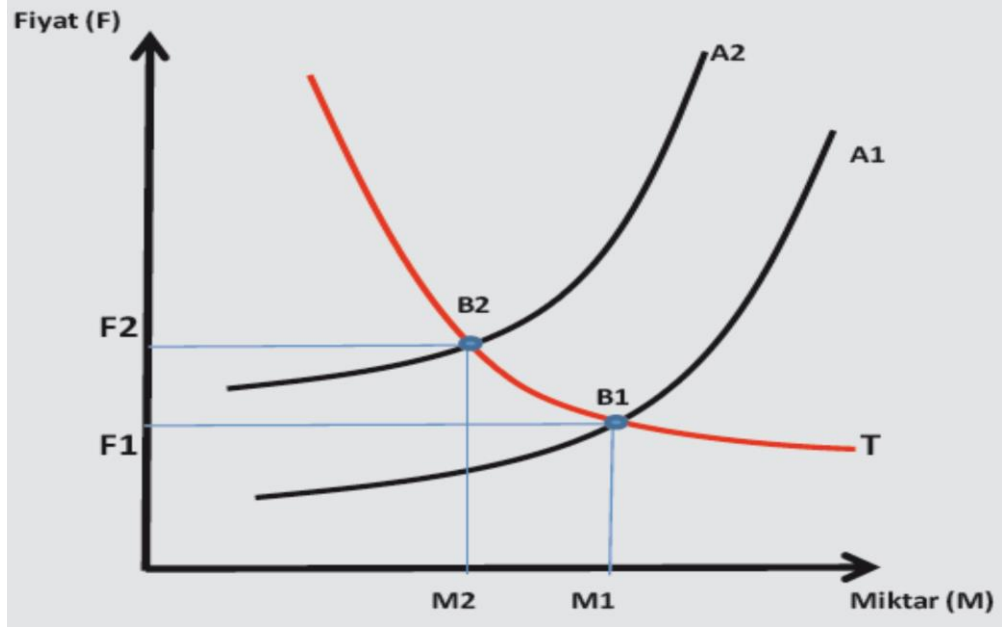
³⁸ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamalar, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.II

³⁹ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.19

Aktepe, **"Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı"**, a.g.e.

fiyatlarını gösteren F2 ile F1 arasındaki fark da vade farkı olup açıkça görüldüğü üzere, piyasa mekanizmasının bir gerçeğidir.

Şekil-2.2 Vadeli Satışın Fiyatlar Üzerinde Etkisi

Kaynak: İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No: 4, 2013, s.36

2.5. İslam'da Karşılıksız Finansman Yöntemleri

İnsanların finansman ihtiyaçlarının karşılanması noktasında İslâmiyet'te başlıca iki fâizsiz yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemler, karşılıksız finansman yöntemleri ile karşılığı alınan finansman yöntemleri olarak ikiye ayrılmaktadır⁴⁰.

Karşılıksız finansman yardımları İslam Dini'nde yapılan maddi iyiliğin karşılığı Allah rızası için yapılıp Allah'tan beklendiği için yardım yapılan kişiden alınmaz. Bu tür yardım yöntemleri arasında, zekât, sadaka, keffâretler, adak, vakıf, umrâ, rukbâ gibi işlemler sayılabilir⁴¹.

⁴⁰ Aktepe, *İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık a.g.e.*, s.52

⁴¹ Aktepe, *İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık a.g.e.*, s.52-53

Ekonomik hayat dediğimiz çalışma ve yaşama düzeni, aslında peşin alışverişler ile bedelli ve ivazlı muamele sistemine dayanır. Veresiye ve bedelsiz muamele de caizdir. Ancak bu asıl değil, istisnai olup tali derecede kalmalıdır. Çoğunluğu ve temeli teşkil etmemelidir. Bu sebeple veresiye alış-verişleri yüzde elli veya atmışı geçen ekonomi sağlıklı sayılamaz⁴².

2.6. İslam'da Karşılık Alınan Finansman Yöntemleri

İslami finans sistemi temel olarak kar ve zarar ortaklığı ve alım-satım arasındaki fark prensipleri çerçevesinde geliştirilen faizsiz finansman tekniklerine dayanmaktadır. Kar-zarar ortaklığı ilkesi, İslam hukuku literatüründe ittifakla kabul gören bir prensip olup buna bağlı olarak uygulanan temel finansman yöntemleri mudaraba ve müşarakadır. Alım-satım ve kiralamaya dayanan kazanç temeline göre de murabaha ve icara yöntemleri geniş kullanım alanına kavuşmuştur⁴³.

İslami düzenlemelere göre borçlanma aracının nominal değeri dışında bir değerden alım satımı yasaktır. Zira borçlanma aracına ödenen para, nominal değerinden farklı ise aradaki fark faiz olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca, İslam dünyasında herhangi bir risk almadan, zarara ortak olmayıp, yalnızca kara ortak olunması da yasaklanan bir işlemdir. Bu hususlar dikkate alınmadan çıkarılan borçlanma araçları, İslami borçlanma aracı olarak kabul edilemez⁴⁴.

Fâizsiz enstrümanlar içerisinde yine bir kısmı iyilik sayılan ya da meşrû ticâret nevinden olan ve karşılığı dünyada alınan yöntemler de bulunmaktadır. Bu yöntemlerin bir kısmında yalnızca başkasına verilen anapara (ya da anamal) geri

⁴² Osman Eskicioğlu, **İslam ve Ekonomi. a.g.e.**, , s.101

⁴³ Rajeh Aggarwal, Tarık Yousef, "Islamic Banks And Investment Financing", **Journel Of Money, Credit And Banking**, Chapter 32, February 2000, S.96. Aktaran, Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, S.5-6

⁴⁴ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamalar, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.II

alınmakta diğerk kısmında ise ticâretten doğan meşrû kâr ya da kâr ve zarara ortaklık söz konusu olmaktadır⁴⁵.

Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç); İslami kuralların yapılmasına izin verdiği tek borç verme işlemi faizsiz borç demek olan karz-ı hasendir. Karz-ı hasen daha çok yoksullara temel gereksinimlerini karşılamak için verilmekte olup, bu nedenle boyutları küçük ve etkisi sınırlıdır⁴⁶.

Para ya da ihtiyaç duyulan mal gereksinimini karşılamak üzere insanoğlunun bulduğu fâizsiz yöntemlerin en yaygını parayı ya da mislî (standart) bir malı fâiz şartı koşmaksızın borç (karz-ı hasen) vermektir. Borç verilirken yapılacak işlem karşılığında ücret alınabilir. Borç için yapılan masraflar borçluya aittir. Faiz sözleşmesi olmadan alınan borcu daha iyisiyle ödemek mümkündür ve tavsiye edilmiştir. Karz ilişkisinde borç veren lehine bir menfaat şart koşulmamalıdır. Çünkü menfaat celbeden borçlar fâiz olarak değerlendirilmiştir. Müslümanların gerek bireysel gerek kurumsal anlamda karz akdinden istifade ederek ihtiyaçlarını karşılamaları mümkündür. Borç alanlar borçlarını ödeme konusunda hassas davranırsa ya da herkesin kendince bir meblağı yatırdığı ve ihtiyaç duyduğunda yatırdığının birkaç katı karz alabildiği ve geri ödeme yaptığı karz bankaları kurulsaydı (ya da mevcut fâizsiz bankalarda böylesi hizmetler sunulabilseydi) karz müessesesi pek çok kişi ya da kurumun finansman açığını giderebilecek yeterliliktedir⁴⁷.

Âriyet (Kıyemî Mal Borcu); Menkul ya da gayr-ı menkul mallarımızı kira almaksızın başkalarına ödünç vermek de fâizsiz bir finansman sağlama yöntemidir⁴⁸.

İhtiyaçlarını karşılamak üzere kendilerine söz konusu malı belli bir süreliğine ödünç verebilecek kişilere başvurmakta ve ihtiyaç müddetince kullandıkları malı daha sonra sahibine iade etmektedirler. Şekil-2.3'te İslam'da karz ve ariyet tasnifi verilmiştir. Buna göre karz para ve misli mallarda geçerli iken, ariyet sadece mallarda geçerlidir.

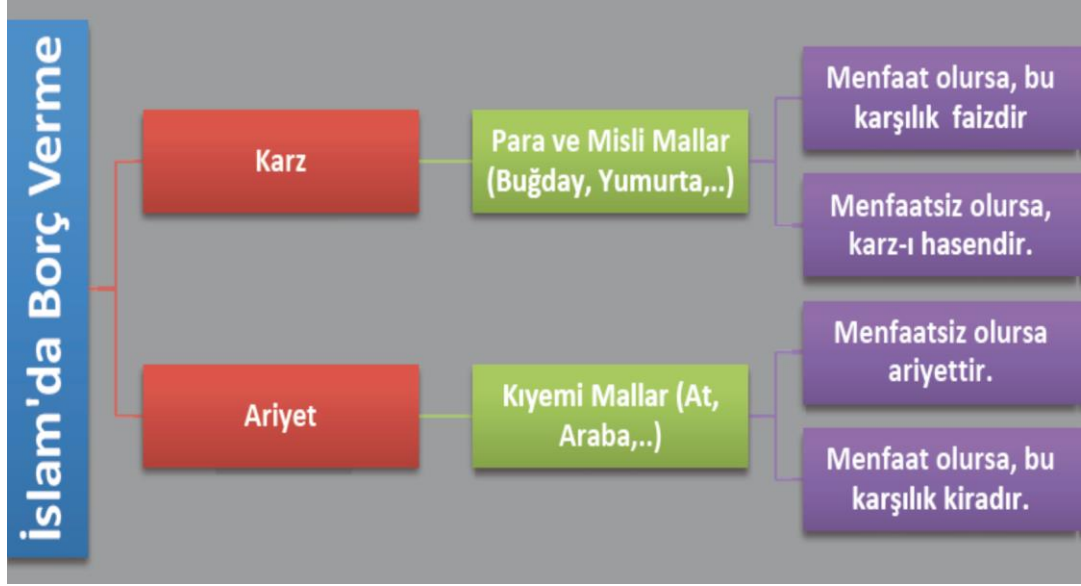
⁴⁵ Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık... a.g.e.**, s.54

⁴⁶ Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamalar, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, s.11

⁴⁷ İshak Emin Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık a.g.e.**, s.54

⁴⁸ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.55

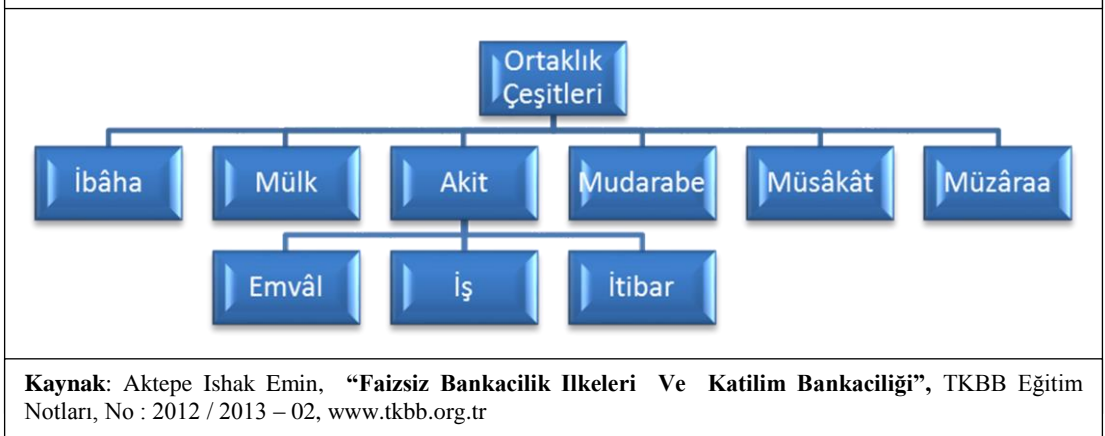
Şekil-2.3 İslam'da Karz ve Ariyet Tasnifi

Kaynak: İshak Emin Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı**, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları

Ortaklıklar ve Mudaraba/Müşaraka Ortaklıkları; Finansman açığını kapamaya yönelik bir başka fâizsiz enstrüman ise ortaklık kurmaktır. Şirket (ortaklık) bir terim olarak şöyle tanımlanır: “Bir şey üzerindeki hakkın iki ya da daha fazla kimseye âit olmasıdır”⁴⁹.

Şekil-2.4 Ortaklık Çeşitleri

Kaynak: Aktepe Ishak Emin, “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

⁴⁹ Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. a.g.e.**, s.56

Şekil-2.4'ten görüldüğü gibi, genel hatlarıyla İslâm hukukunda şirketler ibâha, mülk, akit, mudârebe, müsâkât ve müzâraa ortaklığı şeklinde altı çeşittir. İbâha ortaklığı kimsenin malı olmayan şeyleri almak ve istifâde etmekte herkesin ortak olmasıdır. Mülk ortaklığı ise şirket akdi olmaksızın iki ya da daha fazla kişinin bir mal üzerinde satın alma, hibe, vasiyet ve miras gibi yollarla ortak olmalarıdır. Akit şirketi ise iki ya da daha fazla kişinin sermaye ve faydası müşterek olmak üzere ortaklık kurmalarıdır. Mudârebe, bir taraftan sermaye ve diğer taraftan emek olmak üzere kurulan şirkettir. Müsâkât ise bir taraftan ağaçlar diğer taraftan emek olmak üzere kurulan ve ağaçlardan alınacak meyvelerin paylaşılacağı ortaklıktır⁵⁰.

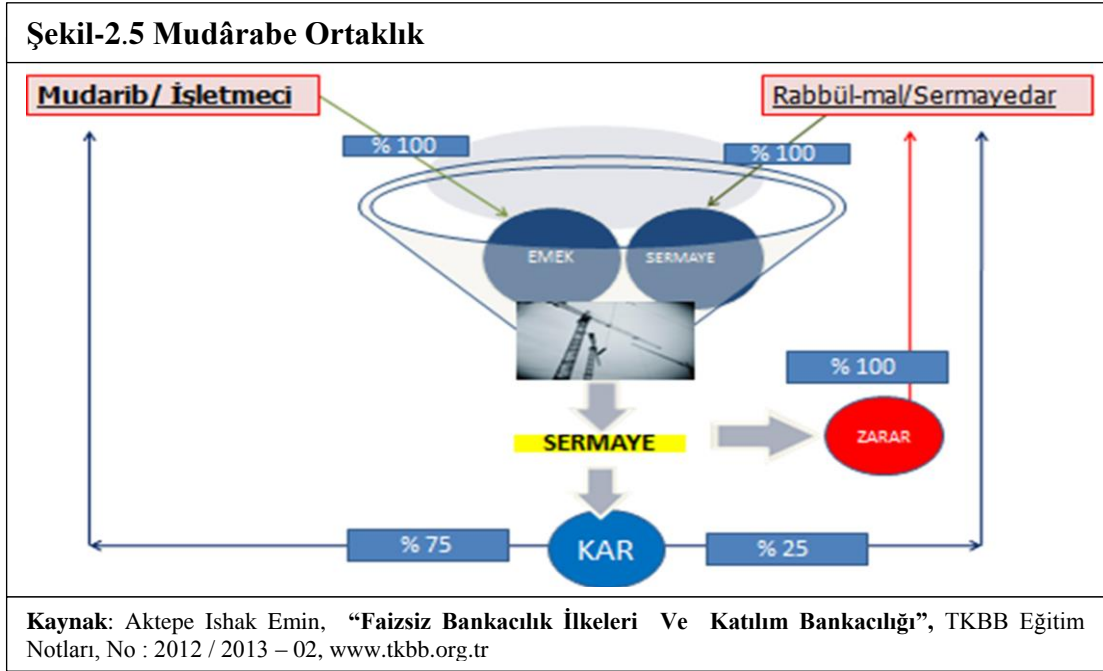
Mudaraba (emek-sermaye) yönteminde anahtar düşünce, biri sermaye diğeri know – how yani emek, bilgi ve tecrübe sahibi girişimci iki tarafın bir araya gelerek bir projeyi gerçekleştirmeleridir. Mudaraba tipi finansman metodunda, ilgili projenin bütün masraflarını tek taraf karşılar. Yani yapılan yatırımdaki tüm sermaye tek tarafındadır. Fon kullanan müteşebbis ise işe emek ve ustalığını koyar. Bir başka deyişle mudaraba sermaye ile emeği bir araya getirir. Güvene dayalı bir ortaklıktır. Mudarabada, işin kârı, daha önceden belirlenen ve anlaşılan oran üzerinden taraflar arasında paylaşılmakta, bu işten zarar edilmesi durumunda, sermaye sahibi zararın bütününe üstlenmektedir. Emek sahibinin zararı ise emeğinin boşa gitmesi, harcadığı emek karşılığında hiçbir şey alamamasıdır⁵¹.

Şekil-2.5 Mudârabe Ortaklık yapısı verilmiştir. Buna göre Mudârabe, sermaye sahibiyle işletme kabiliyetine sahip tarafın bir taraftan sermaye diğer taraftan işgücü olmak üzere ortaklık kurmasıdır. Bu ortaklıktan doğacak kâr tarafların aralarında yaptıkları sözleşmeye göre paylaşılır. Zarar ise işletmecinin kasıt, kusur ve sözleşme şartına aykırı davranışı yoksa sermayeden karşılanır⁵².

⁵⁰ Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık... a.g.e.**, s.57-58

⁵¹ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.6

⁵² Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı.....a.g.e.**, s.20

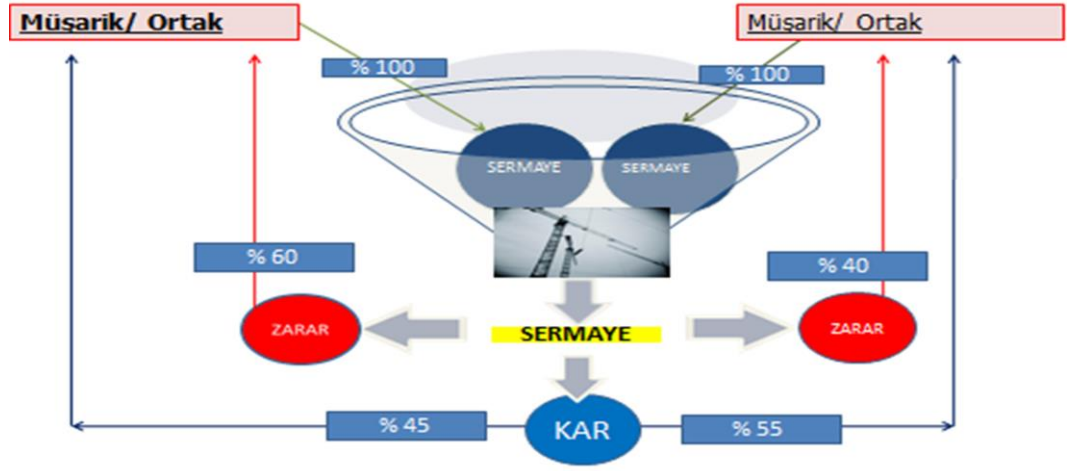
Müşaraka iki ve daha çok kişinin ticaret yapmak ve karı paylaşmak üzere ortaklık kurması olup, burada her ortak şirkete belli tutar sermaye veya hem sermaye hem emeği ile ortak olmakta, net karın paylaşılması serbest sözleşmeye dayanmakta, zarara katılma ise sermaye oranlarına göre yapılmaktadır. Müşarakada ortaklığa katılanlardan bir veya birkaçının işi yapmasıyla ortaklardan her biri, işin yapılmasına katılmayanlar da dahil, kara önceden üzerinde anlaştıkları oran üzerinden hak sahibi olurlar. Karın belirlenmesinde tarafların iradesi esastır. Yani taraflar eşit sermaye koymasına karşın karı farklı oranlarda paylaşabilirler. Zarar oluşması durumunda ise, zarar tarafların ortaklıktaki sermaye paylarıyla orantılı olarak paylaşılır⁵³.

Şekil-2.6 Müşâreke Ortaklık verilmiştir. Buna göre Müşâreke, tek başına işletme açma gücüne sahip olmayan iki ya da daha fazla tarafın sermaye katarak kurdukları ortaklıktır. Kâr tarafların yaptıkları anlaşmaya göre paylaşılacaktır. Zarar ise tarafların sermayedeki payına göre yansıtılacaktır⁵⁴.

⁵³ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.7

⁵⁴ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e., s.20**

Şekil-2.6 Müşâreke Ortaklık

Kaynak: Aktepe İshak Emin, “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

Müşaraka ve Mudaraba arasındaki farklar temel olarak şunlardır⁵⁵:

- “Müşaraka’da tüm ortaklar yatırım yapmaktadır. mudaraba’da ise yatırım sermayedar tarafından yapılmaktadır.
- Müşaraka’da tüm ortaklar, mudaraba’da ise sadece mudarib yönetimde söz sahibidir.
- Müşaraka’da zarar sermayedeki paya göre dağıtılır, mudaraba’da ise zarar sermayedara aittir.
- Müşaraka’da tüm ortaklar sınırsız sorumluluk sahibidir.
- Müşaraka’da tüm varlıkların mülkiyeti ortaktır. Mudaraba’da ise tüm varlıklar sermayedarın mülkiyetindedir.”

Bey’ bi’l-Ecel (Vâdeli Satış, Murabaha); Taksitli satım, peşin bedelle alınamayan bir mal ya da hak taksitli bedelle alınabilir. Peşin bedelle vadeli bedel arasındaki fark, fâiz değil; arsanın satımından doğan ticârî kârdır ve meşrudur. Taksitli satım genelde üç şekilde finansman sağlama yöntemi olabilmektedir. Bunlar kısaca aşağıdaki gibi açıklanabilir. Öncelikle bir malın taksitli satımı bir nevi finansman sağlamaktadır (normal taksitli satım). İslam hukukçularının kâhir

⁵⁵Osman Şekerci, **İslam Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1981,s.299. aktaran Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.7

ekseriyeti vâdeli (taksitli) bedel karşılığında mal satışını onaylamışlardır. ***Kur'ân-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Belli bir vâdeye kadar borçlandığınızda bunu yazıya dökün!"*** emrinin verilmesi de veresiye satışın mubah olduğunu göstermektedir. Satış peşin bedelle de vâdeli bedelle de câizdir. Ancak vâde belirlenmiş olmalıdır". ***İkinci yöntem*** ise bir malın taksitle alınıp, satıcısından başka birisine peşin satılmasıdır. ***Üçüncü yöntem*** ise murâbahadır. Bu sistemde mal, asıl müşterisinin isteğiyle peşin olarak satıcısından alınmakta ve nihâyi alıcıya taksitli olarak satılmaktadır. Netice itibariyle herhangi bir mala gereksinim duyan kişiye fâizsiz yoldan finansman sağlanmış olmaktadır. Bugün fâizsiz bankacılıkta finansman sağlama yöntemi olarak uygulanan murâbaha yaygın kullanılmaktadır⁵⁶.

Murabaha esas itibariyle peşin mal alıp vadeli satmak suretiyle finansman kullandırma yoludur. Murabahada İslami banka, müşterinin istemiş olduğu malı satın almakta ve satın alma fiyatına birtakım maliyetleri ve karı ekleyerek müşteriye satıp teslim etmektedir⁵⁷.

Selem (Mal Bedeli Peşin Mal Vâdeli Satış); Ödemenin nakit olarak sözleşme anında yapıldığı, ancak satın alınan varlığın teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği bir alım-satım işlemidir. Burada finans kurumu ileri vadede belli bir tarihte teslimatı yapılacak belli miktardaki malın bedelinin tamamını peşinen ödemekte ve riskini bertaraf etmek amacıyla bu pozisyona paralel selem sözleşmesine girmektedir. Modern İslami finasta, Şer'i düşünürler "paralel selem"e izin vermişlerdir. Paralel selem'de finansörün ikili rolü bulunmaktadır: Bir yandan satıcı konumunda olup, diğer yandan başka birisiyle yapacağı sözleşmede ilk sözleşmedeki malın özelliklerini taşıyan malların satın alınması için alıcı konumundadır. Selem (future sale) kapsamındaki işlemlerde malın fiyatı spot piyasada ödenir, ancak teslim edilmesi belli bir süre sonra gerçekleşir. Yapılan anlaşmalarla ticaretin konusu, fiyatı ve teslim tarihi tam olarak belirlenir. Mal

⁵⁶ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.20

İsmail Özsoy, **Özel Finans Kurumları**, Asya Finans Yayınları, İstanbul, 1997

Gökben Altaş, **İslami Finans Sistemi**, Sermaye Piyasasında Gündem Raporu, S. 69, Mayıs 2008

⁵⁷ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, s.8

zamanında teslim edilmezse alıcı ödemesini geri alır ya da mal teslim edilinceye kadar beklemeyi tercih edebilir.⁵⁸.

Selem, nakit ihtiyacı duyan bir firmanın ya da şahsın henüz üretmediği standart bir malı (hububat, bakliyat, un, kağıt, demir, çimento vs.) ileri bir vadede teslim etmek üzere peşin bedelle satmasıdır. Örneğin nakit sıkıntısı yaşayan bir çiftçi hasat zamanı eline geçecek çayı hasat zamanı gelmeden evvel fabrikaya satarak sıkıntısını aşabilir⁵⁹.

İstisna' Satışı (İşgörme Akdi); İstisna ise, seleme benzeyen bir alım satım işlemi olmakla birlikte, sözleşmenin konusunu oluşturan malın inşa ya da imal edilmeye dayalı olması ve ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması açılarından selemden farklıdır⁶⁰.

İstisna, nakit ihtiyacı duyan bir firmanın henüz yapmadığı örneğin konutları peşin ya da vadeli bedelle satmasıdır. Böylece firma henüz ortada olmayan konutları maket üzerinden satarak finansman sağlayabilmektedir. İstisna' akdi peşin ya da vâdeli bir bedel mukabilinde bir malın yapılıp ya da te'min edilip teslim edilmesi işlemidir. Böylece bir taraf finansman sağlamakta diğer taraf da gelecekte teslim alacağı bir mal için anlaşma yapmış olmaktadır⁶¹.

İcâre (Kiralama); Geleneksel anlamdaki bankacılık sisteminin finansal kiralama faaliyetlerine benzemekte olup, doğrudan satış yerine, kiralama süresi sonunda mülkiyetin alıcıya geçmesidir. Faizsiz bankacılık faaliyetinde bulunan İslami bankalar, bir ekipmanı ya da bir binayı müşterilerinden birisine sabit bir tutar üzerinden ve sabit bir dönem için kiraya verir. Kâr-zarar ortaklığı ilkesinin aksine, bu tür bir sözleşmede önceden belirlenmiş ve sabit kılınmış bir getiri vardır. Leasing

⁵⁸ Sezen, Mütteki, Özel Finans Kurumlarının Bankacılık Hizmetleri Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans, Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE., İzmir, 1990, s.91.

Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.11-12

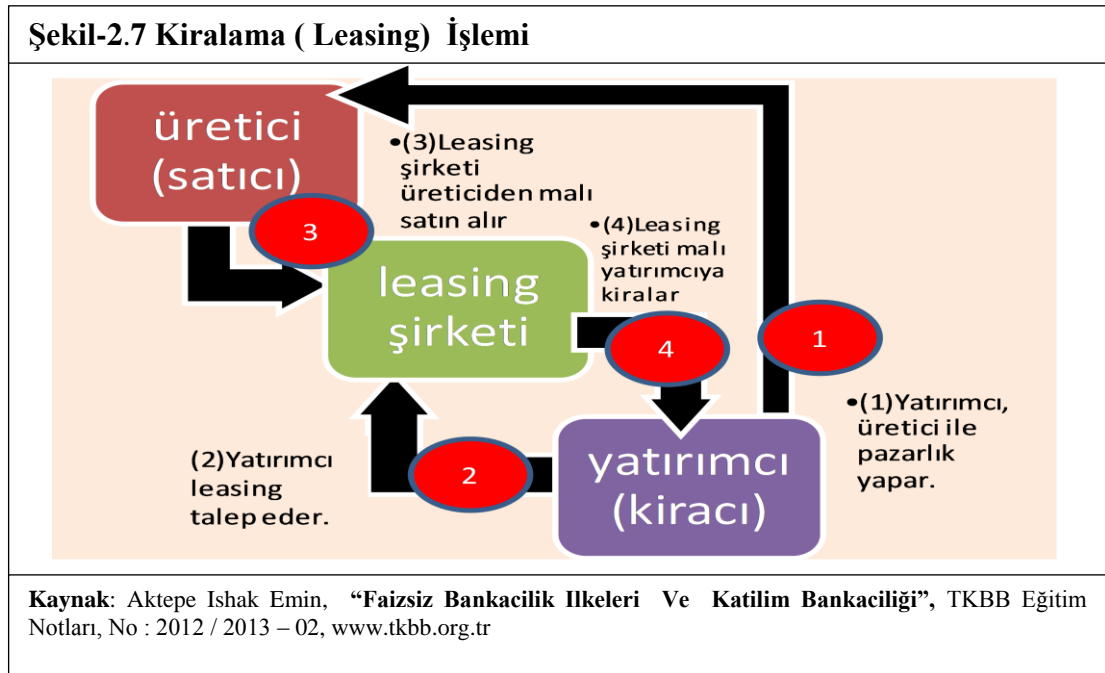
⁵⁹ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.20

⁶⁰ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.12

⁶¹ Aktepe, **"Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı", a.g.e.**

temelde bir orta vadeli kredi işlemidir. Alışılmış kredi ilişkisinden farkı, kredinin kiracıya nakit olarak verilmemesidir. Kiracı, işinde kullanmak üzere almak istediği sabit kıymeti seçer ve leasing şirketinden bu işlem için kendisine kredi tahsis edilmesi talebinde bulunur. Leasing şirketi tahsis ettiği krediyi kiracının seçtiği malın alımında kullanır. Leasing şirketi satın aldığı sabit kıymeti kiracının kullanımına tahsis eder⁶².

Kira, ihtiyaç duyduğumuz menkul ya da gayr-ı menkul bir takım malları satın alamadığımız takdirde kiralayarak da ihtiyacımızı giderebilmekteyiz. Böylece aslında mal sahipleri bir nevi kiracılarının finansman ihtiyaçlarına cevap vermiş olmaktadır. Finansal kiralama, taşınır/taşınmaz mallar katılım bankasının satın alınır, müşteriye kiralanır, ödemeler bittikten sonra devredilir⁶³. Peşin bedelle alınamayan bir malın leasing yöntemiyle kiralanması ve ödenen kiralara malın bedelini kapsayacak kadar olduğunda malın mülkiyetinin kiracıya devredilmesidir.⁶⁴.

⁶²Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, s.9

Sadi Uzunoğlu, **Yeni Finansman Teknikleri**, Strata Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1998

Philip Moore, **Islamic Finance-A Partnership For Growth**, London-Dubai, Euromoney Publications, 1997

⁶³ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı.....a.g.e.**, s.20

⁶⁴ Aktepe, “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, ...a.g.e.

Şekil-2.7’de kiralama (Leasing) hizmeti işlem süreci verilmiştir. Buna göre hizmet sözleşmesi, insanların önemli bir bölümü finansman ihtiyaçlarını başkalarıyla yaptığı hizmet sözleşmeleri çerçevesinde çalışarak karşılamaktadır. Örneğin bir mobilya fabrikasında çalışan işçi aslında emeğini fabrika sahibine kiralamış demektir. Çalıştığı sürece fabrika sahibinden ücretini alır ve finansman ihtiyacını giderir⁶⁵.

Katılım bankalarının, özel finans kurumları olarak başladıkları bankacılık faaliyetlerinde ellerindeki en önemli pazarlama silahı finansal kiralama işlemi de yapabilmeleri olmuştur. Bankalar finansal kiralama yapma yetkisine sahip olmadıkları için büyük ortak kendisi olmak üzere finansal kiralama şirketleri kurmuşlardır. Neticede, prosedürleri banka kredi anlaşmalarına göre çok daha basit olan ve kiralanan mallar finansal kiralama sözleşmesi süresince finansal kiralama şirketinin mülkiyetinde olduğundan, müşteriden talep edilen teminatlar da banka kredilerine göre daha az olan finansal kiralamayı, doksanlı yıllardan bu yana katılım bankalarının selefi özel finans kurumları ile beraber finansal kiralama şirketleri de yapabilmektedir⁶⁶.

Bey’ bi’l-Vefâ (Vefâ Satışı); Bu satışta satılan malın bedeli bir müddet sonra alıcıya aynen iade edildiği takdirde satılan malın geri alınması söz konusudur. Paraya ihtiyaç duyan bir kimse elindeki bir malı başkasına belli bir meblağa satar. Böylece ihtiyaç duyduğu paraya ulaşır. Ancak daha en baştan satıcı, mal için aldığı bedeli tekrar müşteriye ödediğinde müşterinin malı geri satması konusunda da anlaşılır. Bu satış yönteminin dinen geçerliliği konusunda kısmen tartışmalar söz konusudur⁶⁷.

Bey’ bi’l-İstiğlâl (İstiğlâl Satışı); Vefâ yoluyla alınan bir malı, alıcı ya bizzat kullanır ya da kiraya verir. Bizzat kullanmayan alıcılar genelde bu malı satıcısına kiraya verirler. Âlimlerin vefâen satış hakkındaki görüşleri istiğlâl satışı için de

⁶⁵ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı.....a.g.e.**, s.20

⁶⁶ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.10

⁶⁷ Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık... a.g.e.**, s.62

geçerlidir. Bir kısmı böylesi bir anlaşmayı meşrû kabul ederken bazıları bunu kabul etmez⁶⁸.

Muâmele-i şer'iyye; dînî esaslara uygun işlem demektir. Bu işlemde amaç finansman açığı bulunana istediği finansmanı sağlamak ve bu finansmanı sağlayan kişinin de doğrudan fâiz alması yerine bazı meşrû işlemleri vâsıta kılarak dolaylı yoldan kâr elde etmesini temin etmektir. Şöyle ki finansman ihtiyacı olana vâdesi belirlenmiş miktarda bir para karz-ı hasen olarak verilir. Bu akitte hiçbir fâiz şartı bulunmamaktadır. Bu anlaşmaya ilaveten herhangi bir mal karz-ı hasenin vâdesiyle aynı vâdeye sahip bir satış sözleşmesiyle borçluya vâdeli olarak satılır. Daha sonra satılan bu mal satıcıya tekrar geri hibe edilir. Hülâsa ayrı ayrı yapıldıklarında meşrû olan karz, vâdeli satış ve hibe akidleri birleştirilerek neticede karz verilen bir borçludan kâr görüntüsü altında bir fazlalık alınmaktadır. Bu yöntem Osmanlı döneminde para vakıfları tarafından yaygın olarak kullanılmıştır⁶⁹.

⁶⁸ Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık... a.g.e.**, s.62

⁶⁹ Tahsin Özcan, Vakıf Medeniyeti ve Para Vakıfları, İstanbul: Türkiye Finans Katılım Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 112-115; İsmail Kurt, Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1996. Aktaran, İshak Emin Aktepe, **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, İstanbul:Erkam Matbaası , 2010, s.62

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE İSLAMİ BANKACILIK

Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılık oluşumundan günümüze kadar farklı evreler geçirmiş ve her yeni gün yeni gelişmeler göstermiştir. Süreç yavaş işlese de yükseliş göstererek günümüze ulaşmıştır.

İslami bankacılık 1970 sonlarında başlamasına karşın, dünya genelinde, özellikle İslami bankacılığın finansal sistemin önemli bir parçası olduğu GCC (Körfez İşbirliği Konseyi) ülkelerinde hızla büyümüştür.

Küresel finansal piyasalarda devam sarsılma daha kapsamlı bir ekonomik gelişme için finansal istikrarın önemini ortaya koymaktadır. İslami bankacılığın ekonomik büyümeyi sağlamada uygun bir alternatif olduğu ve geleneksel bankacılığa göre yapısal avantajları sebebiyle büyük krizleri aşmada daha uygun olduğu kanısına varılmaktadır. GCC ülkelerinde son dönemde politik yükselme koşullarında bu ülkelerde ki finansal istikrar sadece ülkelerin kendisi için değil, aynı zamanda dünya açısından da temel kaygı odağı olmuştur.⁷⁰

Dünyada faizsiz bankacılığın tarihi 1960’lı yıllara kadar dayanırken, Türkiye’deki geçmişi 1980’li yıllara uzanır. 25 yıllık bu gecikmenin nedeni, ülkemizin o süreçte önce politik sonra ekonomik dinamiklerinde bulmak yanlış olmamakla birlikte, dünyada örtülü bir ekonomi sisteminin varlığını da göz ardı etmemek gerekir. 1960-1980 dönemi, faizsiz bankacılık sektörünün kendini daha çok ticari bankacılık alanında tanımladığı bir dönemdi. Bu dönemde, özellikle 1970’li yıllardaki petrol krizi sonrasında zenginleşen Arap ülkeleri, tasarruflarını İslami kurallarla uyumlu mevduat hesaplarında aktarmak durumundaydı. Sermaye

⁷⁰ H.Şaduman Okumuş ve Okşan Kibritçi Arter, **GCC Ülkelerinde İslam Bankaları ve Finansal İstikrar: Ekonometrik Analiz**, İTİCU Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 11 Sayı:21 Bahar 2012/1 s.s.147-164 s.147

piyasalarının henüz tam olarak gelişmediği o yıllarda beklenen bir durumdu. 1980'li yıllar sonrasına baktığımızda ise bankacılık işlemlerinin daha çok sigortacılık ve finansal kiralamaya doğru geçtiğini ve nihayetinde 2000'li yıllarla birlikte bireysel bankacılıktaki yoğunlaşmanın azaldığını, faizsiz bankacılık aktörlerinin daha çok sukuk (İslami tahvil) ihracı, varlık yönetimi, takafül (sigorta) fon yönetimi gibi sermaye piyasası araçlarına yöneldiğini görüyoruz.⁷¹

3.1. Dünyada İslami Bankacılığın Tarihsel Gelişimi ve Yükselme Süreci

İslam finans piyasası, kaynağı Kur'an, sünnet ve içtihatlardan oluşan İslami esaslara göre yürütülen faaliyetlerden oluşmaktadır. Buna göre, mevcut yatırım araçlarından İslami esaslara uygun olanlar alınarak veya İslami esaslara uygun yeni yatırım araçları geliştirilerek bu piyasa oluşturulmuştur. İslami kuralların yasakladığı temel unsurlar, faiz işletmek ve ödemek, kumar faaliyetlerde bulunmak ve belirsizliği içeren faaliyetlerdir⁷².

Günümüzde bankacılık faaliyeti kısa zamanda hızlı değişime uğramıştır. Bankaların işlevleri ve hizmet ürünleri çok çeşitlenmiş olmakla birlikte, klasik anlamda bankanın başlıca işlevi, kendine ait olan fonları veya başaklanandan faiz karşılığı mevduat olarak aldığı fonları, ödünç vererek gelir elde etmektir⁷³.

⁷¹ Şaduman Okumuş, **Faizsiz Bankacılıkta Neredeyiz?**,

http://www.ito.org.tr/wps/portal/gazete-detay?WCM_GLOBAL_CONTEXT=ito_portal_tr/ito-portal/gazete/gzt-2013/gzt-2013-5/gzt-2013-5-31/5c1529804fd1e028b888fa1372a883ea (Erişim Tarihi: 28.06.2014), Çevrimiçi.

⁷² Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.2

⁷³ Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.15

İsmail Özsoy, **Türkiye'de Katılım Bankacılığı**, İstanbul, Asya Katılım Bankası, 2009, s.9. 24

İslam Bankası diye isimlendirilen kuruluşlar bütün faaliyetlerinde İslâm hukûku kurallarına uymayı taahhüt etmektedirler. 1940'lı yıllarda Hindistan bölgesinde fâizsiz bankacılık fikri doğmuş ve bu konuda yazılar yayınlanmıştır⁷⁴.

Fonksiyonel olarak bankalarla büyük benzerlikler gösteren ve fakat fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri bakımından faiz yerine “kâr ve zarar ortaklığı” esasına göre faaliyette bulunan Katılım Bankaları, tarihsel gelişim sürecinde ilk önce, dini inançlarına uygun olarak faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde çalışmalar yapacak banka kurma fikrinin bir tezahürü olarak 1963 yılında Mısır deltasında küçük bir tarım toplumunda kurulmuştur⁷⁵.

Faizsiz esasa dayalı faaliyet gösteren, belirli bir kesime ait gibi görünen, ancak müşterilere sunulan avantajlar ile global finans sisteminde büyük bir açığı kapatan faizsiz finans kurumları artık sadece Müslüman ülkelerde değil, tüm dünyada hızlı bir büyüme ve gelişme trendine girmiş bulunmaktadır. Faizsiz bankacılık ürün ve hizmetlerinin gördüğü yoğun ilgi, bu sistemin dünyanın birçok ülkesinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Klasik faizsiz bankacılık ürünleri yanında, ekonomide yaşanan gelişmelere paralel olarak dünyada değişik türde faizsiz yatırım fonları ve menkul kıymet ürünleri ortaya çıkmıştır. Bu ürünler arasında hisse senedine dayalı yatırım, gayrimenkul yatırım, sigorta, teknoloji, çocuk ve yardım fonları sayılabilir⁷⁶.

3.2. Türkiye’de Faizsiz-Katılım Bankacılığı Çalışma Esasları ve İşleyiş Yapısı

Kaynağında faizsiz bankacılık olarak bilinen katılım bankacılığı Türkiye’de mevzuat gereği kar ve zarara katılma amaçlı kurulduklarından Katılım Bankası ismini almışlardır. Yine faaliyetlerini bu yönde devam ettirmeye gayret

⁷⁴ İshak Emin Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.17

⁷⁵ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.25

⁷⁶ M.Emin Özcan, Temel Hazıroğlu, **“Bankacılıkta Yeni bir Boyut: Katılım Bankacılığı”**, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s.192.

göstermektedirler. Ağırlıklı olarak murabaha yöntemi ile fon kullandırma, kullandırdıkları fonlara kar/zarar paylaşımı yöntemi ile fon toplama esasını güderek faaliyetlerini sürdürmektedirler. Diğer taraftan oldukça yeni ürün kira sertifikaları (sukuk) yönteminin mevzuatta yerini alması ile birlikte ihraç işlemlerine henüz yeni başlayarak türev ürün üretilmesi konusunda bundan böyle finansal piyasalarda daha etkin rol üstlenecekleri gözükmektedir.

Diğer taraftan kamunun ticari bankacılık alanında faaliyet gösteren bankalarının da katılım bankaları kuracaklarını kamuoyu ile paylaşması da bundan böyle Türkiye’de katılım bankacılığının büyüyeceği ve gelişeceğine göstergedir.

Katılım Bankacılığını ifade eden faizsiz bankacılığın var oluş nedeni dini öğretilerde faiz unsurunun yasak (haram) olmasından kaynaklanmıştır. İslami kaynakların faizi haram olarak görmesi ve faizin haram olduğuna inanan insanların atıl fonlarını değerlendirmek düşüncesi faizsiz bankacılığın doğmasına yol açmıştır⁷⁷.

Faizsiz bankacılık anlayışına uygun olarak sermaye piyasası faaliyetlerinde de bulunan katılım bankaları, özellikle son yıllarda gerek İslam dünyasında gerekse batılı finans piyasalarında görülen faizsiz sabit getirili yatırım araçlarına yönelik arz ve talep çerçevesinde, anılan faizsiz sermaye piyasası enstrümanlarının ve özellikle sukukun “kira sertifikası” adı altında kullanımının yaygınlaşması ile ekonomideki faize duyarlı atıl paralarının değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadırlar⁷⁸.

Katılım bankalarının çalışma esasları ve işleyiş yapıları İslam Dini ilkeleri temel alınarak gerçekleşir. Bu bağlamda, katılım bankacılığı temel prensipleri aşağıdaki gibi belirtilebilir⁷⁹:

- Faiz Yasağı
- Ticaret Esası
- Ortaklık ve Risk Paylaşımı Esası
- Garar (Aşırı belirsizlik) Yasağı

⁷⁷Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e., s.17

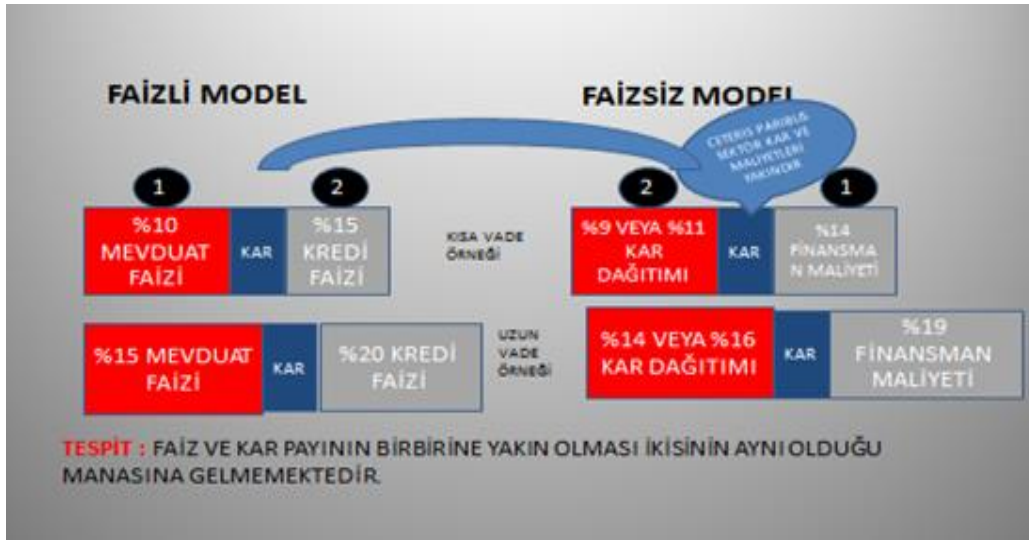
⁷⁸ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.III

⁷⁹ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, 02 Nisan, 2014

- Spekülasyon Yasağı
- Bazı Maddelerle İlgili Yasaklar (alkollü içecek, kumar, şans oyunları, silah, tütün,..)
- Şeffaflık Esası

Şekil-3.1’de kâr payının faiz oranına paralel seyretmesi verilmiştir. Buna göre kâr oranlarının fâiz oranlarına yakınlığının sebebi, katılım bankaları da bankacılık piyasasında yer aldıklarından piyasadaki faiz oranlarını temel alıp kendi kar oranlarını tespit ederler. Piyasa koşulları gereği yapılan işlemlerden doğan kâr başta anlaşılan oranlarla paylaşıldığında faizli banka faiz oranlarına yakın bir miktar ortaya çıkmaktadır. Oranların yakınlığı kâr payını faize çevirmez⁸⁰.

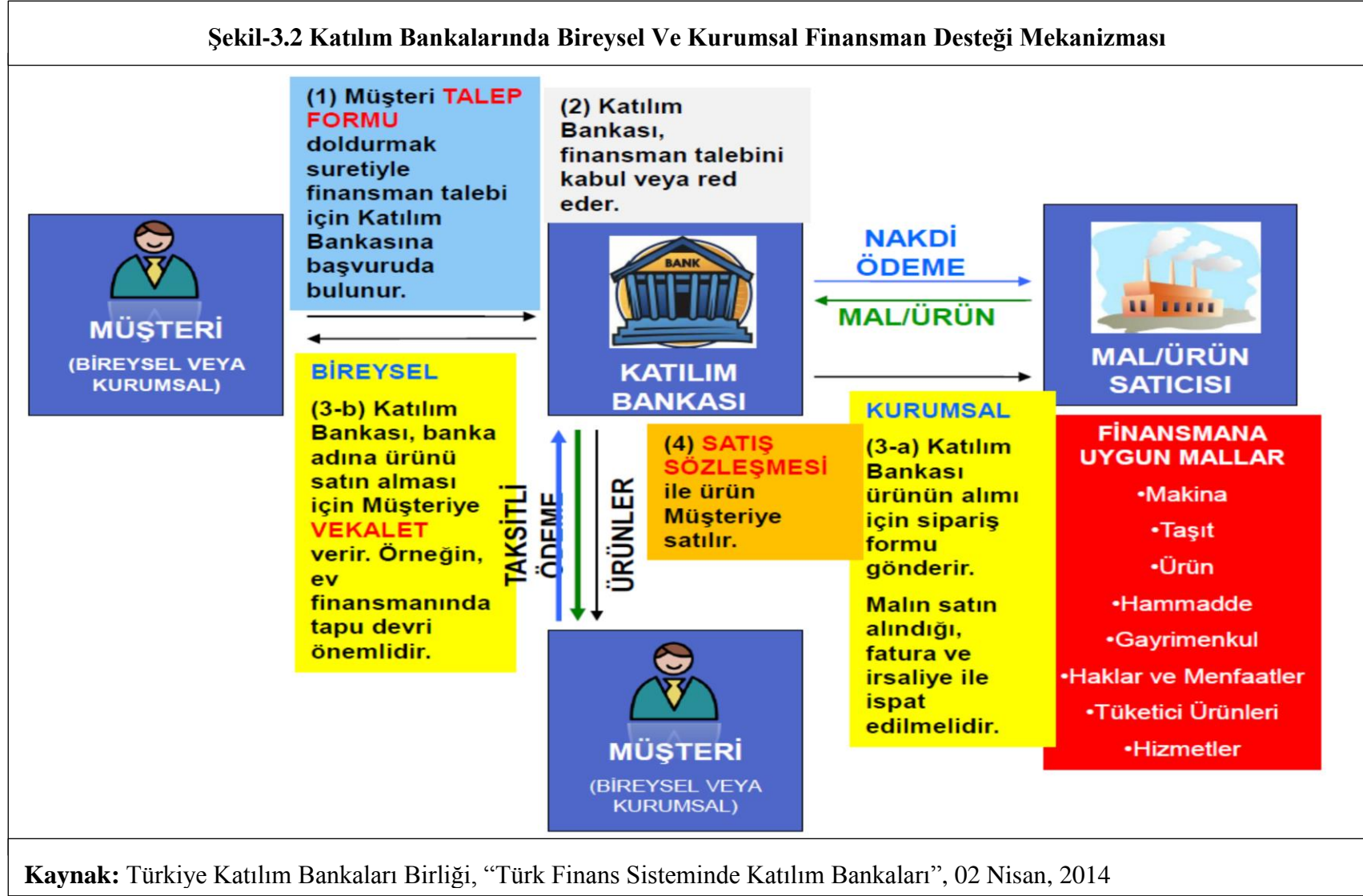
Şekil-3.1 Kâr Payının Faiz Oranına Paralel Seyretmesi

Kaynak: Aktepe Ishak Emin, “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

⁸⁰ Ishak Emin Aktepe “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

Şekil-3.2 Katılım Bankalarında Bireysel Ve Kurumsal Finansman Desteği Mekanizması

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, 02 Nisan, 2014

Şekil-3.2’de katılım bankalarında bireysel ve kurumsal finansman desteği mekanizması verilmiştir. Katılım bankaları satın aldıkları her malı piyasa koşullarına göre kar ile satarlar. Katılım bankaları yaptıkları satışların ödemeleri için her zaman teminat alırlar. Katılma hesaplarına alınan paralar, birimine ve vadesine göre ayrılır. Her para birimi kendi havuzuna katılır. Hesap sahibi yalnızca söz konusu havuza gelen karlara ortaktır. Bankanın diğer havuzlarına ve öz sermayesine ortak değildir⁸¹.

Katılım bankaları, günümüzde mali sektör içinde hem klasik bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyetlerinde hem de finansal kiralama, sigortacılık, takas gibi diğer ticari faaliyetlerde bulunmaktadır. Yani, katılım bankaları, kendi prensiplerine ters düşmemek koşuluyla, klasik bankaların yaptıkları hemen hemen tüm işlemleri farklı yöntemlerle yapmaktadırlar. Bu tür bankacılığın temel amacı; faizsiz finansman esasları çerçevesinde, faiz hassasiyeti olan kesimlerin yastık altında kalan atıl sermayelerini, milli ekonomiye kazandırmaktır. Klasik bankacılık işlemlerini yaparlarken faiz yerine kar – zarar ortaklığını esas almaları nedeniyle, literatürde bu tür bankacılık modeline faizsiz bankacılık modeli denilmektedir. Faizle ilgili olmayan hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan bu tür kuruluşlar, bir bakıma bankaların alternatifi, bir bakıma da bankaların yaptıkları faize dayanan kimi işleri yapamadıkları için onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlardır⁸².

3.2.1. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının ne şekilde fon toplayacağına ilişkin hukuki düzenleme ve bunların tanımı, 5411 sayılı Kanun’un 3. ve 4. maddesinde yer almıştır. Tanımlar ve Kısaltmalar başlıklı 3. maddedeki ilgili tanımlar şu şekildedir⁸³:

⁸¹ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı.....a.g.e.**, s.20

⁸² A. Özuluçan, A. Deran, “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetler Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009 “ Cilt: 6 ” Sayı: 11, Ss.85-108

⁸³ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamalar, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.31

“ Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Katılım fonu: Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan parayı, ifade eder.”

Bankaların hangi faaliyetleri gerçekleştirebileceklerine ilişkin düzenleme içeren aynı Kanun'un 4. maddesinde ise, katılım bankalarının mevduat kabulü işlemini gerçekleştiremeyecekleri - ki bu faaliyeti ancak faiz karşılığı mevduat toplayan mevduat bankaları gerçekleştirebilir, katılım bankalarının topladıkları paralar ise fon toplama faaliyetlerinin özelliği gereği (kar ve zarara katılım esası) katılım fonu olarak adlandırılır.- ancak “katılım fonu kabulü” işlemini gerçekleştirebilecekleri ifade edilmiştir. Faizsiz bankacılık sisteminde faaliyet alanı, borç veren ve borç alan arasında müştereken belirlenmektedir. Kazanç elde edilmesi halinde parayı veren de kullanan da bundan yararlanır, zarar vukuunda da zararı paylaşırlar. Yani temel olarak sistem kar ve zarara katılma prensibi çerçevesinde işlemektedir.”

Katılım Bankaları diğer ülke uygulamaları gibi iki hesap türü kullanarak kaynak toplamaktadırlar. Bunlardan birincisi bu bankaların vadesiz hesaplarını oluşturan Özel Cari Hesaplar ikincisi ise vadeli hesaplarını oluşturan Kar ve Zarara Katılma Hesapları'dır⁸⁴.

Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri⁸⁵

Özel Cari Hesaplar

- Vadesizdir,
- İstenildiği anda kısmen veya tamamen çekilebilir,
- Getiri ödenmez.

Katılma Hesapları

⁸⁴ Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, a.g.e., s.33

⁸⁵ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, “**Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları**”, 02 Nisan, 2014

- Yatırılan fonların işletilmesi sonucunda elde edilen kar ve zarar paylaşılır,
- Önceden belirlenmiş bir getiri ödenmez,
- Ödenecek getiri vade sonunda belli olur,
- Anapara garantisi verilemez.

3.2.1.1. Özel Cari Hesaplar

Cari hesaplar, istenildiği zaman çekilebilen ve karşılığında kar payı ödenmeyen ve hatta sunulan hizmet karşılığı servis ücreti alınabilen hesaplardır. Faizsiz banka bu tür mevduatı, mudilerin kendisine verdikleri bir ödünç olarak kabul etmekte, ayrıca mudilere bunlar karşılığında herhangi bir fayda sağlamamakta, fakat müşterisi için cari bir hesap açması da mümkün olabilmektedir⁸⁶.

Katılım Bankacılığında Fon Toplama, Katılım bankaları temel ilkeleriyle kesin olarak çeliştiği için fâizli işlemler yaparak fon toplayamazlar. Buna göre ortada herhangi bir mücbir sebep yokken her ne miktarda olursa olsun fâiz karşılığı borçlanmak katılım bankacılığında mümkün değildir⁸⁷.

Cari hesaplar hakkında iki ana görüş vardır; Emanet ve Karz-ı Hasen (güzel ödünç vermek demektir). Dinin emirlerine uygun ödünç verme anlamında kullanılır. Cari hesaplan bir nevi emanet gibi ele alan görüşe göre banka, müşterinin izni olmadan bu mevduatları kullanamaz. Bu hesapların bankanın diğer faaliyetlerinde kullanılması istenildiğinde hesap sahibinden yetki almak gerekmektedir. Karz-ı hasen görüşünü savunanlar ise; cari hesapları, mudilerin bankaya verdiği bir nevi faizsiz ödünç olarak görmektedirler. Böylece banka, mudilerden izin almadan bu hesap bakiyelerini istediği gibi kullanmaktadır. Ancak banka mudilere anaparayı

⁸⁶ Adnan Büyükdeniz, **Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri, Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000, s.110, aktaran, Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayını, Yayın No: 2012 – 38, s.34

⁸⁷ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.20

ödemekle yükümlüdür. Paranın kullanılması esnasında zararlar karşılaşırsa, hesap sahipleri bu zarardan etkilenmezler⁸⁸.

Tasarruf sahipleri fonlarını farklı para ve mallara yatırarak değerlendirmek isteyebilirler. Bu amaçla katılım bankalarında dolar ya da avro hesabı açabilecekleri gibi altın ve gümüş hesabı da açabilirler⁸⁹.

Özel Fon Havuzları, Katılım bankaları, önceden belirlenmiş projelerin veya diğer yatırımların finansmanında kullanılmak üzere müstakil hesaplarda fon toplamak suretiyle vadesi üç aydan daha az olmayan özel fon havuzları oluşturabilir. Bu şekilde toplanan fonlara ait katılma hesapları, vadeleri itibariyle ve diğer hesaplardan bağımsız olarak ayrı hesaplarda işletilir ve toplanan fonlardan diğer vade gruplarına aktarma yapılamaz⁹⁰.

3.2.1.2. Katılım Hesapları

Bu hesaplar yoluyla katılım bankası hesap sahipleriyle kâr ve zarara ortaklık yapar. Topladığı fonu fâizsiz işlemlerde değerlendirip kâr ederse kârı ve kanun öyle emrettiği için zarar oluşursa zararı paylaşmak üzere anlaşma yapar. Bu işlemin teknik adı mudârabedir (emek sermaye ortaklığı)⁹¹.

Bu hesaplara yatırılan fonların kullanılmasında sonucunda oluşacak kar veya zarara katılma sonucu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır. Katılma hesabı, mevduat bankalarındaki vadeli mevduatın karşılığıdır. Fon sahipleri bu hesaba yatırım amacıyla fon yatırırlar ve

⁸⁸ Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, a.g.e., s.33

Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslamiyete ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, İstanbul 1986,

⁸⁹ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı**, a.g.e., s.20

⁹⁰ Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, a.g.e., s.37

⁹¹ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı**, a.g.e., s.20

karşılığında kar beklemektedirler. Yani hesap sahipleri yatırım hesabı neticesinde faiz değil kardan pay almaktadırlar⁹².

Katılım bankalarında fon toplanırken cârî ya da katılma hesabı açılır. Cârî hesaba yatırılan fonlar da “faizsiz borç” hükmündedir. Katılma hesapları ise mudârabe / emek sermaye ortaklığı sözleşmesine dayanır. Katılma hesabı sahibi “sermayedar”, katılım bankası “mudarip” sıfatını taşır. Kâr ve zarara ortaklırlar. Buna göre bankamıza katılma hesabı açıldığında Bankaya borç değil sermaye verilmiş olur. Banka bu sermayeyi işletecektir. Fon bankanın mülkiyetine geçmez; bankaya emanet bırakılmış sayılır. Banka fonu istediği gibi kullanamaz; meşru ve faizsiz alanlarda kullanmak zorundadır. Banka kâr zarar dağıtımını için sürekli hesap yapmak zorundadır. Katılma hesaplarında vade sonunda fazlalık alınacağı kesin değildir. Zarar ihtimali vardır. Dolayısıyla alınacak fazlalığın miktarı da hesap açılırken belli değildir. Alınacak fazlalık bankanın dönem içindeki kârına bağlıdır⁹³.

Birikimli Katılma Hesabı, asgari 5 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya imkân veren katılma hesabıdır⁹⁴.

3.2.2. Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları da, topladıkları fonları fonun kaynağına göre, kendi niteliğine uygun olan ve Yönetmelikte öngörülen finansman yöntemleriyle, finansman ihtiyacı olan kişi ya da firmalara kullandırmaktadırlar. Ancak Bankacılık Kanunu anlamında kredi tanımında yer alan faiz karşılığı nakdi kredi verme uygulaması katılım bankaları için söz konusu değildir. Kaldı ki; Bankacılık Kanunu aşağıda belirtileceği üzere katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerini açık bir şekilde belirterek bunların da Kanun anlamında “kredi” sayılacağı hususunu tasrih etmiştir. Katılma fonlarındaki tutarlar, vadelerine ve para cinsine göre farklı

⁹²Güngören, *Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi*, a.g.e., s.3-36

⁹³ Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*. a.g.e., s.20

⁹⁴Güngören, *Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi*, İstanbul, 2013, ITO yayını, Yayın No: 2012 – 38, s.36

havuzlarda toplanmakta ve böylece yatırımların niteliğine göre bu havuzlardan fon kullandırılması söz konusu olmaktadır⁹⁵.

Katılım Bankalarının fon kullandırma yöntemleri⁹⁶.

Kurumsal Finansman Desteği

- Fon kullanmak isteyen müşterinin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmet alımının finansmanıdır,
- Mal ve hizmet bedeli peşin olarak satıcıya ödenir,
- Mal bedeli üzerine bankanın kârı eklenir ve yeni tutar üzerinden müşteri bankaya borçlanır,
- Alım-satıma ilişkin belgenin şubece saklanması zorunludur.

Bireysel Finansman Desteği:

- Tüketicilerin araç, konut ve tüketim malı ihtiyacının finansmanıdır,
- Alınacak konut, araç, gibi malların bedeli katılım bankası tarafından peşin olarak satıcıya ödenir,
- Üzerine banka kârı eklenerek alıcı vadeli olarak borçlandırılır.

Katılım Bankaları fon sahiplerinden topladıkları fonları fona ihtiyaç duyan müteşebbislere kullandırmaktadırlar. Bu kullandırma kimi zaman ortaklık yoluyla olduğu gibi, bazen de ihtiyaç duyulan malın satışı veya kiraya verilmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Katılım Bankaları'nda uygulanan fon kullandırma yöntemleri ana hatlarıyla aşağıda belirtilmektedir⁹⁷.

- Müşteriye nakit kullandırma yasaktır.
- Faizli enstrümanlar, domuz ve domuz eti, silah, alkol, tütün ve müstehcen yayınlar için fon kullandırılmaz.
- Satışı yapılmış ve faturası kesilmiş mal finansman konusu yapılmaz.
- Malın piyasada alınıp satılan bir mal olması gerekir. Külçe altın ve döviz para olarak kabul edilmekte ve bunların sadece peşin alım satımı yapılabilmekte, finansmanı yapılmamaktadır. Ancak işlenmiş altın mal

⁹⁵ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, s.32

⁹⁶ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı. a.g.e.**, s.20

⁹⁷ Ahmad Ausaf, **Contemporary Experiences of Islamic Banks: A Survey**, Islamic Financial Institutions Seminar Proceedings Series No.27, Jeddah, Islamic Development Bank-Islamic Research and Training Institute, 1995, s.21. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi a.g.e.** s.37

kabul edildiğinden bunun finansmanı mümkündür. Diğer taraftan tüketilmiş enerjinin (elektrik, akaryakıt, doğal gaz, su) finansmanı mümkün değildir⁹⁸.

- Finansman ticaret formatında yapılmakta, ancak malı temsil eden fatura bankaya kesilmediği için işlemin alım ve satıma uygunluğunun sağlanması açısından banka müşteriye vekalet vererek önce malı banka adına satın alma ve sonra kendine satma yetkisi verilmektedir⁹⁹.
- Ödeme müşterinin mal ve hizmet temin etmek istediği satıcıya fatura karşılığında yapılır.
- Önce müşteriden, satın almak istediği malın cinsi, niteliği, birim değeri, miktar ve tutarını belirten bir Mal Talep Formu alınır. Bu talep formuna dayanarak, malın satın alınacağı satıcıya bir sipariş formu gönderilir.

Satıcı Sipariş Formunu ve Proforma Faturayı bankaya gönderir. Banka gerekli kontrolleri yapar. Kredisi ve limiti mevcut olan müşteriler için bu siparişi uygun görürse fatura karşılığında ödemeyi yapar.

Şekil-3.3'te katılım bankalarında ortaklık yapısı verilmiştir. Buna göre katılım bankaları esasen ortaklık yöntemiyle topladıkları fonu yine ortaklık yöntemiyle değerlendirme amacı taşımaktaydılar. Ancak fon sahiplerinin kısa vadede getiri sağlama arzusu sebebiyle para kazanmak için ortaklık sistemi kullanılmadı. Bu sebeple, katılım bankaları bir başka meşru ticâret yöntemi olan “murâbaha” yani “peşin alınan malın taksitle satılması” bir başka deyişle “mal siparişi alma” işlemine yönelmiştir¹⁰⁰.

⁹⁸ Osman N. Yılmaz, **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, Katılım Bankalar Birliği Yayınları, 2010, s.33. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**.g.e. s.37

⁹⁹ Güray Küçükkoçaoğlu, İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları, Alıntı, http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/f_inpazcuma17.doc, 19.05.2010. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**.g.e. s.38

¹⁰⁰ Aktepe, “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

Şekil-3.3 Katılım Bankalarında Ortaklık Yapısı

Kaynak: Aktepe İshak Emin, “Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

Katılım bankalarının temel fon kullandırma yöntemleri olarak Kurumsal Finansman Desteği (Üretim Desteği), Bireysel Finansman Desteği, Kar – Zarar Ortaklığı Yatırımı, Finansal Kiralama ve Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı zikredilebilir. Katılım bankalarında, finansman kullandırma teknikleri ne olursa olsun, amaç üretime katkıda bulunmak ve piyasadaki ticari kar hadleri düzeyinde ve cari kredi maliyetlerinin altında bir karlılıkla ticari faaliyetlerde bulunmaktır¹⁰¹.

3.2.2.1. Mudaraba

Mudaraba, bir tarafın emek bilgi ve tecrübesini (müteşebbis), diğer tarafın (faizsiz banka) ise sermayesini ortaya koyması suretiyle oluşturulan bir fon kullandırma yöntemidir¹⁰².

¹⁰¹ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, s.33

¹⁰² Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, 2. Baskı, Nobel Yayınları, 2002, s.13. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO Yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.38

Bu yöntemde, projesi banka tarafından onaylanan ve finanse edilen yöneticiye (tüzel kişi de olabilir) Mudarib, projeyi finanse eden ve sadece sermayesi ile destek veren kişi veya kuruma da Rabbul-mal denilmektedir. Rabbul-mal, (Katılım Bankası) mudarib ile mukavele imzaladıktan sonra mudaribin isteği üzerine mukavele konusu sermayeyi onun emrine hazır tutmak zorundadır. Mukavelede belirlenen şartların dışında, banka, risk görmedikçe, proje sahibine müdahale etmez¹⁰³.

Mudaraba işlemi sonunda elde edilen kâr, finansmanı temin eden rabbul-mal ile finansmanı kullanan mudarib tarafından önceden belirlenen orana göre bölüştürülmektedir. Hiç bir tarafa sabit bir meblağ tayin edilmemiştir. Herhangi bir zarar söz konusu olmuşsa bu, rabbul-mal tarafından karşılanacaktır, meğerki mudaribin bir ihmali veya anlaşma şartlarını ihlali söz konusu olmasın¹⁰⁴.

Bu yöntem ile fon kullandırmak için, fonu kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerle Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi düzenlenir. Bankalar, fon kullandırdığı gerçek ve tüzel kişilerin kar ve zararına, sözleşmede açıkça belirlenen oranlarda katılır¹⁰⁵.

3.2.2.2. Müşaraka

Sermaye ortaklığı bir işletmenin sermayesine katılma ile başlayan bir ortaklık sürecidir.

¹⁰³ Cihangir Akın, **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, İstanbul, Kayhan Yayınları, 1986, s.130. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO Yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.38

¹⁰⁴ Timur Kuran, “The Economic System in Contemporary İslamic Thought: Interpretation and Assesment”, International Journal of Middle East Studies, Vol 18, 1986, s.150. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.38

¹⁰⁵Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**a.g.e. s.38

Burada önemli iki nokta sermaye ve ortaklıktır. Sermayedar bir işletmeye sermaye koymakta, ortak olmakta, karı ve zararı paylaşmaktadır¹⁰⁶.

Sermaye Ortaklığı finans yönteminin yürütülmesi şu şekildedir¹⁰⁷:

- Katılım Bankası, ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine almaktadır.

- Müşteri ise kendi mali imkanları ve projenin özelliğine uygun olarak proje sermayesinin geri kalanını sağlamaktadır.

- Müşteri kendi uzmanlığı nedeniyle istenilen ve alınan mali yardımın idare, denetim ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine almaktadır. Bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması ona daha fazla pay alma hakkını kazandırmaktadır. Bu yöntemde net gelirin taraflar (banka ve ortak-müşteri) arasında dağıtımı ise, ortaklardan birisi olan müşteri yaptığı iş ve uzmanlığı nedeniyle bir pay almaktadır.

- Gelirin geri kalanı yatırıma mali katkısı bulunan iki ortak arasında, iştirak paylarıyla orantılı olarak dağıtılmaktadır. Zarar olduğunda ise, zarar tarafların ortaklıktaki sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılmaktadır¹⁰⁸.

Müşaraka kapsamında yapılan ortaklıklarda, gelişme potansiyeli taşıyan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarılması şartıyla, Katılım Bankalarınca iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılmasıdır¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Harndi Döndüren, **Ticaret ve İktisat İlmihali**, İstanbul, Erkam Yayınlan, 1993, s. 243, Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.43-44

¹⁰⁷Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e, s.43-44

¹⁰⁸ Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1987, s.142-143 Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.43-44

¹⁰⁹ Murat Çizakca, Risk Sermayesi, Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları, İلمي Neşriyat, 1993, s.22. Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.43-44

3.2.2.3. Murabaha

Bir mala ihtiyacı olup da gerekli finansmanı temin edemeyen müşteri Katılım Bankası'ndan söz konusu malın satın alınmasını istemektedir. Katılım Bankası da bu malı peşin olarak satın aldıktan sonra, belli bir kar payını da üzerine ekleyerek müşterinin ödeme gücüne göre vadeli bir şekilde satmaktadır. Burada eklenen kar payının faize benzediği ileri sürülmektedir. Katılım Bankası açısından bu işlemi geçerli kılan, bankanın malın mülkiyetini belirli bir süre elinde tutup riske açık olmasıdır¹¹⁰. Murâbaha, vadeli olarak alınmak istenen bir malı ya da hakkı istediğimiz vadeyle satacak bir kişi ya da kuruluşa sipariş vermektir. Söz konusu kişi ya da kuruluş malı, peşin ya da vadeli bedelle alır ve bize istediğimiz vadeyle satar¹¹¹.

Katılım Bankaları murabaha satışlarındaki kar payını belirlerken faiz oranlarını göz önünde bulundurmaktadırlar. Ancak ticari bankalarla aynı ortamda faaliyet gösteren Katılım Bankaları'nın, bu karşılaştırmayı yapmaktan kaçınmalarını sağlayacak herhangi bir çözüm mevcut değildir¹¹².

Murabahada, müşteri malı bulur, pazarlığını yapar ve ancak malın mülkiyetini devralmasına sebep olacak işlemler yapmaz. Resmi evraklar müşteri adına düzenlense bile mal banka adına alınmaktadır. Banka kendi adına alınan mal için satıcıya ödemeyi yapar ve malı müşterisine vadeli olarak satar¹¹³.

¹¹⁰Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**.g.e. s.44-45

¹¹¹ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı..a.g.e.** s.20

¹¹² Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**.g.e. s.44-45

¹¹³ Aktepe, **Sorularla Katılım Bankacılığı..a.g.e.** s.20

3.2.2.3. İcara

Mülkiyet mal sahibinde kalmak kaydıyla sözleşmeyle belirlenen belli bir ücret, kira, karşılığında kullanıma sahip olmak ve menfaatten yararlanmaktır. Çağımızda ortaya çıkan yeni kiralama uygulamasında ise, çoğunlukla menfaatin kaynağı olan malın mülkiyeti de kiracıya geçmektedir. İslam bankaları bugün leasing de denilen kiralama yoluyla da müşterilerine fon kullandırır. Bankalarda yapılan sözleşmelerde büyük çoğunlukla kira müddeti sonunda mallar kiracıya yani müşteriye sembolik bir bedel karşılığında devredilir¹¹⁴.

3.2.2.4. Karz-ı Hasen

Katılım bankaları belirtilen yöntemlerin dışında kâr amacı gütmeksizin üretim dışı krediler de vermektedirler. Sosyal kredi olarak da nitelenen bu krediye karz-ı hasen denilmektedir. Bu yöntemde insani yardım ve refah gibi gayelere matuf olarak bir mukavele altında ihtiyaç sahibine faizsiz olarak ödünç vermek şeklindedir. Geri ödemeler iki tarafın anlaşığı bir dönem boyunca yapılmaktadır. Faizsiz banka bu işlem sonunda herhangi bir getiri elde etmemektedir¹¹⁵.

3.3. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Yapısı ve Göstergeleri

Türkiye’de finans sektörü ağırlıklı olarak bankacılık sistemi ile yönetilmekte ve yönlendirilmektedir. Bankacılık sistemi de ülkenin dini ve kültürel yapısından dolayı faizli ve faizsiz bankacılık şeklinde iki kısımdan oluşmaktadır. Faizsiz

¹¹⁴Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.46

¹¹⁵ İsmail Özsoy, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1987, s.130. aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.48

bankacılığın temelinde İslam'da faizin haram kılınması yer almaktadır. Türkiye'de bu iki sistemin yapısını aşağıdaki gibi ele alabiliriz.

Türkiye finans sektörü ve içerisinde en büyük paya sahip olan bankacılık kesimi, yapısal reformların da katkısıyla büyüme seyrini sürdürmüş, yabancı yatırımların tetiklediği rekabet ortamına rağmen karlılığını arttırmayı başarmıştır. Bankacılık sektöründe 2002 yılında başlayan büyüme, aracılık fonksiyonunun etkinliğindeki gelişme ve performans artışı devam etmektedir. 2007 yılında ABD'de başlayarak tüm dünyayı saran küresel finans krizini Türk Bankacılık Sektörü en az kayıpla karşılamıştır. BDDK'nın etkin gözetim ve denetimi yanında Türkiye'de bankacılık sistemine duyulan güven, faaliyet gösteren bankaların yüksek Sermaye Yeterliliği Rasyosu ile çalışmaları ve açık pozisyon açısından dengeli bir yapıda durmaları önemli rol oynamıştır¹¹⁶.

Türkiye ekonomisinde bankacılık sektöründe¹¹⁷, Bankacılık sektöründe Mart 2013 itibariyle 30 adet mevduat, 13 adet kalkınma ve yatırım, 4 adet katılım bankası olmak üzere toplam 47 banka bulunmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre:, katılım bankası, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini tanımlamaktadır.

¹¹⁶ Gamze Göçmen Yağcılar, **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, Ankara, 2011, S.108

¹¹⁷ Türkiye Bankalar Birliği, **Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2014 Mart**, Türkiye Bankalar Birliği, 2014 Mart

Tablo-3.1’de Türk bankacılık sektörünün büyüklüğü 2013 yılı itibariyle verilmiştir. Buna göre toplam 48 banka bulunmakta olup, katılım bankalarının sayısı 4’tü 4. Aktiflerin %90’nı mevduat bankalarına ait iken katılım bankalarının payı %5.5 civarındadır. Katılım bankalarının payı diğer göstergelere göre de yaklaşık %5-6.5 bandında yer almaktadır.

Tablo-3.1 Türk Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü (2013)							
Bankalar	Kuruluş Sayısı	Aktifler		Toplanan Fonlar		Kullandırılan Fonlar	
		Milyon TL	Payı (%)	Milyon TL	Payı (%)	Milyon TL	Payı (%)
Mevduat Bankaları	31	1.566.189	90,4	887.824	93,5	963.701	89,5
Katılım Bankaları	4	96.086	5,5	61.495	6,5	67.219	6,2
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	70.136	4,1	0	0	46.575	4,3
Toplam	48	1.732.411	100	949.319	100	1.077.495	100
Kaynak: BDDK							

Tablo-3.2’de Türkiye’de banka türleri ve yıllara göre sayısal gelişimi verilmiştir. Buna göre toplam banka sayısı 1960’larda 51 iken, 2000’lerde 79’a çıkan sayı krizin de etkisiyle azalmış ve 2013 yılı itibari ile bu sayı 49 olmuştur. Yabancı bankalar da artmıştır.

Tablo-3.2 Türkiye’de Banka Türleri ve Yıllara Göre Sayısal Gelişimi							
	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2013
Mevduat Bankaları	51	44	40	56	61	32	32
Kamusal Sermayeli	14	12	12	8	4	3	3
Özel Sermayeli	20	22	24	25	28	11	11
Yabancı Sermayeli	5	5	4	23	18	17	17
Mahalli	12	5	-	-	-	-	-
Tas.Mevd.Sig.Fonu. Devr.	-	-	-	-	11	1	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0	2	3	10	18	13	13
Katılım Bankaları	-	-	-	-	-	4	4
Toplam	51	46	43	66	79	49	49
Kaynak: BDDK							

Tablo-3.3 Türkiye’de 2013 yılı için bankacılık sektörü sermaye yapısı verilmiştir. Buna göre, halka arz edilme payı sektör genelinde %15.7 olup, halka arz edilmeyen kısımda yerleşiklerin payı %55.8’dir.

Tablo-3.3 Türkiye’de Bankacılık Sektörü Sermaye Yapısı (Ödenmiş sermaye bazında, 2013 Eylül itibariyle, yüzde)			
	Halka Arz Edilen	Halka Arz Edilmeyen	
		Yerleşik	Yerleşik Olmayan ***
Sektör Toplamı	15,7	55,8	28,5
Mevduat Bankaları	19,8	42,7	37,4
Kamusal Sermayeli Bankalar	19,9	80,1	0,0
Özel Sermayeli Bankalar	29,5	50,0	20,5
Tas.Mevd.Sig.Fon.Devr. Bankalar	0,0	100,0	0,0
Yabancı Bankalar	0,1	1,9	98,0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	15,7	55,8	28,5

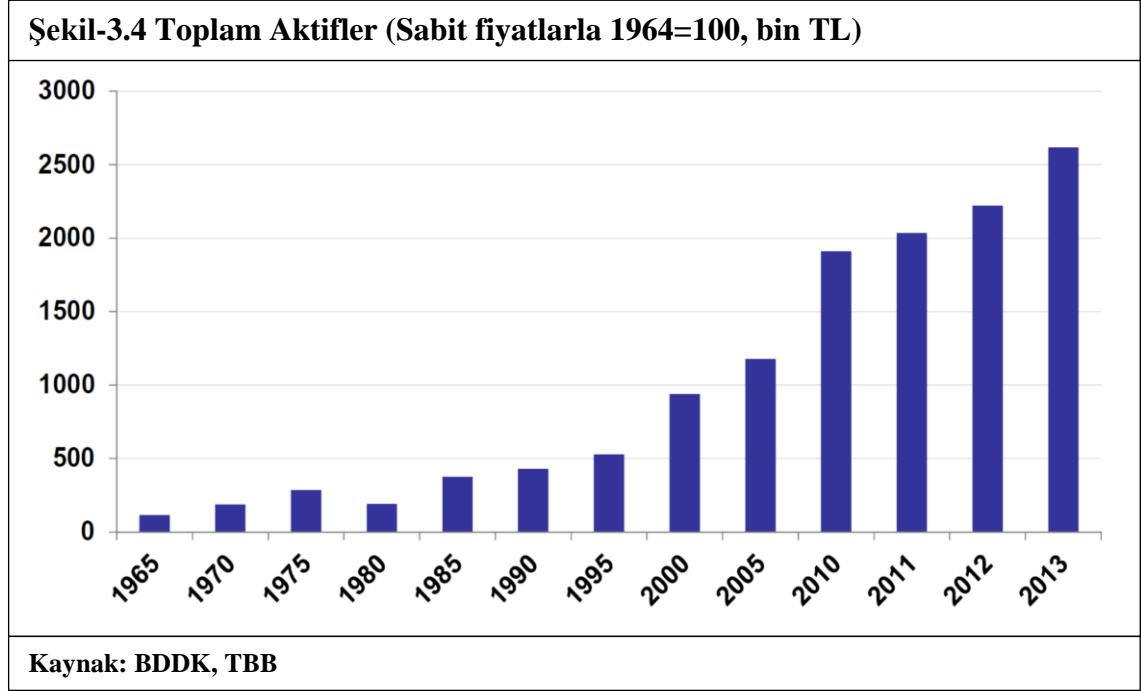
* Halka arz edilen bölümünde sahiplik dağılımı dikkate alınmamıştır.
** Sermaye yapısı, ödenmiş sermaye payları ile ağırlıklandırılarak hesaplanmıştır.
***İMKB’de işlem gören hisselerdeki dağılım dahil edilmemiştir.
Kaynak: TBB

Tablo-3.4 Türkiye’de bankacılık sektöründe ATM, POS, Banka kartı ve kredi kartı sayısı verilmiştir. Buna göre, 2002-2013 döneminde ciddi artış söz konusudur.

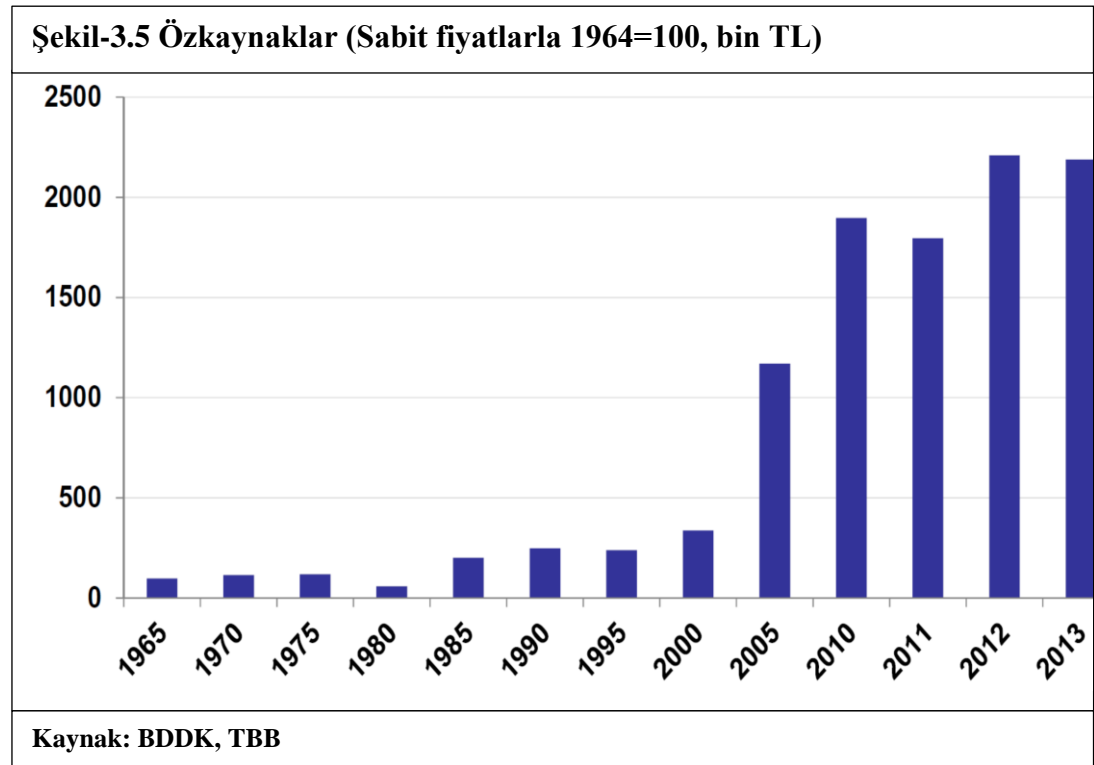
Tablo-3.4 Türkiye’de Bankacılık Sektöründe ATM, POS, Banka Kartı ve Kredi Kartı Sayısı (Bin)				
	2002	2005	2010	2013
ATM	12	15	28	42
POS	496	1.141	1.824	2.293
Banka Kartı	35.057	48.243	69.917	100.165
Kredi Kartı	15.705	29.978	46.956	56.835

Kaynak: BKM

Şekil-3.4'te Türkiye'de mevcut bankaların toplam aktifler verilmiştir. Buna göre özellikle 2000 finansal krizi sonrasında aktifler 2000 öncesi döneme göre daha hızlı artış göstermiştir.

Şekil-3.5'de ise Türkiye'de mevcut bankaların özkaynakları verilmiştir. Buna göre 2005 ve 2009 sonrasında özkaynaklar da önemli bir artış gözlenmektedir.

Tablo-3.5’de kredi dağılımı verilmiştir. Buna göre 2002 yılında kredi kullandırımının neredeyse tamamı kurumsal düzeyde yapılırken, 2013 yılında bireysel ve KOBİ düzeyinde dağılımlarla kullanım oran dağılımı ciddi düzeyde değişmiştir.

Tablo-3.5 Kredi Dağılımı (Yüzde)					
	<u>2002</u>	<u>2005</u>	<u>2010</u>	<u>2012</u>	<u>2013</u>
Toplam	100	100	100	100	100
Bireysel	0,4	29,2	32,3	33,4	32,1
-Kredi kartları	0,0	11,4	8,7	9,7	9,1
-Konut	0,1	7,7	10,9	10,4	10,1
-Otomobil	0,1	3,9	1,1	1,0	0,8
-Diğer	0,3	6,2	11,5	12,4	12,1
Kurumsal	99,6	70,8	67,7	66,6	67,9
-KOBİ kredileri			23,3	24,5	25,4

Kaynak: BDDK, TBB

Tablo-3.6’da G-20 Ülkelerinde Öz kaynak Karlılığı verilmiştir. Buna göre 2000-2001 krizlerinde ciddi zarar etmelerine karşın diğer dönemlerde karlılıklarını korumuşlardır. Öz kaynak karlılığı açısından bankacılık sektörünün durumu diğer ülkelere göre yüksektir.

Tablo-3.6 G-20 Ülkelerinde Özkaynak Karlılığı (Yüzde)									
	<u>2006</u>	<u>2007</u>	<u>2008</u>	<u>2009</u>	<u>2010</u>	<u>2011</u>	<u>2012</u>	<u>2013</u>	<u>En son verinin ait olduğu ay</u>
ABD	17,2	11,2	-1,6	-0,5	8,2	6,8	3,1	3	Eylül
Almanya	11,9	6,5	-2,5	5,0	8,8	13,0	10,8		Aralık
Arjantin	14,3	11,0	13,4	19,2	24,4	25,3	40,0	40,3	Eylül
Avustralya	27,5	30,0	19,3	18,9	20,1	22,0	20,0	20,8	Eylül
Birleşik Krallık	8,9	6,2	-2,5	-0,1	6,9	6,1	5,8		Haziran
Brezilya	28,7	32,0	14,3	22,0	28,9	14,0	15,8	14,2	Eylül
Çin	14,9	16,7	17,1	16,2	17,5	20,4	19,8		Aralık
Endonezya	27,1	27,8	23,9	26,3	26,1	20,3	21,0	20,3	Eylül
Fransa	14,0	9,8	3,6	7,2	12,0	8,3	6,0		Aralık
G.Afrika	18,3	18,1	26,9	18,0	18,3	21,0	20,2	19	Kasım
Hindistan	12,7	13,2	12,5	13,1	14,3	15,0	13,8	11,1	Eylül
İtalya	14,8	13,9	4,9	4,0	3,7	-13,0	1,0	0,7	Haziran
Japonya	8,5	6,1	-6,9	5,5	5,5	7,3	6,0	7,6	Mart
Kanada	30,6	28,4	15,0	18,2	22,9	22,5	21,5	20,8	Eylül
Kore	14,6	14,6	7,2	5,8	7,2	13,2	8,2	6,4	Mart
Meksika	31,2	24,1	14,8	15,2	16,8	15,5	17,5	19	Eylül
Rusya	26,3	22,7	13,3	4,9	12,5	17,3	17,9		Aralık
Suudi Arabistan	43,4	28,5	22,7	16,4	14,7	16,3	16,0	15,4	Eylül
Türkiye	27,1	26,6	20,1	26,4	23,9	19,0	19,6	19	Eylül

Kaynak: BDDK, TBB

3.4 Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sisteminin Yapısı ve Göstergeleri

1980 sonrası ekonomide yaşanan liberalleşme eğilimlerinin bir sonucu olarak, çeşitli nedenlerle yastık altında bulunan atıl fonların ekonomiye aktarılmasını temin düşüncesi tahtında Bakanlar Kurulu’nun 15.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kararnamesi ile yeni bir mali kurum olarak “Özel Finans Kurumları” adıyla faaliyet gösterecek kuruluşların kurulmasına imkan sağlanmıştır¹¹⁸. Bu kuruluşlar vasıtasıyla bir taraftan öncelikle İslam ülkelerinde mevcut, ancak çeşitli nedenlerle değerlendirilemeyen ve yatırım yeri arayan kaynakların ülkemize çekilebilmesi diğer taraftan iç içe geçen ilişkilerden dolayı ülkeler arasındaki ticari ve mâli akımların kuvvet ve yoğunluk kazanması amaçlanmıştır. Özel finans kurumlarının doğuşunda yukarıda belirtilen dış faktörler kadar iç etkenlerin de rolü olduğunu gözlemek mümkündür. Bu sistemle; manevi inançlar dolayısıyla tasarruf kurumlarına akmayıp yurt içinde ve dışında altın, döviz, bina, arsa şeklinde tutulan ve hatta yığın biçimde saklanan tasarrufların üretim sürecine sokulması hedeflenmiştir. ÖFK’lar, 19.12.1999 tarihli RG’de yayımlanan Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alındı. Nihayet 19.10.2005 tarihinde TBMM’ce kabul edilip 01.11.2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumlarının, “Katılım Bankası” ismiyle banka tanımlaması dahilinde yer alarak banka statüsüne kavuşturulması sağlanmıştır. Türkiye’de İslami kurallara göre faaliyet gösteren katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı oldukça düşük olup, son yıllarda artan bir büyüme kaydetmektedir¹¹⁹.

Türk Bankacılık Sisteminde alternatif değil, sistemi tamamlayıcı bankalardır. Mevduat Bankaları ile Kalkınma ve Yatırım Bankaları yanında üçüncü tarz bir

¹¹⁸ Ekrem Pakdemirli, **Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori Ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000

¹¹⁹ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, s.27

bankacılıktır. Fonksiyonel olarak mevduat bankalarına benzemektedirler. Fon toplama ve kullandırma yöntemleri farklıdır¹²⁰

Türkiye’de katılım bankaları 5411 nolu bankacılık kanununa tabi olup kanunda mevduat ve yatırım bankaları yanında üçüncü tür bir bankacılık faaliyeti olarak yer almışlardır. Dolayısıyla böyle bir bankacılık faaliyetinin varlığı ve diğer bankalardan farklılığı kanunen de tescil edilmiştir¹²¹.

Katılım bankalarının sunduğu üretim desteği (murabaha) fon kullandırma yönteminde, işletmeler için gerekli ham ve yarı mamul maddeler, makine teçhizat ve taşıt araçları müşterinin talebi üzerine, katılım bankası tarafından üçüncü şahıslardan peşin olarak alınmakta ve müşteriye vadeli olarak satılmaktadır. Burada malın alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki fark ya da vade farkı, faiz değil ticaret karıdır. Çünkü bu işlemde alım satıma konu olan para değil, maldır. Buradaki vade farkının, diğer bankalardaki faiz oranları civarında seyretmesi de, murabaha işlemine faizli işlem niteliği kazandırmamaktadır. Neticede, katılım bankaları da, bankalarla aynı piyasada, piyasa koşulları ile risklerini göz önüne alarak faaliyet göstermektedirler. Yani piyasa riski hem katılım bankaları hem de mevduat bankaları için müşterektir¹²².

Katılım Bankaları hem sayı olarak hem de ölçek olarak oldukça sınırlı düzeyde bulunmaktadır. Sektörde sunulan ürünler büyük ölçüde homojendir ve şeffaflık finans sektöründe istenen özellikleri taşımaktadır. Sektöre giriş çıkış kamu otoritesinin iznine bağlı bulunmaktadır. Sektörde önemli ölçüde yoğunlaşma bulunmaktadır ve belirgin bir uzmanlaşma trendi söz konusu değildir. Sektörde sermaye yapısı olarak farklı kurumlar bulunmaktadır¹²³. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki rolü ve işlevlerini kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir¹²⁴:

¹²⁰ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, 02 Nisan, 2014

¹²¹ Aktepe“**Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı**”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

¹²² Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.30

¹²³ Nazım Ekren, **Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000, s. 43.

- “Katılım bankaları, faizsiz mevduat ve kredi işlemleri yapmak isteyen kişi ve kuruluşlar için bankacılık sisteminin tamamlayıcıları olmuşlardır.
- “Katılım Bankaları DİBS’lere yatırım yapmadığı için kaynaklarını ülkemiz firmalarına fon olarak kullandırmayı esas alan bir iş planına sahiptir.
- “Katılım Bankaları 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden sonra % 50 ye varan fon çıkışına rağmen varlıklarını sürdürebilmişlerdir. “Kâr ve zarara katılma yöntemi sabit oranlı yükümlülüğe nazaran katılım bankalarına rahatlık sağlayarak krizlerin aşılmasına yardımcı olmuştur.
- “Katılım bankacılığı; sadece faizsizlik özelliği olan bir bankacılık türü değil, aynı zamanda bilançonun pasifindeki yükümlülüklerin riskini azaltıcı, aktifindeki kredilerin emniyetini ve dolayısıyla aktif kalitesini artırıcı özelliği olan bir bankacılıktır¹²⁵.”

Fonksiyonel olarak bankalarla büyük benzerlikler gösteren katılım bankaları, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri bakımından faiz yerine “kâr ve zarar ortaklığı” esasına göre faaliyette bulunmaktadır. Katılım bankaları, fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerindeki özellikler çerçevesinde tasarruf sahiplerinden para toplarken, mevduat bankaları gibi bu paralar karşılığında önceden belli oranda faiz ödemeyi taahhüt etmezler, bir başka deyişle faiz ödeme vaadiyle fon toplamazlar. Katılım bankalarına para yatıran müşteriler, toplanan fonların işletilmesi sonucunda elde edilen kara ve varsa zarara iştirak ederler. Bu meyanda katılım bankalarına para yatıran müşteriler, fonların basiretli bir şekilde, risk odaklı yönetim ve kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde işletileceğine olan inanç ve güvenleri nedeniyle bu kurumları tercih etmektedirler¹²⁶.

Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, s.52

¹²⁴ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, 02 Nisan, 2014,

Nalan Ece, “Dünyada Ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi”, **Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 2011 Sayı 25, Ss.1-17

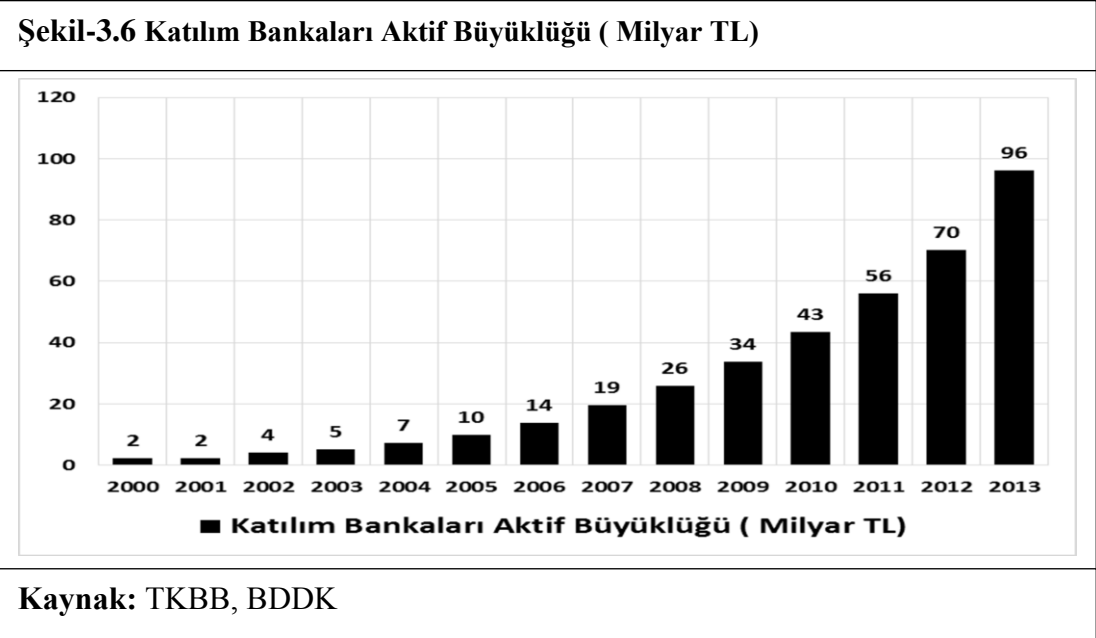
¹²⁵ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, “Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları”, 02 Nisan, 2014

¹²⁶ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.II-III

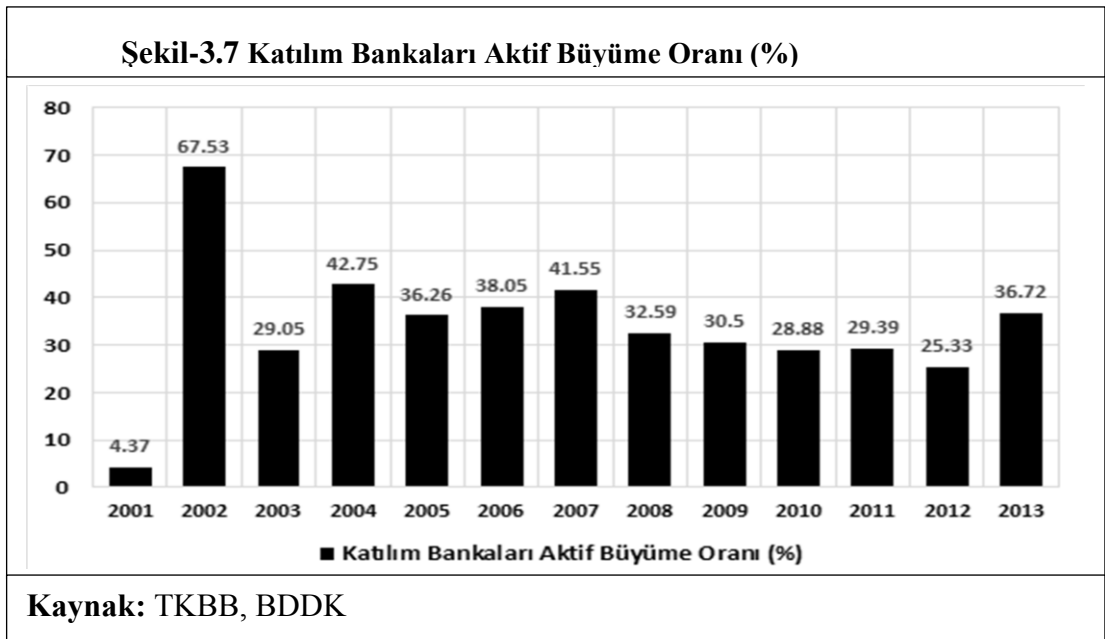
Tablo-3.7’de Türkiye’de katılım bankaları ve bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün gelişimi 2000 yılı sonrası dönem için verilmiştir. Buna göre aktif büyüklüğünün gelişiminde katılım bankalarının büyüme oranı 2001 yılında %4.37 iken bu oran 2002 yılı ile birlikte %67,53’e yükselmiş sonraki yıllarda ise bir önceki yıla göre büyüme oranı yaklaşık %25-40 bandında seyretmiştir. Diğer yandan, toplam bankacılık sektöründeki aktiflerde katılım bankalarının payı, 2000 yılında %2.13 iken bu oran 2001 yılı ile birlikte %1.08’e düşmüş sonraki yıllarda ise katılım bankalarının aktif payı %5.5’e kadar yükselebilmektedir ancak genel olarak bakıldığında oldukça küçük bir düzeydedir.

Tablo-3.7 Türkiye’de Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Aktif Büyüklüğünün Gelişimi (Bin TL)				
Yıllar	Katılım Bankaları	Katılım Bankaları Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Katılım Bankaları Payı (%)
2000	2.266.000		106.549.000	2,13%
2001	2.365.000	4,37%	218.873.000	1,08%
2002	3.962.000	67,53%	216.637.000	1,83%
2003	5.112.934	29,05%	254.863.000	2,01%
2004	7.298.601	42,75%	313.751.000	2,33%
2005	9.945.431	36,26%	406.915.000	2,44%
2006	13.729.720	38,05%	498.587.000	2,75%
2007	19.435.082	41,55%	580.607.000	3,35%
2008	25.769.427	32,59%	731.640.000	3,52%
2009	33.628.038	30,50%	833.968.000	4,03%
2010	43.339.000	28,88%	1.006.672.000	4,31%
2011	56.076.929	29,39%	1.217.711.000	4,61%
2012	70.279.000	25,33%	1.370.614.000	5,13%
2013	96.086.000	36,72%	1.732.413.000	5,55%
Kaynak: TKBB, BDDK				

Şekil-3.6’de katılım bankaları aktif büyüklüğü verilmiştir. Buna göre katılım bankaları aktifi büyüklüğü 2000 yılında 2 Milyar TL düzeyinde iken rakam artan bir hız ile artarak 2013 yılında 48 kat artarak 96 Milyar TL düzeyine yükselmiştir.

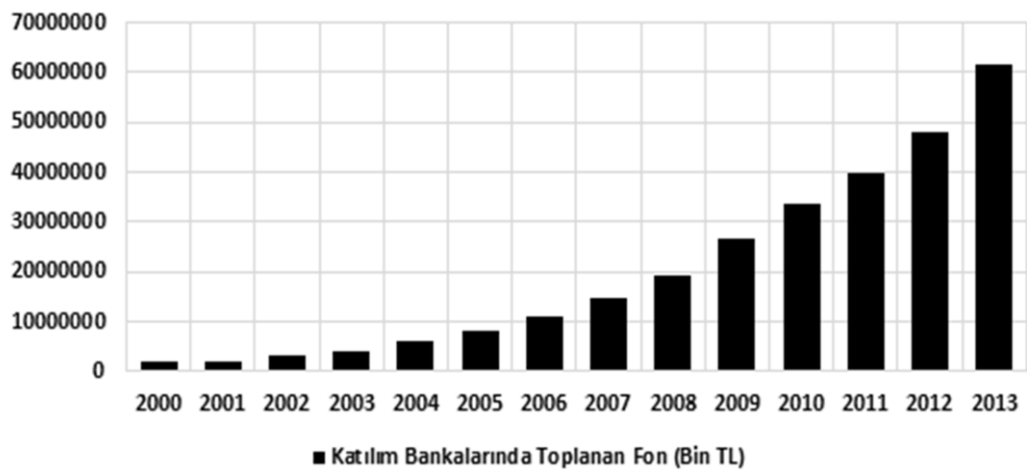

Şekil-3.7’te katılım bankaları aktif büyüme oranı verilmiştir. Buna göre katılım bankaları aktif büyüme oranı 2002 yılında 2001’e göre önemli ölçüde krizin etkisiyle yükselmesine karşın 2003 ve sonrası dönemde bu büyüme oranı yaklaşık %25-40 bandında seyretmiştir. Toplam bankacılık sektöründeki aktiflerde katılım bankalarının payı, 2000 yılında %2.13 iken bu oran %5.5’e kadar yükselbilmiştir.

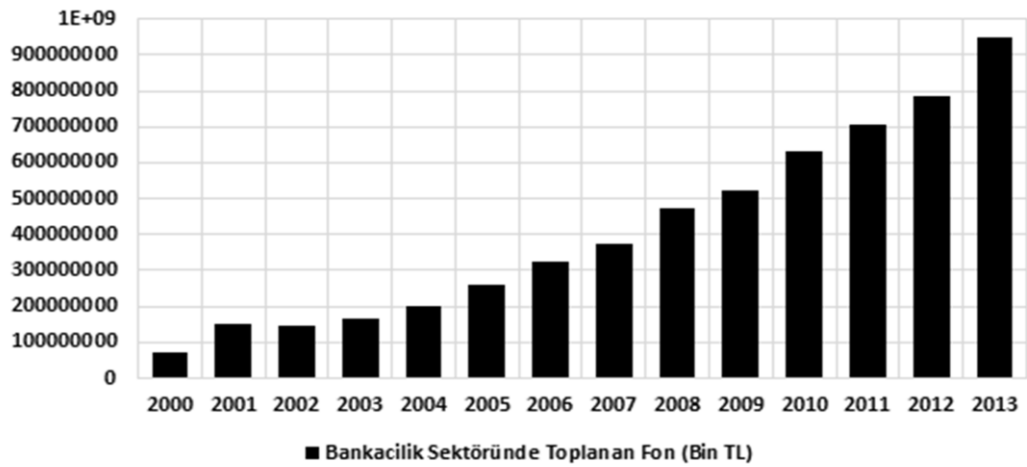
Şekil-3.8’de katılım bankalarında toplanan fon miktarı ve Şekil-3.9 bankacılık sektöründe toplanan fon miktarı verilmiştir. Buna göre, katılım bankalarından toplanan fon miktarı 2000-2013 yılından artarak artan bir trend göstermiştir. Diğer yandan, bankacılık sektöründe de toplanan fon miktarı Türkiye ekonomisindeki 2001 krizinde alınan tedbirlerin de etkisiyle kesintisiz bir şekilde artış trendi göstermiştir. Üstelik 2009’daki küresel ekonomik krizden de çok az etkilenmiştir.

Şekil-3.8 Katılım Bankalarında Toplanan Fon (Bin TL)

Kaynak: TKBB, BDDK

Şekil-3.9 Bankacılık Sektöründe Toplanan Fon (Bin TL)

Kaynak: TKBB, BDDK

Tablo-3.8’de bankalarda toplanan fon gelişimi topluca gösterilmiştir. Buna göre, katılım bankalarından toplanan fon miktarı 2000 yılında 1.863.000.000 TL iken bu rakam, 2013 yılında yaklaşık 30 kat artarak 61.495.000.000 TL’ye yükselmiştir. Bankalarda toplanan fon gelişiminde katılım bankalarının büyüme oranı ise, 2002 yılı sonrası dönemde %17-45 bandında seyretmektedir. Bankacılık sektöründe fon gelişiminde katılım bankalarının paylarının yıllara göre seyrini incelediğimizde ise, %2.65’ten %6.48’e doğru bir artış söz konusu olmuştur.

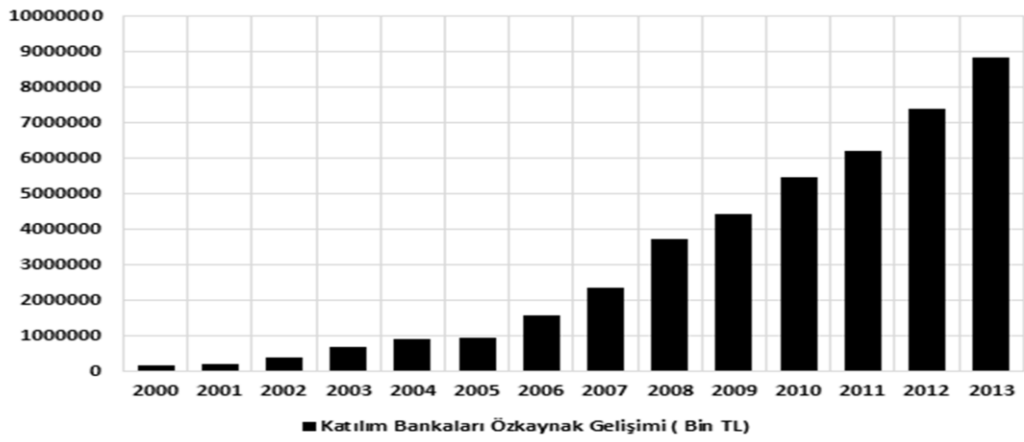
Tablo-3.8 Bankalarda Toplanan Fon Gelişimi (Bin TL)				
Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Payı (%)
2000	1.863.000		70.305.000	2,65%
2001	1.917.000	2,90%	149.438.000	1,28%
2002	3.206.000	67,24%	145.594.000	2,20%
2003	4.111.000	28,23%	164.923.000	2,49%
2004	5.992.000	45,76%	203.386.000	2,95%
2005	8.369.000	39,67%	261.948.000	3,19%
2006	11.237.000	34,27%	324.069.000	3,47%
2007	14.943.000	32,98%	371.927.000	4,02%
2008	19.210.000	28,56%	472.695.000	4,06%
2009	26.841.000	39,73%	522.415.000	5,14%
2010	33.828.000	26,03%	631.119.000	5,36%
2011	39.869.282	17,86%	707.510.000	5,64%
2012	48.198.000	20,89%	783.888.000	6,15%
2013	61.495.000	27,59%	949.319.000	6,48%
Kaynak: TKBB, BDDK				

Tablo-3.9’da bankalarda kullanılan fon gelişimi toplu şekilde verilmiştir. Buna göre katılım bankalarında kullanılan fon büyüme oranı 2013 yılında %34.35 düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer yandan, katılım bankalarında kullanılan fon payı ise 2013 yılında %6.24 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-3.9 Bankalarda Kullanılan Fon (Bin TL)				
	Katılım Bankaları Kullanılan Fon (Bin TL)	Katılım Bankaları Kullanılan Fon Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü Kullanılan Fon (Bin TL)	Katılım Bankaları Kullanılan Fondaki Payı (%)
2000	1.726.000		32.939.000	5.24
2001	1.072.000	-37.89	58.413.000	1.84
2002	2.101.000	95.99	54.860.000	3.83
2003	3.001.000	42.84	72.169.000	4.16
2004	4.894.000	63.08	107.615.000	4.55
2005	7.407.000	51.35	160.005.000	4.63
2006	10.492.000	41.65	228.141.000	4.60
2007	15.332.000	46.13	293.928.000	5.22
2008	19.733.000	28.70	384.417.000	5.13
2009	24.911.209	26.24	418.684.000	5.95
2010	32.084.000	28.79	554.128.000	5.79
2011	41.103.435	28.11	708.771.000	5.80
2012	50.031.000	21.72	829.597.000	6.03
2013	67.219.000	34.35	1.077.495.000	6.24
Kaynak: TKBB, BDDK				

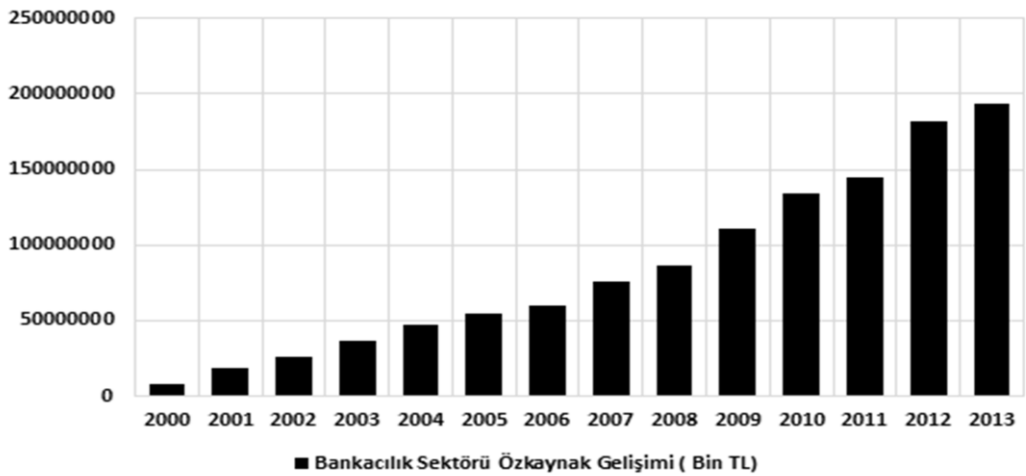
Şekil-3.10'da katılım bankaları özkaynak gelişimi verilmiştir. Şekil 3.11'de bankaların özkaynak gelişimi verilmiştir. Buna göre katılım bankalarında özkaynak gelişimini incelediğimizde özellikle 2005 sonrası dönemde hızlı bir artış trendi söz konusu olmuştur. Diğer yandan, katılım bankaları özkaynak gelişimi büyümesini incelediğimizde, 2002 sonrası dönemde azalan bir artış trendi söz konusu olmuştur. 2013 yılı itibariyle bu oran %20 civarında gerçekleşmiştir.

Şekil-3.10 Katılım Bankaları Özkaynak Gelişimi (Bin TL)

Kaynak: TKBB, BDDK

Şekil-3.11 Bankacılık Sektörü Özkaynak Gelişimi (Bin TL)

Kaynak: TKBB, BDDK

Tablo-3.10’da bankacılıkta özkaynak gelişim yapısı topluca verilmiştir. Buna göre, katılım bankalarının özkaynakları 2000 yılında, 161.000.000 TL iken bu rakam 2013 yılı itibariyle yaklaşık 55 kat artışla 8.852.000.000 TL’ye yükselmiştir. Diğer yandan, katılım bankalarının özkaynak büyüme oranlarına baktığımızda ise bu oran 2002 sonrası dönemde azalan bir hızla ancak yine de önemli düzeyde devam etmiştir.

Tablo-3.10 Bankacılık Sektöründe Özkaynak Gelişimi				
Yıllar	Katılım Bankaları (Bin TL)	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü (Bin TL)	Payı (%)
2000	161.000		8.295.000	1,94%
2001	203.000	26,09%	19.003.000	1,07%
2002	400.000	97,04%	26.099.000	1,53%
2003	700.000	75,00%	36.208.000	1,93%
2004	892.000	27,43%	46.855.000	1,90%
2005	951.000	6,61%	54.687.000	1,74%
2006	1.560.000	64,04%	59.538.000	2,62%
2007	2.364.000	51,54%	75.850.000	3,12%
2008	3.729.000	57,74%	86.425.000	4,31%
2009	4.419.564	18,52%	110.874.000	3,99%
2010	5.457.000	23,47%	134.545.000	4,06%
2011	6.193.314	13,49%	144.650.000	4,28%
2012	7.377.000	19,11%	181.882.000	4,06%
2013	8.852.000	19,99%	193.745.000	4,57%
Kaynak: TKBB, BDDK				

Tablo-3.11’de katılım bankalarının başlıca finansal büyüklükleri verilmiştir. Buna göre 2013 yılında toplanan fon büyüklüğü yaklaşık 61.5 Milyar TL iken bunun yaklaşık %55’inin Türk Parası cinsindedir. Kullanılan fon miktarı ise 2013 yılında yaklaşık 67.25 Milyar TL olup takipteki alacakların değeri ise 2013 yılında 799 Milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılına göre ise takipteki alacaklarda %112 oranında ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Kullanılan fon başına brüt takibe düşen alacak seviyesi ise %3 civarında gerçekleşmektedir. Dönem kârı artış göstermektedir. Aktifler ve özkanak düzeyinde bu yıllarda artış göstermeye devam etmektedir.

Tablo-3.11 Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL)				
BAŞLIKLAR		TOPLAM	TOPLAM	Değişim (%)
		2012	2013	
TOPLANAN FONLAR	TL	28.528	36.696	%29
	YP	15.280	20.267	%33
	YP-MADEN	4.274	4.532	%6
	TOPLAM	48.082	61.495	%28
Kullandırılan Fonlar		50.031	67.248	%34
Takipteki Alacaklar (Net)		377	799	%112
Takipteki Alacaklar (Brüt) / Kullandırılan Fonlar		%3.0	%3.4	-
Aktifler		70.279	96.086	%37
Özkaynaklar		7.377	8.852	%20
Dönem Kârı (Net)		916	1.071	%17
Kaynak: TKBB				

Tablo-3.12’de katılım bankalarının şube ve personel göstergeleri verilmiştir. Buna göre şube durumunu incelediğimizde 2000 yılında 110 adet olan şube sayısı 2013 yılında yaklaşık 9 kat artarak 966 âdete çıkmıştır. Diğer yandan, personel durumunu incelediğimizde ise, 2000 yılında 2182 adet olan personel sayısı yaklaşık 8 kat artarak 2013 yılında 16763 âdete yükselmiştir. Personel büyüme hızı azalarak da olsa devam etmektedir.

Tablo-3.12 Katılım Bankalarının Şube ve Personel Göstergeleri				
	Şubeler		Personel	
Yıllar	Adet	Büyüme (%)	Adet	Büyüme (%)
2000	110		2.182	
2003	188	71%	3.520	61%
2004	255	36%	4.789	36%
2005	290	14%	5.740	20%
2006	355	22%	7.114	24%
2007	422	19%	9.215	30%
2008	530	26%	11.022	20%
2009	560	6%	11.802	7%
2010	607	8%	12.677	7%
2011	685	13%	13.857	9%
2012	829	21%	15.356	11%
2013	966	17%	16.763	9%

Kaynak: TKBB

4. SUKUKUN YAPISI VE TÜRLERİ

4.1. Sukukun Yapısı, Özellikleri ve Gelişimi

Arapça'da çek anlamına gelen 'Sakk' kelimesinin çoğulu olan sukuk¹²⁷, İslâmî finansal sertifikasının adıdır. Kısaca İslâmî bono da denilmektedir. Sukuk, faiz içermeyen, gayrimenkul veya sermaye ortaklığını temsil eden bir finansal sertifikadır. Sukuk, sermaye ortaklığını temsil ettiğinde kâr veya zarar, gayrimenkul ortaklığını temsil ettiğinde de kira gelirini getirir. Bu ikinci durumda sabit kira gelirin faize benzetilmesi son derece yanlıştır. Sukuk sertifikaları İslâm hukuk prensiplerine göre çıkartılır. İkincil piyasalarda işlem gören ve görmeyen türleri vardır¹²⁸.

İlk Müslümanlar, Assakk ifadesini, ödeme emri veya sertifikası yerine kullanırken, bu kelimenin çoğulu olan Sukuk günümüzde İslami sermaye piyasası aracı olarak yaygın olarak kullanılmaktadır. Arapça' da bono ve tahvil için Senet kelimesi kullanılırken, İslami tahvil olan saklar için ise, Sukuk kelimesi kullanılmaktadır¹²⁹. Bu çerçevede finansal sertifika anlamına gelen ve çok çeşitli çalışmalarda tahvilin İslami muadili olarak tanımlanarak İslam Tahvili adını alan sukuk, faizsiz olması özelliği ile İslami esaslara uygun bir menkul kıymet olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sukuk faiz ödemeyi veya faiz masrafı yüklemeyi yasaklayan İslam Hukuk'u prensiplerine uyan menkul kıymetlerdir¹³⁰.

¹²⁷Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.13

¹²⁸ İsmail Özsoy, "Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?" **II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu** 1-2 Ekim 2012, s.7

¹²⁹ International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.3

¹³⁰ Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi...**a.g.e., , s.97

Muharnmad Akram Khan, **Islamic Economics and Finance**, London, Routledge, 2003,

Andreas A. Jobst, **The Economic of Islamic Finance and Securitization**, **IMF Working Paper**, 2007,

Varlıkların menkul kıymetleştirilmesi kapsamında geliştirilen yatırım araçları, ilk olarak Orta Çağda alış-veriş ve diğer ticari faaliyetlerden kaynaklanan finansal yükümlülükleri gösteren bir kağıt olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde, bu yapıdan farklılaşarak, ilgili varlığın değeri ile orantılı olarak oluşturulan sertifikalar aracılığıyla varlığın mülkiyetinin geniş yatırımcı kitlesine transferini sağlayan bir menkul kıymetleştirme mekanizması haline gelmiştir¹³¹.

En basit şekliyle sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan hak-iddia sadece nakit akışı hakkı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Bu, sukuku geleneksel tahvillerden farklılaştırmaktadır. Geleneksel tahviller faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak varlık sepetinde mülkiyet hakkından oluşan menkul kıymettir. Sukuk, yatırımcısına faiz yerine finanse edildiği varlıktan elde edilen gelir/kardan pay verdiği için geleneksel tahvillerle karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Tahvil, borca dayalı sertifika; sukuk ise varlığa dayalı sertifika olarak nitelendirilebilir¹³².

Sukuk, esas olarak varlık finansmanı için çıkarılmakta olup, sukuk ihracı ile elde edilen fonla alınan varlık/yapılan yatırımdan elde edilecek gelirin sukuk sahiplerine belli dönemlerde ödenmesi esasına dayanmaktadır. İlk olarak Malezya hükümeti tarafından, İslami bankaların varlık yönetimini kolaylaştırmak amacıyla 2002 yılında ihraç edilmiş, müteakiben bu tür ihraçlar diğer İslam ülkelerinde ve Müslüman olmayan ülkelerde de yapılmaya başlanmıştır. Devletler veya özel şirketler tarafından ihraç edilen sukuklar, İslami finans sisteminde hızla gelişen yatırım araçları arasında yer almaktadır¹³³.

¹³¹ Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.14

¹³² Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.13

Ahmad Ausaf, **Contemporary Practices Of Islamic Financing Techniques**, Islamic Development Bank, Jeddah, 1993.

¹³³ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.II

Faizsiz finansal araçlar, portföy çeşitliliği sağlamak ve inançlarından dolayı geleneksel finansal pazarlardan uzak duran yatırımcıları cezbetmek için uygun araçlar olarak kabul edilmektedir. Bu faizsiz finansal araçlar arasında en yaygın olarak faizsiz bono olarak da adlandırılan sukuk kullanılmaktadır¹³⁴.

Sonuç olarak, İslami tahviller (sukuk) İslami finansman yöntemlerine dayanılarak ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Sukuk oransal mülkiyeti temsil etmekte ve sukuk sahibi belli bir süre için, belli bir varlığın yaratacağı nakit akımından doğacak risk ve getiriye sahip olmaktadır. Sukuk ihracının belli bir vadesi olması ve mülkiyetin şirketin belli bir varlığı ile sınırlı olması sukuku hisse senedinden ayırmaktadır¹³⁵.

İslami tahvil, çağdaş anlamda Malezya hükümeti tarafından 1983 yılında ihraç edilmiştir. İslami bankaların varlık yönetimini kolaylaştırmak için bu tahviller, karz-ı hasen usulüne göre ihraç edilmiştir¹³⁶.

Faizin yasak olduğu İslam dünyasında menkul kıymetleştirme faizsiz İslami yatırım araçları piyasasının temelini teşkil etmiştir. Bu kapsamda çıkartılan İslami finansman sertifikası sukuk esas olarak varlık finansmanı için çıkarılmakta olup, elde edilen fonla alınan varlık/yapılan yatırımdan elde edilecek gelirin Sukuk sahibine belli dönemlerde ödenmesi esasına dayanmaktadır¹³⁷.

Malezya'nın ardından Kuveyt Merkez Bankası, mudaraba türünde tahvil ihraç etmiştir. Bugünkü halinde sukuk uygulamaları ise, ilk kez Malezya Hükümeti tarafından 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. İkincil piyasada işlem gören ilk sukuklar 2000 yılında Bahreyn'de ihraç edilmiştir. Günümüzde sukuk, uluslararası sermaye

¹³⁴ Erdal Yılmaz, "Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi" **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ocak/2014, s.81-100

¹³⁵ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.14

¹³⁶ Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi...**a.g.e., s.100

¹³⁷ Necla Küçükçolak, "Faizsiz Finansman Sertifikası Sukukun Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi", **Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar**, Cilt: 45, Sayı: 520, Haziran 2008

piyasalarında finansmanı arttırmak için geliştirilen faizsiz Bankacılık ilkelerine uygun önemli finansal araçlardan birisidir¹³⁸.

Sukuk ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satımıdır¹³⁹. Bu sertifikalardan alanlar söz konusu varlığa ellerindeki sertifikalar oranında ortak olurlar. Dolayısıyla söz konusu varlığın geliri de onlara ait olur. Uygulamada en fazla icare sukukuyla karşılaşılmaktadır¹⁴⁰.

Sukuk, yatırımcısına faiz yerine finanse edildiği varlıktan elde edilen gelir/kardan pay verdiği için geleneksel tahvillerle karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Tahvil, borca dayalı sertifika, sukuk ise varlığa dayalı sertifika olarak nitelendirilebilir. Tahvil, ödünç para bulmak için çıkarılan borç senetleridir. Buna karşılık sukukta, sukuk alıcısı ilgili varlıkta tam tasarruf hakkı kazanmaktadır. Sonuç olarak sukuk alıcısına sukuk varlıklarının satılmasından oluşacak hasılatın yanında sukuk varlıklarından elde edilen gelirlerden de pay alma hakkı verilmektedir¹⁴¹. Sukuk ile tahvili birbirinden ayıran diğer bir özellik de tahvil ihraççının borcunu temsil ederken, sukuk ilgili varlıkta payı oranında malikliği temsil etmektedir¹⁴². Sukuk ile bono arasında fark bulunmaktadır. Bono, ihraç edenin belirli tarihlerde faiz ve anaparayı bono alıcısına ödemesini sözleşme ile yükümlülük haline getiren borç yükümlülüğü sözleşmesidir. Buna karşılık sukukta, sukuk alıcısı ilgili varlıkta tam tasarruf hakkı kazanmaktadır. Sonuç olarak sukuk alıcısına sukuk varlıklarının satılmasından oluşacak hasılatın yanında sukuk varlıklarından elde edilen gelirlerden de pay alma hakkı verilmektedir¹⁴³.

¹³⁸Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.100-101

¹³⁹ International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁴⁰ Aktepe, “**Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı**”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

¹⁴¹ International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁴²Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.99

¹⁴³ Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e. s.98

4.2. Sukukun Kullanım Alanına Göre Sınıflanması ve Sukuk Çeşitleri

İslam tahvili ya da faizsiz bono olarak da adlandırılan ve faizsiz olması özelliği ile İslami esaslara uygun bir menkul kıymet olarak kabul edilen sukukun; proje, varlık ve bilanço endeksli olmak üzere genel kullanım alanları bulunmaktadır. Genellikle icar veya diğer sukuk anlaşmalarından oluşan ve ikincil piyasada işlem görme kapasitesine sahip olup olmaması kriteri çerçevesinde oluşturulan bir sepete dayalı olarak çıkarılan sukuk, tedavül kabiliyeti olup olmamasına göre ikincil piyasası olan ve olmayan sukuk şeklinde de bir ayrıma tabi tutulabilir.¹⁴⁴ Bu çerçevede icara sukuk, muşaraka sukuk ve mudaraba sukuk, ikincil piyasası olan sukuka; murabaha sukuk, istisna sukuk ve selem sukuk ise ikincil piyasası olmayan sukuka örnek gösterilebilir. Ayrıca uygulamada farklı tipte sözleşmenin (istisna, murabaha, icara vb.) dayanağını oluşturduğu ve birden fazla varlık havuzuna dayandırılarak oluşturulan melez sukuk programları da mevcuttur. Ancak bu tür melez sukuk programlarında portföyün ağırlığı genellikle, ikincil piyasası olan ve sabit bir gelir sağlayan icara sukuktan oluşturulmaktadır¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Figen Büyükkakın, Onur Önyılmaz “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları”, **Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Yüksekokulu, 2012, Sayı 7, Ss.1-16.

Abdullah Durmuş, “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Ve Fıkhi Açından Tahvili”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, 2010, Sayı16, Ss.141-156.

Ümit Arif Halıcı, Ayşe Halıcı, “Finansman Temininde Yeni Bir Argüman: Sukuk (Varlığa Dayalı Kira Sertifikası)”, **Lebib Yalkın Dergisi**, 2013 Sayı 117, Ss.238-245.

Raif Parlakkaya, Suna Akten Çürük, “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları Ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, **Ege Akademik Bakış**, 2011, Cilt 11, Sayı 3, Ss.397-405.

Soner Yakar, Kandır Serkan Yılmaz, Önal Yıldırım Beyazıt, “Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk-Kira Sertifikası Ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”

Bankacılar Dergisi, 2013, Sayı 84, Ss.72-94.

¹⁴⁵ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.II

4.2.1. Proje, Varlık ve Bilanço Endeksli Sukuk

Sukukun, proje, varlık ve bilanço endeksli olmak üzere 3 farklı¹⁴⁶ genel kullanım alanları vardır¹⁴⁷.

Proje Endeksli Sukuk, Proje endeksli sukuka en iyi örnek Katar Hükümeti tarafından ihraç edilen Hamad Medikal Center için edilen sukuklardır. 2003 yılında Ekim 2010 vadeli 700 milyon USD değerinde güvence sertifikası ihraç edilmiştir. Sukukun yıllık değişken getiri oranı libor + 0.45 olarak belirlenmiştir.

Varlık Endeksli Sukuk, Varlıkların kazanç haklarının yatırımcılara satılmasını konu alan sukuklar varlık endeksli sukuk kategorisine girmektedir. Bahreyn havalimanının genişletilmesini fonlamak için ihraç edilen 250 milyon USD değerindeki beş yıllık icara sukukudur. Varlık Endeksli diğer bir sukuk örneği de Malezya Hükümeti icara sukuku sertifikasıyla 2002 yılında 600 milyon USD'lik ihraç gerçekleştirmiştir.

Bilanço Endeksli Sukuk, İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank- IDB)'in ihraç ettiği 400 milyon USD değerindeki 2008 vadeli sukuk bilanço endeksli sukuk için örnek verilebilir. 2003 Ağustos ayında 5 yıllık vadeli sukuk ihraç ederek sağlamıştır¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.17

¹⁴⁷Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi** a.g.e., s.101-102

Rodney Wilson, **İslami c Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk: Overview of the sukuk market**, Euromoney, 2004.

Robert Gray and İsmail Arshad, **Regulating Islamic Capital Markets, Islamic Finance The Regulatory Challenge**, Simon ARCHER ve Rifaat Ahmed Abdel Karim (Ed.), John Wiley&Sons (Singapore), 2007,

¹⁴⁸ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.18

Finansman ve ticari işlemlerde kullanma şekillerine göre sukuklar çeşitlilik göstermektedir. En önemlileri icara, muşaraka, salam ve istisna sukuklarıdır¹⁴⁹.

4.2.2. İcara Sukuk

İcara sukukta, taraflardan biri, müşterinin kira ücreti ödeyerek kullanmak istediği teçhizatı satın alarak, müşteriye kira ücreti mukabilinde kiralamakta, kira süresi ve ücreti önceden belirlenmekte ve sözleşmenin konusu olan varlığın mülkiyeti kiralayanda kalmaktadır. Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuk, sahiplerine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarma mesela alım-satımını yapma hakkını tanır. İcara sukuk sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini üstlenmektedirler¹⁵⁰.

İcara Sukuku, varlık kiralama şirketi, sukuk ihraç eder. Yatırımcılar parayı öder ve sukuk alırlar. Kaynak kuruluş varlıklarını varlık kiralama şirketine satar. Satış bedelini varlık kiralama şirketinden alır. Varlık kiralama şirketi, kaynak kuruluştan aldığı varlıkları yine kaynak kuruluşa kiralar. Dönemsel olarak kira alır. Aldığı kirayı sukuk sahiplerine varlıktaki ortaklıklarına göre dağıtır¹⁵¹.

Varlık kiralama şirketi, satın aldığı varlıkları, başlangıçta anlaşılan vadede kaynak kuruluşa geri satar. Varlıkların satış bedelini alır. Aldığı tutarı sukuk sahiplerine dağıtır¹⁵².

Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuk, bir kira kontratı ile

¹⁴⁹Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**. a.g.e. s.102

¹⁵⁰ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.19-20

¹⁵¹ International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁵² Ishak Emin Aktepe“**Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı**”, TKBB Eğitim Notları, No : 2012 / 2013 – 02, www.tkbb.org.tr

bağlanmış tanımlı, mevcut ve bilinen varlıkların mülkiyet hakkını sahiplerine sunar ve kira bedeli sukuk sahibine ödenir. İcara kiralari kiracının intifa hakkını kullanma dönemi ile ilişkili olmayabilir. Tarafların ortak kararı ile kiralamanın öncesinde, kiralananmış durumda iken veya kiraladıktan sonra yapılabilir. Bu esneklik çeşitli türlerde kontratların geliştirilmesini ve sukukun çeşitli amaçlar için kullanılmasını sağlamaktadır¹⁵³.

Bu konuda İslam dünyasının müftülerinden Taqi Usmani tarafından verilen fetva ile helal bir işlem olduğu ileri sürülerek İslam coğrafyası dışında da yaygın bir haline dönüşmüştür. Ancak, Taqi Usmani tarafından 17.02.2011 tarihinde kendi internet sitesi üzerinden “Kötü Bir Fetvaya İlişkin Duyuru” başlıklı fetvasında özetle şu açıklamaya yer verilmiştir. “Amerika, Avusturalya ve Kanada’da finans kuruluşları İcara işleminin doğruluğuna ilişkin bana ait 15 yıllık fetvayı kullanıyorlar. Bu durumu açıkça şu şekilde beyan etmek isterim; Belirtilen ülkelerde ki şirketlerle hiçbir İcara sözleşmesini onaylamadım. Bu sözleşmeler 15 yıl önce ki hüküm süren özel koşullarla ortaya çıktı. ABD’de artık faaliyet göstermeyen Cidde merkezli Al-Amin Şirketi kasıtlı uyguladı. Bu fetva geçersizdir. Hiçbir şirket tarafından kullanılamaz. Bu fetvanın kullanılması illegal ve yanlıştır.”¹⁵⁴

Yukarıda belirtilen fetva İcara işleminin geçersizliğini ileri sürmektedir. Bu fetva ile birlikte yaygın bir işlem olan İcara sukuka olan güven gün geçtikçe azalmıştır.

¹⁵³ Monzer Kafh, “The Use of Icara Bonds for Bridging the Budget Gap”, Islamic Development Bank, Seminar Proceedings Number 39, 1997, s.29. Syed Ali Salman, **Introduction to Ijara Sulruk: Current Structures and Future Prospects**, Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, Jeddah, 2005, s.21. Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi a.g.e.**, s.102

¹⁵⁴ Usmani Taqi, **Kötü Bir Fetvaya İlişkin Duyuru**,

<http://www.muftitaqiusmani.com/index.php?option=com>

[_content&view=article&id=59:announcement-regarding-misuse-of-a-fatwa&catid=2:news-a-events&Itemid=20](http://www.muftitaqiusmani.com/index.php?option=com_content&view=article&id=59:announcement-regarding-misuse-of-a-fatwa&catid=2:news-a-events&Itemid=20)

Erişim Tarihi : 18.08.2014. (Çevrimiçi)

4.2.3. Mudaraba Sukuk

Mudaraba, her türlü girişime kar-zarar ortaklığı kapsamında yönetim desteği vererek özsermaye temin edilmesi olup, bu açıdan risk sermayesine benzer bir yapı çizmektedir. Mudaraba sukukta sertifika ihraççısı mudaribtir (girişimci). Fon verenler sermaye sahipleridir ve toplanan fonlar mudaraba sermayesidir. Sertifika sahipleri mudaraba faaliyetindeki varlıkların ve anlaşma başına düşen kar payının sahibidir. Sertifika sahipleri, eğer gerçekleşirse kayıpları da üstlenirler. Mudaraba sukuk, ortak mülkiyeti ifade eder ve sukuk ihraç edene karşı özel projelerde sukuk alıcısına hisse hakkı verir¹⁵⁵.

Mudaraba Sukuku, Mudaraba hissesinde eşit değerde paylara sahipliği (mülkiyet) temsil eden, mülkiyetin tam olduğu, murabaha alıcılarının isminin kaydedildiği ve getirinin sahip olunan hisseye göre dağıtıldığı yatırım sukuklarıdır¹⁵⁶.

Bu tür sukuk alıcıları (rabul-mal) mal sahibidirler. Mudaraba sukuku büyük yatırım projelerinde geniş kitlelerin katılımını arttırmak için kullanılmaktadır¹⁵⁷: Mudaraba sukuku, ortak mülkiyeti ifade eder ve sukuk ihraç edene karşı özel projelerde sukuk alıcısına hisse hakkı verir¹⁵⁸.

4.2.4. Müşaraka Sukuk

Müşaraka sukukta, sukuku ihraç eden taraf belli bir projenin ya da faaliyetin gerçekleştirilmesi için kurulmuş bir özel amaçlı şirkete (SPV) daveti yapan taraftır.

¹⁵⁵ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.18

¹⁵⁶ International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁵⁷ Margaret Cole and Mahammed Al-Sheikh, **The Growth of Sukuk in the Global Capital Markets**, AsiaLaw, 2004. Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**. a.g.e. s.103

¹⁵⁸Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**. a.g.e. s.103

Fon sağlayıcılar müşaraka sözleşmesinde ortak konumdadırlar. Toplanan fonlar, katılımcıların, müşaraka sermayesine olan katkısını hisse olarak temsil etmektedir. Sukuk sahipleri ortaklığın varlıklarının da sahibi olup, gerçekleşecek karda hak sahibidirler. Müşarakanın mudarabadan temel farkı sermayenin her iki taraftan da gelmesidir¹⁵⁹.

Müşaraka Sukuku, Müşaraka varlığının mülkiyetini temsil eden yatırım sukuklarıdır. Sukuk ihraç edenlerin yatırım kararlarında referans gösterilen sukuk alıcılarından oluşan komite oluşturmaları durumunda sukuku elinde bulunduranlar ve sukuku ihraç edenler arasındaki ilişkinin organizasyonu hariç mudaraba sukukundan farkı yoktur. Müşaraka Sukuku, ortaklık sözleşmesine dayalı mevcut bir işin finansmanını geliştirmek veya yeni bir projeyi tesis etmek için kullanılır. Sertifikayı elinde bulunduranlar hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar. Bu Müşaraka sertifikaları ciro edilebilir enstrüman olarak işlem görür ve ikincil piyasalarda alınıp satılabilirler¹⁶⁰.

Yeni bir projenin kurulması, var olan bir projenin geliştirilmesi veya herhangi bir ortaklık sözleşmesini temel alan bir faaliyetin finansmanı için eşit değerde ihraç edilmiş sertifikalardır¹⁶¹.

Yatırım acentesi, mudaraba veya katılım esasına dayalı müşaraka sertifikalarıyla sertifika sahipleri hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar¹⁶².

¹⁵⁹ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.19

¹⁶⁰ Kym Brown, M. Kabir Hassan and Michael Skully, **Operational Efficiency and Performance of Islamic Banks, Handbook of Islamic Banking**, M. Kabir Hassan, Lewis Mervyn (Ed.), Edward Elgar Publishing, 2007, ss.85-110. Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.106

¹⁶¹ International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁶²Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi. a.g.e.** s.106

4.2.5. Murabaha Sukuk

Bu sukuk türünde sertifika ihraç eden taraf emtia murabahası satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifika sahipleri murabaha emtiasına sahip olurlar ve emtianın tekrar satışında nihai satış fiyatı hakkına sahiptirler. Murabaha temelli sukukun hukuki olarak geçerli olması için sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Sukukun ciro edilmesi veya ikincil piyasada işlem görmesine İslam hukuku tarafından izin verilmemiştir. Çünkü sertifikalar, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından izin verilmemiştir¹⁶³.

Murabaha Sukukta sertifika ihraç eden taraf Emtia Murabahası satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifika sahipleri murabaha emtiasına sahip olurlar ve emtianın tekrar satışında nihai satış fiyatı hakkına sahiptirler. Murabaha temelli sukukun hukuki olarak geçerli olması için sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Sukukun ciro edilmesi veya ikincil piyasada işlem görmesine İslam hukuku tarafından izin verilmemiştir. Çünkü sertifikalar, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından izin verilmemiştir. Borç enstrümanı olmasına rağmen büyük bölümü muşaraka veya icara sukuku gibi ciro edilebilir enstrümanlardan oluşan ve bir portföyün küçük bir parçasını oluşturursa murabaha sukuku ciro edilebilir¹⁶⁴.

4.2.6. Selem (Salam) Sukuk

Selem Sukuk, selem sermayesi toplamak için eş değerli olarak ihraç edilen belgelerdir. Toplanan bu sermaye ile ihraç olan belgeleri alanlar selem bazlı satılan malların mülkiyetini almış olur. Belgeleri ihraç eden bu malların satıcısıdır. Üyeler

¹⁶³ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.20

¹⁶⁴ International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

ise malların alıcılarıdır. Ödenecek üyelik ücretleri malların satın alma fiyatıdır. Selem belgelerini ihraç edenler mal sahipleridir ve bu mal sahipleri selem bazlı malları ihraç edilen selem sukuk belgeleri ile satmaya yetkilidirler¹⁶⁵.

Selem sermayesi toplamak için eş değerli olarak ihraç edilen belgeler Selem sukuk olarak nitelendirilmektedir¹⁶⁶. Toplanan bu sermaye ile ihraç olan belgeleri alanlar Selem bazlı satılan malların mülkiyetini almış olur. Belgeleri ihraç eden bu malların satıcısıdır. Üyeler ise malların alıcılarıdır. Ödenecek üyelik ücretleri malların satınalma fiyatıdır. Selem belgelerini ihraç edenler mal sahipleridir ve bu mal sahipleri Selem bazlı malları ihraç edilen Selem Sukuk belgeleri ile satmaya yetkilidirler¹⁶⁷.

4.2.7. İstisna Sukuk

İstisna sukuku, sertifika sahibinin sahip olduğu ürünleri imal için gerekli fonların sağlanması amacıyla ihraç edilen ve eşit değer taşıyan sertifikalardır. Üyelikten elde edilen fonlar ürünün maliyetiyken, sertifikaları ihraç edenler üreticiler (satıcı/tedarikçi) ve üyeler ise planlanan ürünün alıcılarıdır. Sertifika alıcıları ürüne sahip olurlar ve sertifikanın satış bedeline veya paralel istisnayla satılan ürünün satış bedeline hak kazanmaktadırlar. İstisna sukuku büyük altyapı projelerini finanse etmekte kullanışlıdır¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Ali M. Elgari, "Short Term Financial Instruments based on Salam Contracts, in Ausaf Ahmad and Tarigullah Khan, **Islamic Financial Instruments for Public Sector Resource Mobilization**, Islamic Research and Training Institute, Jeddah, 1997, s. 66. aktaran, Ahmet Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.20

¹⁶⁶ International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁶⁷ Necla Küçükçolak, Faizsiz Finansman Sertifikası Sukukun Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Haziran, 2008. Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**. a.g.e. s.110

¹⁶⁸ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.22

İstisna sukuku, sertifika sahibinin sahip olduğu ürünleri imal için gerekli fonların sağlanması amacıyla ihraç edilen ve eşit değer taşıyan sertifikalardır¹⁶⁹. Üyelikten elde edilen fonlar ürünün maliyetiyken, serti ihraç edenler üreticiler (satıcı/ tedarikçi) ve üyeler ise planlanan ürünün alıcılarıdır. Sertifika alıcıları ürüne sahip olurlar ve sertifikanın satış bedeline veya paralel istisnayla satılan ürünün satış bedeline hak kazanmaktadırlar. İstisna sukuku büyük altyapı projelerini finanse etmekte kullanışlıdır. Alt yükleniciyle paralel istisna sözleşmesi yapması için istisnadaki yükleniciye izin vermesinden dolayı istisna finansal aracılığa uygundur. Bu nedenle bir finansal kuruluş kar amaçlı bir inşaat işlemini yüklenilebilir ve altyüklenici sözleşmesiyle inşa işlemini uzmanlaşmış bir firmaya devredebilir. İslam hukuku bu borç senetlerinin ön (ilk) değerinden farklı herhangi bir fiyattan üçüncü bir kişiye satılmasını yasaklamıştır. Bu nedenle bu tür sertifikalar ikincil piyasa işlem görememektedir¹⁷⁰.

4.2.8. Karma (Melez) Sukuk

Melez sukuk programı birden fazla varlık havuzuna dayandırılarak oluşmakta, farklı tipte sözleşme (istisna, murabaha, icara vb.) sukuk dayanağını oluşturmaktadır¹⁷¹.

Melez Sukuku, Sukuk ihracı ve alım-satımının önemli bir yatırım aracı oluşu ve yatırımcıların farklı taleplerinin göz önünde bulundurulması nedeniyle; daha kapsamlı bir sukuk olan hibrid ya da karma sukuk piyasada işlem görmeye başlamıştır. Hibrid sukukta ilgili varlık havuzu İstisna, Murabaha ve İcara' dan oluşmaktadır. Farklı niteliklerdeki enstrümanlardan oluşan bir varlık havuzuna sahip olmak, fonların daha yüksek hareket kabiliyetine imkan sağlamaktadır. Her ne kadar

¹⁶⁹ International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

¹⁷⁰Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**. a.g.e. s.112

¹⁷¹ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.22

murabaha ve istisna sözleşmeleri menkul kıymete dayalı enstrümanlar gibi ikincil piyasalarda satılamasa da, bir hibrid sukukta varlık havuzunun en az %51 'i İcara sukuk gibi piyasada alım satımı yapılabilen sukukdan oluşmalıdır. Murabaha ve İstisnanın havuzun birer parçası olmasından ötürü bu belgelerin getirisi sadece önceden belirlenmiş sabit bir oranda olabilir¹⁷².

Sukukun yukarıda belirtilen türleri dışında hisse senediyle değiştirilebilir ve hisse senedine dönüştürülebilir sukuk türleri de söz konusudur¹⁷³.

4.3. Dünyada ve Türkiye’de Sukuk Piyasası

Dünyada özellikle, Körfez ülkeleri, Orta Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde sukuk ihracı hızla artış göstermektedir. Şekil-4.1’den görülebileceği gibi dünya sukuk piyasasında ihraç hacmi artış trendi göstermektedir. 2012 yılı sonu itibari ile yaklaşık 138 Milyar ABD Doları sukuk ihracı gerçekleşmiştir¹⁷⁴.

Müslüman olmayan şirketler ve kamu kurumları finansman sağlamakta bir alternatif olarak sukuku kullanmaktadır. Uluslararası İslam Finans Piyasası verilerine göre uluslararası sukuk işlemleri ayda 100-200 milyon ABD Doları civarında gerçekleşmektedir. Geleneksel tahvillerle karşılaştırıldığında ihraç miktarı halen oldukça az olup, esas olarak devlet (Bahreyn, Malezya, Katar ve Pakistan), özel sektör, uluslararası organizasyonlar ve az da olsa İslami bankalar tarafından çıkarılmıştır. İslami finans ürünleri geniş bir coğrafyaya yayılmakta olup, Müslüman nüfusun büyük çoğunluğunun Körfez bölgesi dışında yaşaması bu finansal rejimin Körfezle kısıtlı olmadığını göstermektedir¹⁷⁵.

¹⁷² International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3-8

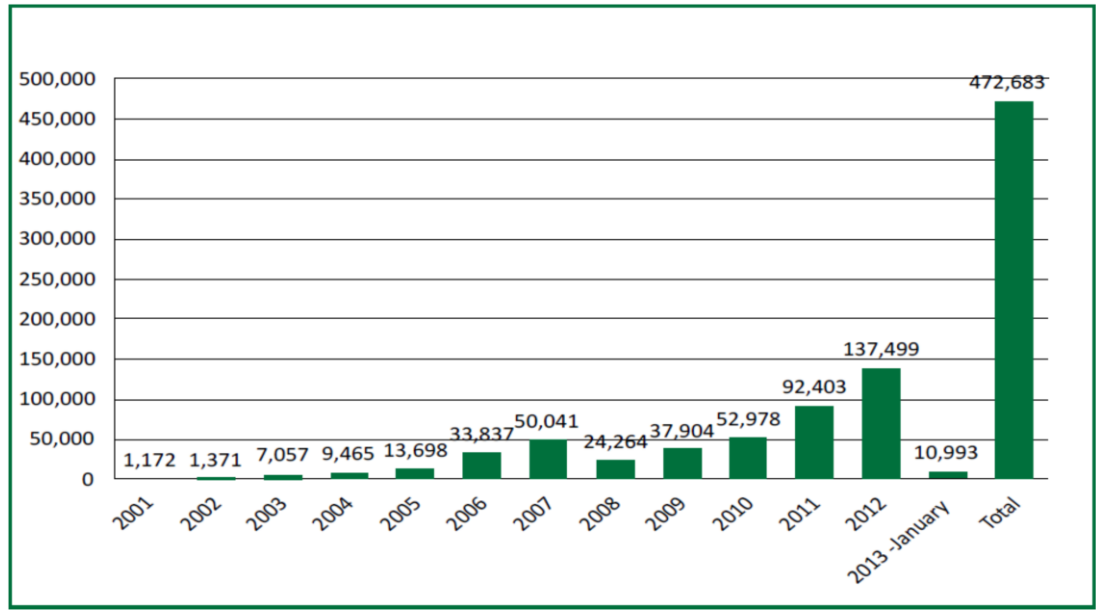
¹⁷³ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.23

¹⁷⁴ International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.10

¹⁷⁵ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.23

Şekil-4.1 'de dünyada toplam sukuk ihracı, Ocak 2001 – Ocak 2013 dönemi için Milyon ABD \$ cinsinden verilmiştir. Buna göre dünya ekonomisinde sukuk ihracı 2005 sonrası dönemde ivme kazanmıştır, 2008 küresel ekonomik krizin başladığı dönemde azalma göstermiş ancak sonrasında daha da hızlı bir artış trendi sergilemiştir.

Şekil-4.1 Dünyada Toplam Sukuk İhracı (Ocak 2001 –Ocak 2013, Milyon ABD \$)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.10

Dünya sukuk piyasasında 2012 yılında gözlemlenen bazı gelişmeler aşağıdaki gibidir¹⁷⁶:

- En büyük sukuk ihracı PLUS-Malezya tarafından yapıldı,
- En büyük Suudi Sukuk, Sivil Havacılık Otoritesi tarafından gerçekleştirildi,
- İlk Suudi Devlet Garantili sukuk ihraç edildi,
- Türkiye Cumhuriyeti tarafından ilk uluslararası sukuk ihracı yapıldı,

¹⁷⁶ International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.10

- Türkiye Cumhuriyeti tarafından yurtdışında Lira cinsinden sukuk ihracı yapıldı,
- Kazakistan'da bir finansal kurum tarafından ilk sukuk ihracı yapıldı,
- Abu Dhabi İslam Bankası tarafından ilk vadesi sukuk ihracı yapıldı,
- Abu Dhabi İslam Bankası tarafından ilk uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları tarafından 'aaa' kredi notu verilmiş sukuk ihracı yapıldı,

Tablo-4.1'de ihrac edenlere göre küresel sukuk ihracı, 2001-2013 Ocak dönemi için verilmiştir. Buna göre toplam 3875 adet sukuk ihracı yapılmış ve toplam değeri yaklaşık 473 Milyar ABD Doları değerindedir. Bu ihracın yarısından fazlasını kamu kesimi yapmıştır.

Tablo-4.1 İhraç Edenlere Göre Küresel Sukuk İhraçları (2001-2013 Ocak Dönemi)			
İhraç Eden	İhraç Sayısı	Değeri (USD Milyon)	Toplamdaki Payı (%)
Kamu Kurumları	1,034	255,506	54%
Özel Kurumlar	2,743	179,416	38%
Yarı Kamusal	98	37,762	8%
Toplam	3,875	472,683	100%

Kaynak: International Islamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market**, 3rd Edition, 2013, s.15

Tablo-4.2'de bölgelere göre uluslararası toplam sukuk ihracı, 2001-2013 Ocak dönemi için verilmiştir. Buna göre bu dönemde Birleşik Arap Emirlikler, Suudi Arabistan, Malezya, Katar, Bahreyn ve Endonezya'da önemli düzeyde sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. En yüksek sukuk ihracının olduğu bölgelerin başında Körfez Arap İşbirliği Konseyi Ülkeleri ve Orta Doğu ülkeleri başta gelmektedir. Bu bölgede de en büyük sukuk ihracının Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Katar ve Bahreyn gerçekleştirmektedir. Diğer yandan, Avrupa ülkelerinde ise, Almanya, İngiltere, Fransa başta olmak üzere sukuk ihracı oldukça düşük düzeyde seyretmektedir.

Tablo-4.2 Bölgelere Göre Uluslararası Toplam Sukuk İhracı

ASYA VE UZAK DOĞU	İhraç Sayısı	Değeri	Toplamdaki
Malezya	19	9,677	12.4%
Endonezya	4	3,131	4.00%
Pakistan	1	600	0.77%
Singapur	2	319	0.41%
Hong Kong	2	196	0.25%
Japonya	3	190	0.24%
Toplam	31	14,113	18%
GCC & ORTA DOĞU			
Bahreyn	93	6,780	8.7%
Katar	9	7,685	9.8%
Suudi Arabistan	15	9,990	12.8%
Birleşik Arap Emirlikleri	50	34,536	44.1%
Kuveyt	13	2,127	2.7%
Toplam	180	61,119	78%
AFRIKA			
Sudan	1	130	0.17%
Toplam	1	130	0.17%
AVRUPA VE DİĞER			
Türkiye	3	1,950	2.5%
Almanya	1	55	0.07%
İngiltere	3	282	0.36%
Fransa	1	1	0.00%
ABD	2	600	0.77%
Kazakistan	1	77	0.10%
Toplam	11	2,965	4%
Genel Toplam	223	78,326	100%
Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market , 3rd Edition, 2013, s.20			

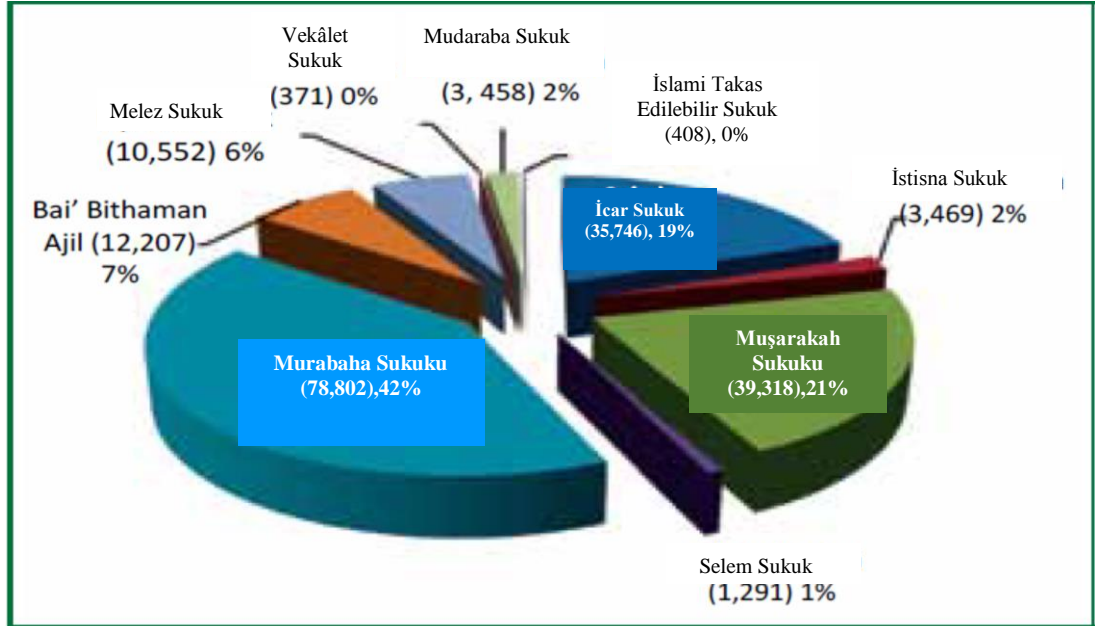
Tablo-4.3'te bölgelere göre yurtiçi toplam sukuk ihracı, 2001-2013 Ocak dönemi için verilmiştir. Buna göre gelişmiş olmalarına karşın en düşük sukuk ihracının olduğu bölgelerin başında Amerika ve Almanya gibi ülkeler başta gelmektedir. Diğer yandan, Afrika'da Sudan çok önemli düzeyde bir sukuk ihracı gerçekleştiren ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo-4.3 Bölgelere Göre Yurtiçi Toplam Sukuk İhracı (2001-2013 Ocak Dönemi)			
ASYA VE UZAK DOĞU	İhraç Sayısı	Değeri (USD Milyon)	Toplamdaki Payı (%)
Malezya	3026	314,820	79.8%
Endonezya	146	12,029	3.1%
Pakistan	43	6,045	1.5%
Brunei DarusSelem	84	3,929	1.0%
Singapur	5	192	0.05%
Toplam	3,304	337,015	85.5%
GCC & ORTA DOĞU	İhraç Sayısı	Değeri (USD Milyon)	Toplamdaki Payı (%)
Bahreyn	173	5,675	1.4%
Katar	3	9,548	2.4%
Suudi Arabistan	26	18,712	4.7%
Birleşik Arap Emirlikleri	13	8,218	2.1%
Kuveyt	1	332	0.08%
Ürdün	1	119	0.03%
Yemen	2	253	0.06%
Toplam	219	42,856	10.0%
AFRIKA	İhraç Sayısı	Değeri (USD Milyon)	Toplamdaki Payı (%)
Sudan	22	13,214	3.4%
Gambiya	104	78	0.02%
Toplam	126	13,292	3.37%
AVRUPA VE DİĞER	İhraç Sayısı	Değeri (USD Milyon)	Toplamdaki Payı (%)
Türkiye	1	905	0.23%
Almanya	1	123	0.03%
ABD	1	167	0.04%
Toplam	3	1,195	0.30%
Genel Toplam	3,652	394,358	100%

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.20

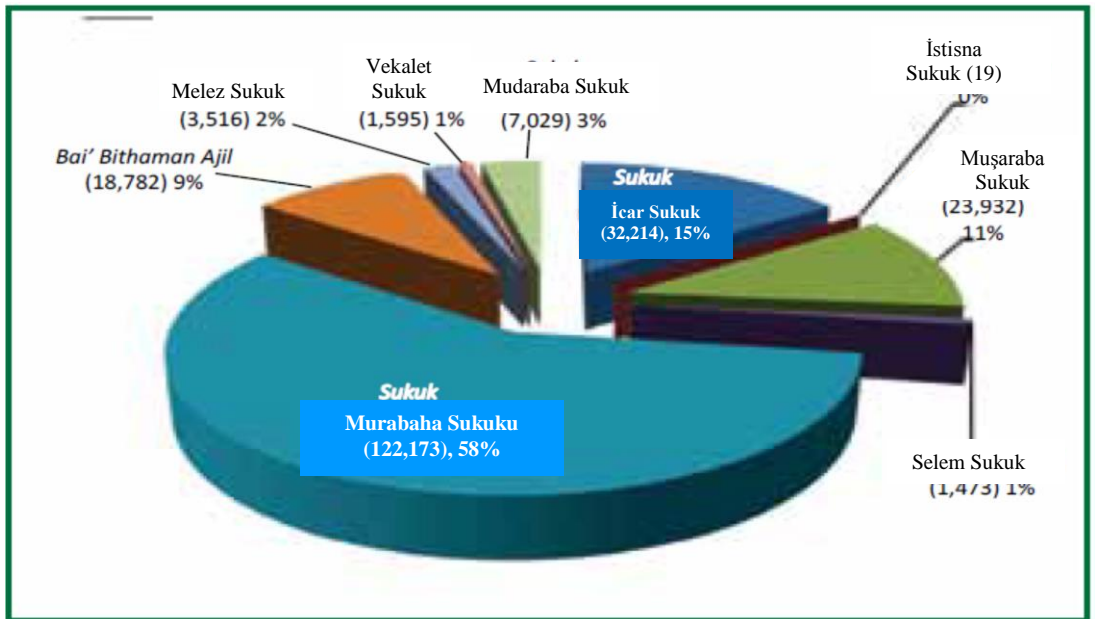
Şekil-4.2’de dünyada yurtiçi toplam sukuk ihracının dağılımı 2001-2010, dönemi için verilmiştir. Buna göre % 42’lik pay ile Murabaha Sukuk en yüksek ihrac edilen sukuk türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Şekil-4.3’de 2011-2013 dönemi için sıralama değişmezken oranlar farklılaşmıştır.

Şekil-4.2 Dünyada Yurtiçi Toplam Sukuk İhracı (2001-2010, %)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.24

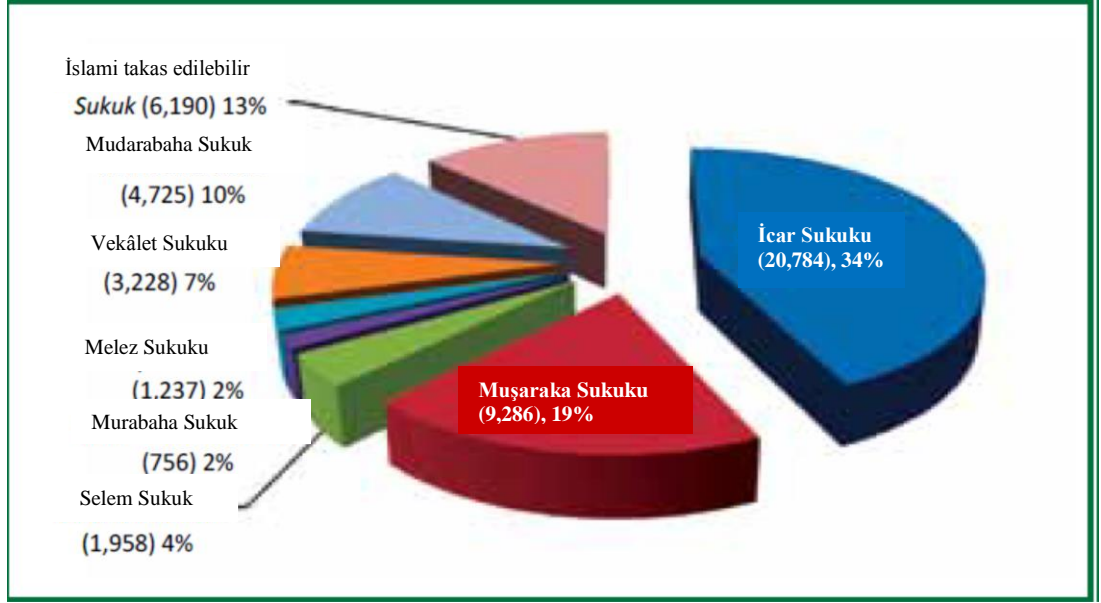
Şekil-4.3 Dünyada Yurtiçi Toplam Sukuk İhracı (2011-2013 Ocak, %)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.24

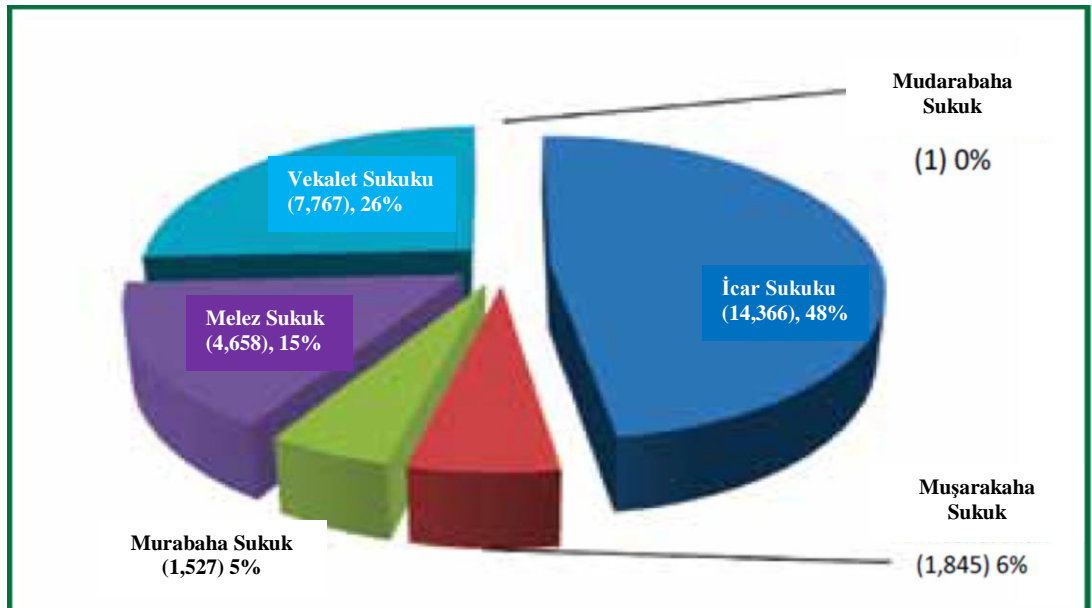
Şekil-4.4'te dünyada uluslararası toplam sukuk ihracının dağılımı 2001-2010, dönemi için verilmiştir. Buna göre %34'lük pay ile İcar Sukuku en yüksek ihraç edilen sukuk türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Şekil-4.5 'te 2011-2013 dönemi için ise yine en yüksek İcar sukuk yapılırken sıralama ve oranlar farklılaşmıştır.

Şekil-4.4 Dünyada Uluslararası Toplam Sukuk İhracı (2001-2010, %)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.24

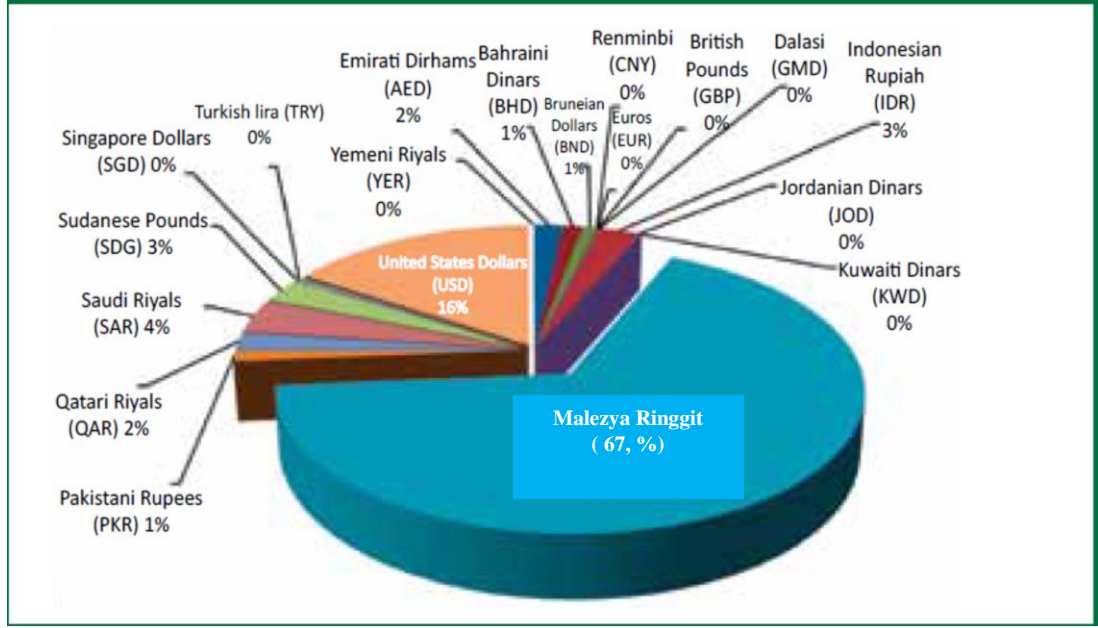
Şekil-4.5 Dünyada Uluslararası Toplam Sukuk İhracı (2011-2013 Ocak, %)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.24

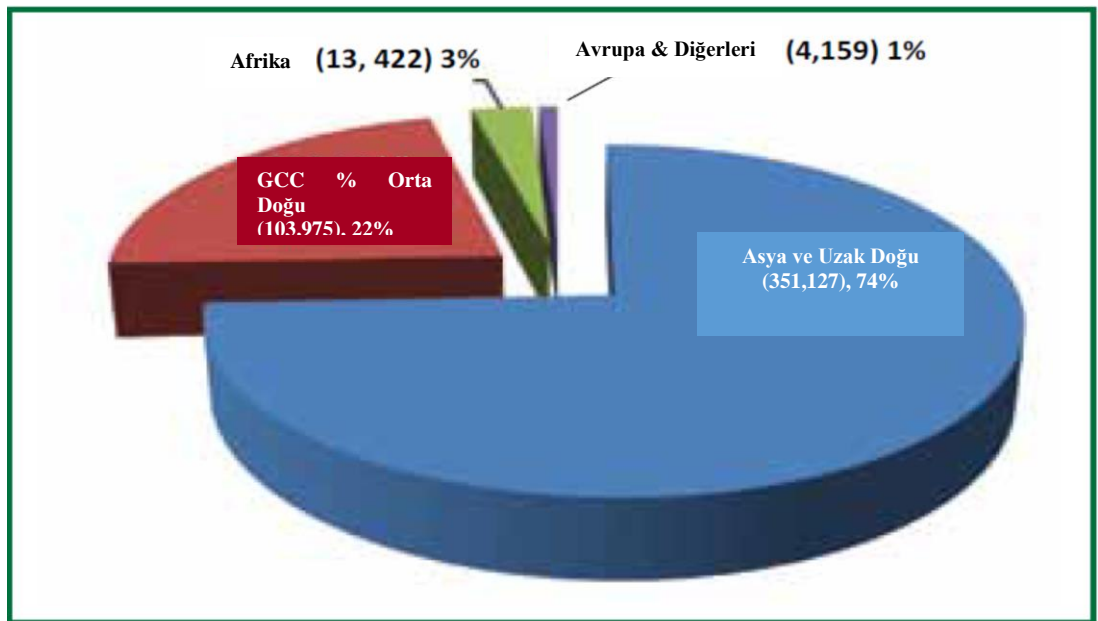
Şekil-4.6’da dünyada para birimine göre toplam sukuk ihracı 2001-2013 Ocak dönemi için verilmiştir. Buna göre, en yüksek sukuk ihracı Malezya ve ABD para birimleri cinsinden yapılmaktadır. Şekil-4.7’ye göre en fazla sukuk Asya ve uzak doğuda ihraç edilmektedir. Körfez ülkeleri ve Ortadoğuda ikinci sıradadır.

Şekil-4.6 Dünyada Para Birimine Göre Toplam Sukuk İhracı (2001-2013 Ocak, %)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.24

Şekil-4.7 Dünyada Bölgelere Göre Toplam Sukuk İhracı (2001-2013 Ocak, %)

Kaynak: International İslamic Financial Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stokc Market**, 3rd Edition, 2013, s.24

Türkiye’de sukuk piyasası yapısı, işleyişi ve büyüklüğünü incelediğimizde ise, İslami finans enstrümanlarının başında gelen Sukuk, Türkiye’de gelir ortaklığına dayalı bir tahvil (varlığa dayalı tahvil) yöntemi olarak bilinmekte olup, köprü, baraj, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile deniz ve hava limanları ile benzerlerinden kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların yani bir takım düzenli gelir üreten varlıkların gelirleri karşılığı çıkarılan ve bu gelirlere gerçek ve tüzel kişilerin ortak olmasını sağlayan sertifikalar olarak kabul edilmektedir¹⁷⁷.

Ülkemizde faizsiz varlığa dayalı sermaye piyasası aracına ihtiyaç duyulmasının sebepleri arasında; altyapı yatırımlarına devlet bütçesi dışında kaynak sağlamak, soyut nitelikte olan Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu yerine somut nitelikte olan köprü ve barajların adlarını kullanarak daha kolay borçlanmak ve faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine ulaşabilmek ve yabancı yatırımların ülkemize çekilmesi temel amaç olarak belirlenebilir. Kamu varlıklarının gelirlerinin menkul kıymetleştirilmesine imkân sağlandığı takdirde, sukuk modelinin ülkemizde de uygulanabilmesi temin edilmiş olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu menkul kıymetin ihraç edilebilmesi için varlık finansmanı fonunun kurulmasının gerekli olmasıdır. Başka bir deyişle, sukuk modelinde kullanılan özel amaçlı şirketler, ülkemizde ancak varlık finansmanı fonu aracılığıyla gerçekleştirilebilecektir¹⁷⁸. Türkiye ekonomisinde 2001-2013 Ocak döneminde 3 defa sukuk ihracı gerçekleşmiş olup bunların toplam değeri yaklaşık 2 Milyar ABD doları olup Tablo-4.3’ten görülebileceği gibi, bunun yaklaşık 1 Milyar ABD dolarlık kısmı yurtiçinde ihraç edilmiştir. Türkiye de 2010 yılından itibaren yaptığı yasal düzenlemelerle sukuk piyasasına girmiş bulunmaktadır. Türkiye’nin global sukuk pazarından daha fazla pay alabilmesinde vergi oranlarının daha avantajlı hale getirilmesi önemli bir rol oynayacaktır¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Tok, **İslami Finans Çerçevesinde SuKuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan, s.29.

¹⁷⁸Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi...**a.g.e., s.117-121

¹⁷⁹ Erdal Yılmaz, "Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi" **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ocak/2014, s.81-100

5. SUKUKUN TÜRKİYE UYGULAMALARI VE MUHASEBESİ

5.1. Sukukun Türkiye Uygulamaları

Türkiye’de sukukun uygulaması zaman olarak oldukça yeni olup, mevzuat alanında yapılan düzenlemeler ile işlevsellik kazandırılmaya başlanılmıştır. Sermaye piyasası araçları içerisinde yerini alan sukuk, Kira Sertifikası olarak isimlendirilmiştir. Kira sertifikalarının çıkarılma ve ihraç işlemi Varlık Kiralama Şirketleri (VKŞ) tarafından yapılmaktadır.

5.2. Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de Sukuk mevzuatta ki yerini 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 61’nci maddesinde Kira Sertifikası ve Varlık Kiralama Şirketleri başlığı adı altında almıştır. Daha sonra uygulamalar Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan tebliğler ile yapılmaya başlanmıştır. İkincil piyasalarda işlem görme özelliği, yaygınlaştırılması yine mevzuatta yapılan değişiklikler ile yapılmaktadır. Kira sertifikalarının finans piyasasında işlem görmesine ilişkin en kapsamlı çalışma Seri : III, No: 43 sayılı “Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” 01.04.2010 tarih ve 27539 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tebliğin can alıcı unsuru özel sektörün kira sertifikası ihracı yapabilmesidir.

Tebliğ, kira sertifikalarının Kurul kaydına alınması, ihracı ve satışı ile varlık kiralama şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin esasları düzenlemiştir.

5.3. Kira Sertifikaları

Dünyada “sukuk” olarak bilinen finansal sertifikalar, Türk mevzuatında “kira sertifikaları” olarak yerini bulmuştur. Arapça kökenli bir kelime olan Sukuk, faizsiz bono olarak nitelendirilmektedir. Sukuk, AAOIFI tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Mevcut mal, menfaat veya hizmet ya da belirli/mevcut bir proje veya özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıklar üzerinde şayi ortak mülkiyeti ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Ancak bu sertifikalar (sukuk), sertifika bedelleri tahsil edildikten, ihraç gerçekleşip halka/yatırımcılara arz tamamlandıktan ve bunlar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başlandıktan sonra varlıklar üzerinde eşit değerde ortak mülkiyeti ifade ederler.”

Kira sertifikaları, faizsiz finansman ilkelerine uygun menkul kıymetlerdir. En basit şekliyle, bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Kiraya dayalı (Ijara) sukuk çeşidinde olduğu gibi sukuk, yatırımcısına sabit ve düzenli getiri sağlayan, ikincil piyasalarda alım satıma konu edilebilen, likit bir faizsiz sermaye piyasası ürünü işlevini görmektedir.

Kira sertifikalarına ilişkin en kapsamlı düzenleme ise Seri : III No: 61.1 “Kira Sertifikaları Tebliği” 07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğ ile yapılmıştır.

5.3.1. Kira Sertifikasının Tanımı

Kira Sertifikaları Tebliği kira sertifikasını aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır: “Kira sertifikası, her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymeti ifade eder.”

5.3.2. Kira Sertifikasına İlişkin Esaslar

Kira sertifikasına ilişkin esaslar aşağıda ki şekilde belirlenmiştir;

“(1) Kira sertifikası sahipleri, kendi tertiplerine ilişkin varlıklardan elde edilen gelirlerde payları oranında hak sahibidirler. Bu durum VKŞ esas sözleşmesine yazılır.

(2) Her bir tertip kira sertifikasına konu varlıklar ve bu varlıklardan elde edilecek gelirler kira sertifikası sahipleriyle payları oranında ilişkilendirilmek suretiyle VKŞ'nin muhasebe kayıtlarında izlenir.

(3) Kira sertifikası sahiplerine yapılacak ödemelerin vadeleri yönetim kurulu tarafından belirlenir ve buna ilişkin bilgilere izahnamede veya nitelikli yatırımcılara yapılacak duyurularda yer verilir. Ödemeler VKŞ'nin devraldığı varlıklardan kaynaklanan gelirlerden karşılanır.

(4) VKŞ aynı anda tek bir tertip kira sertifikası ihraç edebilir. Tedavüldeki kira sertifikaları itfa edilmeden yeni bir kira sertifikası ihracı yapılamaz.

(5) Bu Tebliğ kapsamında ihraç edilmeyen menkul kıymetler için “kira sertifikası”, kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulmayan VKŞ'leri ifade etmek için “varlık kiralama şirketi” veya bunlara eşdeğer ifadeler kullanılamaz. Bu hüküm Kanun'un 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasında sayılan kurumlar tarafından yapılacak ihraçlar için uygulanmaz.” şeklinde tanımlamıştır.

Kira sertifikasına ilişkin genel esaslar ise Kira Sertifikaları Tebliğinde;

(1) Kira sertifikaları;

a) Sahipliğe,

b) Yönetim sözleşmesine,

c) Alım-satıma,

ç) Ortaklığa,

d) Eser sözleşmesine, dayalı olarak veya bu sayılanların birlikte kullanılması suretiyle VKŞ'ler tarafından ihraç edilebilir.

(2) Bu maddede sayılmamakla birlikte Kurulun diğer düzenlemelerinin kapsamı içerisinde yer almayan ve niteliği itibarı ile kira sertifikası olduğu Kurulca kabul

edilecek sermaye piyasası araçlarına ait izahname veya ihraç belgesinin onaylanmasına ilişkin başvurular bu Tebliğ hükümlerinin kıyasen uygulanması suretiyle sonuçlandırılır.

(3) Kira sertifikaları itfa edilinceye kadar VKŞ'nin portföyünde yer alan varlık ve haklar VKŞ'nin yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi hâlinde dahi teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez.

(4) Kira sertifikası sahipleri, ihraca dayanak varlık ve haklardan elde edilen gelirler üzerinde payları oranında hak sahibidirler. Kira sertifikası ihracı işleminin gerektirmesi durumunda vade sonunda varlık ve haklar VKŞ tarafından kaynak kuruluş veya üçüncü kişilere satılır ve satış bedeli kira sertifikası sahiplerine payları oranında ödenir.

(5) Kira sertifikaları, izahnamede veya halka arz edilmeksizin satış yapılması durumunda düzenlenen sözleşmelerde belirlenen esaslar çerçevesinde itfa edilir.

(6) Fon kullanıcıları veya üçüncü kişilerin VKŞ'ye karşı olan ödeme yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi durumunda, dayanak varlık veya hakkın satılarak kira sertifikası sahiplerinin olası zararlarının tazmin edilmesi de dahil olmak üzere, yatırımcıların menfaatlerinin korunmasına yönelik VKŞ yönetim kurulu tarafından alınacak tedbirlerin Kurula yapılan ihraç başvurusu aşamasında sözleşmeler vasıtasıyla düzenlenmiş olması zorunludur.

5.3.3. Kira Sertifikalarının Sınıflandırılması

Kira sertifikaları tebliğinde kira sertifikaları aşağıda ki gibi beş ana başlıkta sınıflandırılarak tanımlanmıştır.

a) Sahipliğe dayalı kira sertifikaları; kaynak kuruluşu veya üçüncü kişilere kiralanmak veya VKŞ adına yönetilmek üzere VKŞ tarafından kaynak kuruluştan devralınacak varlık ve hakların finansmanını sağlamak için ihraç edilen kira sertifikalarıdır.

b) Yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikaları; kaynak kuruluşa ait varlık veya hakların vade boyunca kiralanması da dahil olmak üzere VKŞ lehine yönetilmesi neticesinde elde edilen gelirlerin sözleşme hükümleri çerçevesinde VKŞ'ye aktarılması amacıyla ihraç edilen kira sertifikalarıdır.

c) Alım-satıma dayalı kira sertifikaları; bir varlık veya hakkın VKŞ tarafından satın alınarak 12nci maddenin birinci fıkrasında belirtilen nitelikteki şirketlere vadeli olarak satılması işleminde varlık veya hak alımının finansmanını sağlamak için ihraç edilen kira sertifikalarıdır.

d) Ortaklığa dayalı kira sertifikaları; VKŞ'nin ortak girişime ortak olmak amacıyla ihraç ettiği kira sertifikalarıdır.

e) Eser sözleşmesine dayalı kira sertifikaları; VKŞ'nin iş sahibi sıfatıyla taraf olduğu bir eser sözleşmesi kapsamında eserin meydana getirilmesini sağlamak amacıyla ihraç edilen kira sertifikalarıdır.

5.3.4. Kira Sertifikalarının İhraç İşlemi

Kira sertifikalarının ihraç işlemi bankalarca ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılmıştır. İlk ihraç işlemi Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından 17.08.2010 tarihinde 100 milyon Dolar bedel ile üç yıl vadeli yapılmıştır. İslami kurallara göre bir katılım bankası tarafından yapılması büyük ilgi toplamıştır. Ardından Hazine Müsteşarlığınca 18.09.2012 tarihinde uluslararası bankalara yetki verilerek 1,5 milyar dolar tutarında ihraç gerçekleştirilmiştir.

Kira sertifikalarının ihraç işlemi mevzuat açısından değerlendirildiğinde;

Kira sertifikaları halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilebilir. Halka arz edilmeksizin yapılacak satışlar, tahsisli satış ve nitelikli yatırımcıya satış olmak üzere iki şekilde yapılabilir.

Kira sertifikalarının, yurt içi ve yurt dışında ihraç edilmek istenmesi durumunda istenilen belgeler ile birlikte Sermaye Piyasası Kurulu'na başvuruda bulunularak yapılması mecburidir.

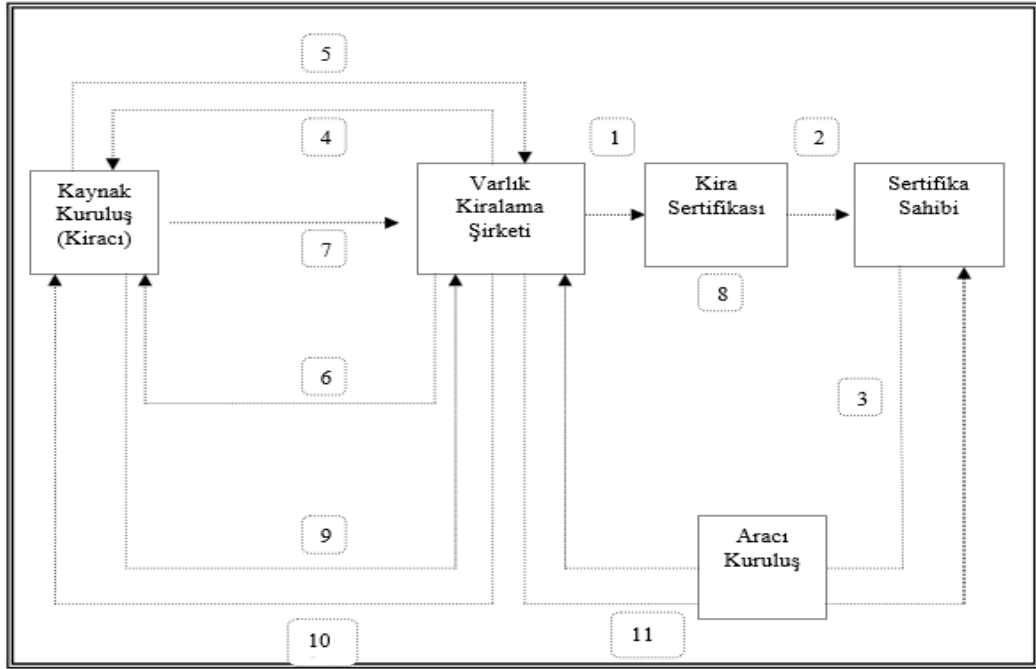
İhraç edilecek kira sertifikaları Kurulca uygun görülecek ihraç tavanı içinde tertipler halinde satılabilir.

Halka arz edilecek kira sertifikalarının borsada işlem görmesi ve bu amaçla borsaya başvurulması zorunludur.

Kurul, VKŞ'den kira sertifikalarına ilişkin ödeme yükümlülüklerinin yurt içinde yerleşik bir banka veya üçüncü bir tüzel kişi tarafından garanti altına alınmasını, yurt içinde satışın yalnızca nitelikli yatırımcılara yönelik olarak yapılmasını veya kira sertifikalarının, VKŞ'nin veya fon kullanıcılarının derecelendirilmesini talep edebilir.

İhraç işlemine ilişkin mevzuat ve uygulama doğrultusunda aşağıdaki tablo ve tabloya göre oluşan adımların uygulanabileceği söylenebilir.

Şekil-5.1 Kira Sertifikası İhraç Süreci

Kaynak: Türkiye Finans Katılım Bankası www.turkiyefinans.com,2013

1.adım: VKŞ, varlığın toplam bedeline eş değerde kira sertifikalarını ihraç eder.

2.adım: Yatırımcılar kira sertifikalarını satın alırlar.

3.adım: Yatırımcılar kira sertifikalarının toplam bedelini VKŞ'ye öderler.

4.adım: VKŞ, tahsil ettiği kira sertifikaları bedelini kiralamaya konu olan varlığı satın almak üzere kaynak kuruluşa aktarır.

5.adım: Kaynak kuruluş, kiralamaya konu olacak varlığın mülkiyetini vadenin sonunda geri satın almak üzere VKŞ'ye devreder.

6.adım: VKŞ, mülkiyetini devraldığı varlıkla ilgili bir kira sözleşmesi yaparak kira sertifikalarında belirtilen vadenin sonuna kadar kaynak kuruluşa kiralar.

7.adım: Kaynak kuruluş söz konusu varlığın kira bedelini düzenli olarak belirli periyotlarla (örneğin aylık olarak) VKŞ'ye öder.

8.adım: VKŞ, kaynak kuruluştan aldığı kira bedellerini yatırımcılara kira sertifikalarının periyodik ödemelerinde kullanılır.

9.adım: Kira sertifikalarında belirtilen vadenin sonunda kaynak kuruluş, daha önce mülkiyetini VKŞ'ye belli bir bedel karşılığında devrettiği varlığın mülkiyetini tekrar almak üzere aynı tutarı VKŞ'ye öder.

10.adım: VKŞ, vade sonunda kiralamaya konu olan varlığın mülkiyetini kaynak kuruluşa devreder.

11.adım: VKŞ, 1.ve 2. adım gereği yatırımcılardan tahsil ettiği kira sertifikaları ana paralarını geri öder.

5.3.5. Kira Sertifikalarının Vergilendirilmesi

Kira sertifikalarının vergilendirilmesi ile ilgili belirsizlikler 25.02.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6111 sayılı kanun ile ortadan kaldırılmıştır. İlgili kanunda konu Kira Sertifikalarının yürürlükteki vergi mevzuatı açısından vergilendirilmesi değişikliklerle sağlanmıştır.

Değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz;

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun İstisna başlıklı 5'inci maddesine "taşınmazların; kaynak kuruluşlarca, kira sertifikası ihracı amacıyla varlık kiralama şirketlerine satışı ile 21/11/2012 tarihli ve 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında geri kiralama amacıyla ve sözleşme

sonunda geri alınması şartıyla, finansal kiralama şirketlerine satışı ve varlık kiralama ile finansal kiralama şirketlerince taşınmazın devralındığı kuruma satışından doğan kazançlar için bu oran (istisna oranı) %100 olarak uygulanır ve bu taşınmazlar için en az iki tam yıl süreyle aktifte bulunma şartı aranmaz. Ancak söz konusu taşınmazların; kaynak kuruluş, kiracı veya sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilememesi hâli hariç olmak üzere, varlık kiralama veya finansal kiralama şirketi tarafından üçüncü kişi ve kurumlara satılması durumunda, bu taşınmazların kaynak kuruluşta veya kiracıdaki varlık kiralama veya finansal kiralama şirketine devirden önceki kayıtlı değeri ile anılan kurumlarda ayrılan toplam amortisman tutarı dikkate alınarak satışı gerçekleştiren kurum nezdinde vergilendirme yapılır” hükmü eklenerek kurumların en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazlar ve iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançlar için uygulanan %75’lik istisna oranı kira sertifikaları için %100 uygulanması ve iki yıllık aktifte bulunma şartının aranmaması ifadelerine yer verilmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu’nda yapılan değişiklikle GVK 75/5. maddesi varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından sağlanan gelirleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından elde edilen gelirlerin menkul sermaye iradı olduğu hüküm altına alınmıştır.

488 sayılı Damga Vergisi kanununa 6111 sayılı Kanun ile eklenen bir fıkra ile “ Menkul, gayrimenkul ve maddi olmayan varlıkların varlık kiralama şirketlerine devri, bunların varlık kiralama şirketince devralınan kuruma devri, bu devirlerle bağlı olarak yapılan ipotek işlemleri ile bunların varlık kiralama şirketlerince kiralınması nedeniyle düzenlenen kağıtlar ve kira sertifikaları” damga vergisinden istisna tutulmuştur.

492 sayılı Harçlar Kanununun 123’üncü maddesinde “Menkul, gayrimenkul ve maddi olmayan varlıkların, varlık kiralama şirketine devri ile bunların varlık kiralama şirketine devri ile bunların varlık kiralama şirketlerince devralınan kuruma devri ve bu devirlere bağlı olarak yapılan ipotek işlemleri bu kanunda yazılı harçlardan müstesna” olduğu ifade edilmiştir.

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 17/4'nü maddesine eklenen bir bent ile menkul, gayrimenkul ve maddi olmayan varlıkların varlık kiralama şirketlerine devri ile bu varlıkların varlık kiralama şirketlerince kiralanması ve devralınan kuruma devri KDV'den istisna tutulmuştur.

29 Haziran 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2011/1854 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından elde edilen gelirler ve varantlardan sağlanan bazı kazançlara uygulanacak stopaj oranları belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu Kararına göre daha önce tahviller için uygulanan stopaj oranları kira sertifikaları için de benimsenmiştir. Buna göre;

Varlık kiralama şirketleri tarafından Türkiye'de ihraç edilen kira sertifikalarından sağlanan gelirler üzerinden % 10 oranında stopaj yapılacaktır.

Tam mükellef varlık kiralama şirketleri tarafından yurt dışında ihraç edilen kira sertifikalarının;

Vadesi 1 yıla kadar olanlara sağlanan gelirlerden %10,

Vadesi 1 yıl ile 3 yıl arası olanlara sağlanan gelirlerden %7,

Vadesi 3 yıl ile 5 yıl arası olanlara sağlanan gelirlerden %3,

Vadesi 5 yıl ve daha uzun olanlara sağlanan gelirlerden %0, oranlarda stopaj yapılacaktır. Bu karar ile kira sertifikaları ile gerçekleştirilen bazı işlemlerdeki Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) oranlarına da yer verilmektedir. Buna göre,

Yurt içinde Türk Lirası cinsinden ihraç edilen tahviller ve varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarının geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında lehe alınan paralar üzerinden %1,

Yurt içinde Türk Lirası cinsinden ihraç edilen tahviller ve varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarının vadesi beklenmeksizin satışı nedeniyle lehe alınan paralar üzerinden %1 oranında BSMV alınacağı hükme bağlanmıştır.

Kira sukuku ile ilgili yapılan vergi düzenlemelerinin genel olarak tahvil için yapılan düzenlemelere paralel olduğu söylenebilir. Dolayısıyla geleneksel tahvil ile karşılaştırıldığında vergi açısından önemli bir avantajı görünmemektedir. Gerek

global sukuk pazarından pay almak gerekse inançları gereği geleneksel finansal araçlardan uzak duran tasarruf sahiplerinin tasarruflarını ekonomiye kazandırmak için sukuk çeşitlerinin artırılması ve vergi açısından daha avantajlı hale getirilmesi yararlı olacaktır.

5.4. Varlık Kiralama Şirketleri

Varlık Kiralama Şirketi; kısaca kira sertifikalarına konu varlıkları elinde bulundurarak Sermaye Piyasası Kurulu'na belirlenen faaliyetleri yürütmek üzere kurulan tüzel şirketlerdir.

Varlık Kiralama Şirketlerinin esas sözleşmeleri ve kuruluş izinleri SPK tarafından belirlenir ve izne tabidir.

5.4.1. Varlık Kiralama Şirketlerinin Kuruluşu ve Hukuki Yapısı

VKŞ'ler ancak SPK tarafından belirlenen nitelikteki kurucular tarafından kurulabilirler. Şöyle ki;

- a) Bankalar,
- b) Portföy aracılığı, genel saklama hizmeti veya aracılık yüklenimi faaliyetinden herhangi birini yürütecek olan aracı kurumlar,
- c) İpotek finansmanı kuruluşları,
- ç) Payları borsada işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları,
- d) Kurulun kurumsal yönetime ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde belirlenen birinci ve ikinci grupta yer alan halka açık ortaklıklar,
- e) Derecelendirme kuruluşlarından talebe bağlı olarak notlandırma ölçeğine göre ihracın para birimi cinsinden yatırım yapılabilir seviyeye denk gelen uzun vadeli derecelendirme notunu alan ortaklıklar,

f) Sermayelerinin % 51 veya daha fazlası doğrudan Hazine Müsteşarlığı'na ait olan ortaklıklar, tarafından kurulabilir. Ancak birinci fıkranın (ç), (d), (e) ve (f) bendinde sayılan kurucular, yalnızca kendilerinin fon kullanıcısı olduğu kira sertifikası ihraçlarını gerçekleştirmek üzere VKŞ kurabilir. Bu hususa VKŞ esas sözleşmesinde yer verilir.

Varlık kiralama şirketleri esas sözleşmelerine aşağıda belirtilen faaliyet konuları yazabilecekleri gibi bu faaliyetin dışında başka bir faaliyet de gösteremezler. VKŞ'nin faaliyet konusu esas sözleşmesinde yer alacak aşağıdaki faaliyetlerden oluşur.

a) Kira sertifikası ihraç etmek,

b) Kendi nam ve kira sertifikası sahipleri hesabına her türlü varlığı devralmak, kiralamak, varlıklardan elde edilen gelirleri payları oranında kira sertifikası sahiplerine ödemek,

c) Kira sözleşmesinin sonunda, başlangıçta anlaşılan koşullarda kiraya konu varlığı kaynak kuruluşu devretmek.

Gayrimenkullerin VKŞ'ye devrinde, tapu sicilinde kaynak kuruluş lehine ön alım hakkı tesis edilmesine ilişkin esas sözleşmede hüküm yer alması zorunludur.

d) Her ne ad altında olursa olsun kredi kullanamaz, borçlanamaz, sahip olduğu varlıkları yukarıda ifade edilen faaliyetlerin olağan ifası dışında kullanamaz.

e) Sahip olduğu varlıklar üzerinde üçüncü kişiler lehine hiç bir ayni hak tesis edemez.

f) Varlığı, kira sözleşmesinden kaynaklanan tüm yükümlülüklerini yerine getiren kaynak kuruluş dışında başka bir kişiye devredemez.

Kira sertifikalarının itfa edilmesine ilişkin hususlar esas sözleşmede düzenlenir.

Kira sertifikası sahiplerine verilen taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda, kira sertifikasına konu varlık devredilerek elde edilecek kaynağın kira sertifikası sahiplerine payları oranında dağıtılacağına ilişkin esas sözleşmede hüküm yer alması zorunludur.

5.4.2. Varlık Kiralama Şirketlerinin Sermaye Piyasasındaki Rolü

Varlık Kiralama Şirketleri özel Sermaye Piyasası Kurulunca ilgili tebliğlerde belirtilen özel hususlara göre izne tabidir.

VKŞ esas sözleşmesi için kuruldan uygun görüş alınmış olması zorunludur.

VKŞ kuruluşu için kurulun istediği bilgi ve belgelerle birlikte kurula başvurulur.

VKŞ'nin,

a) Birleşme ve bölünme işlemlerine taraf olması ile esas sözleşme değişiklikleri,

b) Bir kişinin VKŞ sermayesinin doğrudan veya dolaylı olarak %10'u veya daha fazlasını temsil eden payları edinmek suretiyle VKŞ ortağı olması veya bir ortağa ait payların VKŞ sermayesinin %10, %20, %33 veya %50'sini aşması sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların bu oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri,

c) Yönetimsel veya oy imtiyazı veren payların devri herhangi bir orana bakılmaksızın kurul iznine tabidir.

Bir kişinin, doğrudan veya dolaylı olarak, VKŞ sermayesi üçüncü fıkrada belirtilen oranlara ulaşmayan veya bu oranlar arasında kalan pay devirlerinde devri izleyen 15 gün içinde kurula bildirimde bulunulur.

VKŞ, Kurul tarafından uygun görüş verilen esas sözleşmesinde belirtilen faaliyetler dışında herhangi bir ticari faaliyetle uğraşamayacağı gibi sahip olduğu varlık ve haklar üzerinde esas sözleşmesinde izin verilenler hariç olmak üzere, üçüncü kişiler lehine hiçbir ayni hak tesis edemez ve bu varlık ile haklar üzerinde kira sertifikası sahiplerinin menfaatlerine aykırı bir şekilde tasarrufta bulunamaz. VKŞ ayrıca her ne ad altında olursa olsun kredi kullanamaz, borçlanamaz, sahip olduğu varlık ve hakları esas sözleşmesinde belirtilen faaliyetlerin yürütülmesi dışında kullanamaz.

Esas sözleşmesinin onaylandığı tarihten itibaren bir yıl içerisinde kurula ihraç başvurusunda bulunmamış VKŞ'lerin, bir yıllık sürenin dolmasını takip eden bir ay içerisinde ihraç başvurusu yapmaları veya faaliyet konusunu değiştirmeleri veya infisah kararı alarak tasfiye işlemlerine başlamaları zorunludur.

Ayrıca, VKŞ'lerin finansman şirketi olarak değerlendirilmesi gerektiği dolayısıyla da işlemlerinin BSMV'ye tabi olduğu şeklinde bir iddia ile karşılaşılmaması için söz konusu duruma açıklık getirilmesi uygun olacaktır.

5.4.3. Varlık Kiralama Şirketlerinin Vergilendirilmesi

Varlık Kiralama Şirketleri 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu çerçevesinde kurumlar vergisi mükellefi olup, bu kanuna göre vergilendirilmektedirler. Diğer taraftan muhasebe sistemi tek düzen hesap planı çerçevesinde yürütülmektedir.

5.5. Türkiye’de Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Sundukları Hizmetlerin Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılmalı İncelenmesi

Dünya genelinde İslam Bankacılığı büyük ölçüde “cari hesap-katılım hesapları”, “sınırlanmamış yatırım hesapları-mudaraba/kar paylaşımı” ve “sınırlanmış yatırım hesapları-mudaraba” yollarıyla fon toplayıp kar rezervleri ve öz kaynaklarını da kullanarak faaliyetini sürdürmektedir. İslam Bankacılığı’nda sağlanan bu fonlar; önemli ölçüde “varlığa dayalı işlemler (murabaha-maliyet artı kar payı; icara-kiralama; istisna-alış/üretim; salam-ileri tarihli teslim ön ödemeli satış)” ile “kar paylaşımli işlemler (mudaraba-kar paylaşımı; muşaraka-kar/zarar paylaşımı)” vasıtasıyla kazanç elde etme amacıyla kullanılmaktadır. 2010 yılında sukuk ihraçlarına ilişkin yasal düzenlemenin yapılmasının ardından Türkiye’de

sukuk ihracının önü açılmıştır¹⁸⁰. Tablo-5.1’de katılım bankaları ve geleneksel bankaların muhasebe uygulamaları yönünden karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasındaki farklılıklar, çalışma prensiplerinden kaynaklanırken, benzerliklerin bu denli fazla olmasının nedeni, her iki bankacılık modelinin de aynı bankacılık mevzuatına tabi tutulmaya başlanmış olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Benzerlikler; her iki kurumun da aynı (finansal) sektör içinde faaliyet göstermesinden, farklılıklar ise her iki kurumun farklı çalışma sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, farklı çalışma sistemleri, farklı bankacılık hizmetlerini ve sonuçta da farklı muhasebe uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Örneğin; bankalar faizi esas alarak faaliyetlerini sürdürdükleri için devlet tahvili, hazine bonosu, repo ve Interbank işlemleri gibi alım – satım işlemlerini yapabilirlerken; katılım bankaları çalışma prensipleri gereği, bu işlemleri ve bu işlemlerden kaynaklanan kimi yasal yükümlülükleri (örneğin; BSMV) yerine getirmemektedirler¹⁸¹.

¹⁸⁰ S. Yakar, S.Y. Kandır, Y.B. Önal, "Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 84, 2013, s.72-95

¹⁸¹ A. Özulucan, A. Deran, “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetler Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009 “ Cilt: 6 “ Sayı: 11, Ss.85-108

Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	KATILIM BANKALARI	GELENEKSEL BANKALAR
Tekdüzen Hesap Planı	<p>Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 29.11.2004 tarih ve 25655 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ”, 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete’de aynı isimle yayınlanan tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.</p> <p>Bu tebliğin amacı; tüm katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistiki bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli</p>	<p>- Geleneksel bankalar, 22.06.2002 tarihli ve 24793 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” hükümlerine tabi iken BDDK tarafından 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete’de aynı isimle yayınlanan tebliğ ile önceki tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.</p> <p>- Bu tebliğin amacı bakımından tek farklılık; tebliğ metninde “katılım bankaları” ifadesi yerine “bankalar” ifadesinin kullanılmış olmasıdır.</p> <p>- Tekdüzen hesap planının içeriği bakımından farklılık; işleyiş prensiplerindeki farklılığın bir sonucu olarak ifade edilebilir. Katılım bankaları için kar payı ve kar payı dışındaki gelir ve giderler ayrımı yapılırken, geleneksel bankalar için faiz ve faiz dışı gelir ve giderler ayrımı yapılmıştır.</p>

Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	KATILIM BANKALARI	GELENEKSEL BANKALAR
	analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır.	
Mali Tablolar	<p>- Mali tabloların sunuluşu bakımından; Katılım Bankaları 01.11.2005 tarihinde yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine tabi olup adı geçen kanunun 37. maddesine göre; “kuruluş birliklerinin ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun görüşü alınmak suretiyle Kurul tarafından uluslararası standartlar esas alınarak belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulamak; tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek; finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.”</p>	<p>- Mali tabloların sunuluşu bakımından; geleneksel bankalar (yatırım ve kalkınma bankaları ile mevduat bankaları), katılım bankalarından farklı değildir.</p>

Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	KATILIM BANKALARI	GELENEKSEL BANKALAR
	- “Bankalar, kanuni ve yardımcı defter ve kayıtlarını, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlamadan bilançolarını kapatamazlar.” - “Yayımlanan finansal tabloların gerçeğe aykırı olduğunun tespiti halinde Kurul gerekli tedbirleri almaya yetkilidir.”	
Muhasebe Kayıtlarında Sürat	- Kar payının hesaplanması ve K/Z durumunun ortaya konması, daha etkin ve seri defter tutma ihtiyacını ortaya koymaktadır.	- Faizin en büyük avantajı pratik ve külfetsiz hesaplamaya imkân vermesidir.
Fon Toplamada Kullanılan Hesap Çeşitliliği	- Özel Cari Hesap ve Kar ve Zarara Katılma Hesabı - Katılım bankaları Özel Cari Hesap için çalışma sistemleri gereği herhangi bir ödeme yapmazlar. -Katılım bankalarının mevduat yoluyla fon toplamaları söz konusu değildir.	- Geleneksel bankacılıktaki vadeli mevduat, katılım bankacılığındaki katılma fonuna, vadesiz mevduat ise özel cari hesaplara benzemektedir. - Hesapların isimlerindeki farklılık, geleneksel bankacılığın faiz temeline dayanmasından

Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	KATILIM BANKALARI	GELENEKSEL BANKALAR
		kaynaklanmaktadır.
Yedek Akçe Ayırma Açısından	- Katılım bankaları 5411 sayılı Kanun öncesi, sadece TTK ve ana sözleşmede ayrılması zorunlu olan yedek akçeyi ayırmakla yükümlü iken bu kanun kapsamına alınması ile birlikte 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşme hükümlerine göre ayrılmaktadır	- Bankalar 5411 sayılı Kanun'un 44.maddesi uyarınca "6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşme hükümlerine göre yedek akçe ayırmak zorundadırlar.
Alacak Ve Borçların Reeskontu Açısından	- Aynen bankalarda olduğu gibi alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutmak zorundadırlar.	- Bankalar senetli ve senetsiz alacak ve borçlarını değerlendirme günü kıymetine irca etmek zorundadırlar.
Ticari Defterlerin	- Katılım bankalarının ticari defterlerini muhafaza etme biçimleri,	Geleneksel bankaların ticari defterlerini mikro film biçiminde muhafaza etmeleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu öncesinde mümkün değilken, adı geçen Kanunun

Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	KATILIM BANKALARI	GELENEKSEL BANKALAR
Muhafaza Edilmesi Açısından	<p>5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 42’de düzenlenmiştir.</p> <p>Buna göre; “alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hallerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretleri, usulleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde 10 yıl süreyle saklanır.”</p> <p>- Bu belgelerin mikrofilm, mikrofiş şeklinde veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklanmaları mümkündür. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar BDDK tarafından ayrıca düzenlenmektedir.</p>	<p>yürürlüğe girmesi ile mümkün hale gelmiştir.</p> <p>- Ticari defterlerin muhafazası bakımından geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında herhangi bir farklılık kalmamıştır.</p>
Katma Değer Vergisi Mükellefiyeti	<p>Kuruluş amaçlarına uygun her türlü varlık alım – satımında bulunabilen katılım bankaları, yapmış oldukları bazı işlemler nedeniyle örneğin; finansal kiralama, ipotekleri altında olan ve satmak durumunda kaldıkları gayrimenkuller için KDV</p>	<p>Bankaların KDV açısından böyle bir yükümlülükleri yoktur.</p>

Tablo-5.1 Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	KATILIM BANKALARI	GELENEKSEL BANKALAR
Açısından	mükellefidirler.	
BSMV Mükellefiyeti Açısından	BSMV Kanunu m.28/2’de belirtildiği gibi, menkul kıymet alıp-satma, alım satıma aracılık etme gibi faaliyetlerde bulunan katılım bankalarının BSMV mükellefiyetleri bulunmaktadır. Örneğin; havale ve transfer işlemleri yapmak, teminat ve kefalet mektubu vermek, kasa kiralamak, akreditif açmak, ticari senetleri tahsil etmek, seyahat çekleri işlemleri, sigortalama işlemlerine aracılık etmek vb. Ayrıca BSMV açısından özellikli bir durum da şudur: TL cinsinden kullandırılan kredilerde BSMV söz konusu iken döviz cinsinden krediler de BSMV söz konusu değildir. Fakat kredi dövize endeksli olduğunda BSMV doğmaktadır.	Geleneksel bankaların finansal kiralama dışında kalan ve her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün işlemler nedeniyle kendi lehlerine nakden veya hesaben aldıkları paralar BSMV’yi doğurmaktadır.

Kaynak: A. Özulucan, A. Deran, “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetler Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009 “ Cilt: 6 “ Sayı: 11, Ss.85-108

5.6. Muhasebe Uygulama Örnekleri

Bu çalışmada bir katılım bankası ve bankanın iştiraki varlık kiralama şirketi sukuk ihraç süreci örneklerle aşağıda ele alınmıştır. Örnekte Güneş Katılım Bankası A.Ş. Güneş Katılım olarak, Güneş Katılım tarafından kurulan Güneş Varlık Kiralama Şirketi de Güneş VKŞ olarak ele alınacaktır.

a.) Güneş Katılım tarafından % 100 iştirak ile Güneş VKŞ'nin sermaye taahhüdü yapılmıştır.

Güneş Katılım muhasebe kaydı;

30.12.2013

24210 Diğer Mali İştirakler (Maliyet Bedeli)	10.000
30601 Özel Cari Hesaplar (Her Çeşit Ortaklıklar)	10.000

Güneş VKŞ muhasebe kaydı;

30.12.2013

501 Ödenmemiş Sermaye (-)	10.000
500 Sermaye	10.000

b.) Güneş Katılım tarafından Güneş VKŞ'nin sermaye ödemesi yapılmıştır.

Güneş Katılım muhasebe kaydı;

31.12.2013

30601 Özel Cari Hesaplar (Her Çeşit Ortaklıklar)	10.000
022-020 Yurtiçi Bankalar	10.000

Güneş VKŞ muhasebe kaydı;

31.12.2013

102 Bankalar	10.000
501 Ödenmemiş Sermaye (-)	10.000

b.) Güneş VKŞ Güneş Katılıma ait gayrimenkulü 50.000 TL'ye almıştır. Tamamı karşılığı yıllık % 9 kar payı taahhüdü ile 3 yıllık sukuk ihracını gerçekleştirmiştir.

Güneş VKŞ sukuk ihracı muhasebe kaydı;

01.01.2014

102 Bankalar	50.000
400 Banka Kredileri	50.000

Güneş VKŞ sukuk gayrimenkul alımı muhasebe kaydı;

01.01.2014

252 Binalar	50.000
102 Bankalar	50.000

Güneş VKŞ gayrimenkul kiralama (leasing yolu ile) muhasebe kaydı;

01.01.2014

220 Alıcılar	63.500
252 Binalar	50.000
224 Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gl.(-)	13.500

Güneş Katılım gayrimenkul satım muhasebe kaydı;

01.01.2014

023 Yurtiçi Bankalar	50.000
252 Gayrimenkuller (Defter Değeri)	40.000
392202 Kazanılmamış Gelir	10.000

Güneş Katılım gayrimenkulü Leasing Yoluyla kiralama muhasebe kaydı;

01.01.2014

252 Leasing Yoluyla Edinilen Gayrimenkuller	50.000
353-355 Kiralama İşlemlerinden Borçlar (Net)	50.000

c.) Güneş Katılım Güneş VKŞ tarafından ihraç edilen sukuktan sağlanan fonları riskleri ile birlikte devralmıştır.

Güneş Katılımın Güneş VKŞ'nin ihraç ettiği sukukları devir alma muhasebe kaydı;
_____ 02.01.2014 _____

022-020 Yurtiçi Bankalar	50.000
344 Alınan Krediler	50.000

d.) Güneş Katılım yıllık % 9 kar taahhütlü sukuk için günlük finansman gideri reeskont kaydı yapmaktadır.

Güneş Katılım günlük reeskont muhasebe kaydı;
_____ 03.01.2014 _____

644 Kredi Finansman Gideri	12
360 Alınan Kredileri Gider Reeskontu	12

e.) Güneş Katılım tarafından üçüncü yılın sonunda ana para varlık kiralama şirketi hesabına ödenmiştir.

Güneş Katılımın Güneş VKŞ'ye ana para ödeme muhasebe kaydı;
_____ 31.12.2016 _____

344 Alınan Krediler	50.000
022-020 Yurtiçi Bankalar	50.000

6. SONUÇ

Türkiye ekonomisi hızla gelişen ekonomiler arasında yer almaktadır. Ancak tasarruf açığı problemi sebebiyle bir yandan hızlı büyümesinde sorunlarla karşılaşmaktadır. Diğer yandan ise yabancı finansal sermaye akımlarına bel bağlayarak ekonominin makro dengelerini bozacak şekilde para, maliye, faiz, döviz kuru ve iktisadi büyüme politikaları izlemek zorunda kalmaktadır.

Türkiye ekonomisinin tasarruf açığını çözmesi için izlenecek politikalar kısa, orta ve uzun vadede farklılaşmaktadır. Uzun vadede teknolojiye, inovasyonda ve enerjide dışa bağımlılığın en aza indirilmesi gerekli iken orta vadede ise uzun vade politikalarını destekleyecek beşeri sermaye ve teknoloji yatırımlarını yapabilmesi ve bunların finanse edebilmesi gerekmektedir. Kısa vadede ise tasarrufları özendirmeli, uygun düzeyde faiz, kur politikaları izleyerek cari işlemler dengesini sürdürülebilir kılmalıdır.

Bu çalışma da Türkiye ekonomisinin önemli sorunlarından birisi olan tasarruf açığının sebeplerinden birisi aslında var olan tüm tasarrufların sosyal, ekonomik, kültürel ve dini hassasiyetler sebebiyle ekonomiye kazandırılmamış olmasıdır. Türkiye’de fon piyasası yakın zamana kadar tamamen faizli bir bankacılık sistemi ile faaliyet göstermekteydi. Bu sebeple, faize karşı dini hassasiyet gösteren tasarruf sahipleri, birikimlerini ekonomiye kanalize edemedi. Diğer yandan, zaten tasarruf açığı olan Türkiye ekonomisinde uzun vadeli yüksek katma değerli yatırımlar yüksek faiz oranları sebebiyle yapılamadığı için, ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınma sorunlarının çözümünde aksaklıklar kronik hale gelmiştir.

Tüm bu açmazlara karşın Türkiye ekonomisinde yükselen faizsiz bankacılık sektörü, tüm eksiklik ve zayıflıklarına karşın kısa sürede hızlı bir büyüme göstererek ekonomideki hak ettiği yolu almada emin adımlarla ilerlemektedir. Ancak faizsiz bankacılık sektörü, ekonomik faaliyetleri katılım ortaklığı temelli olarak kar-zarar ortaklığı yatırım araçları üzerinden desteklemektedir. Bu araçların çeşitliliğinin ve

verimliliğinin artması kuşkusuz bu alandaki yatırımcılar için cazibesini artırarak hem katılım bankacılığının hem de ekonominin büyümesinin önünü açacaktır.

Bu bağlamda, katılım bankacılığının önemli yatırım araçlarından olan sukukun yatırımcılar için cazip bir ortaklık imkanı sunması sektörün büyümesi için büyük bir ivme kaynağıdır. Sukuk ihracının başta Körfez Ülkeleri, Ortadoğu, Afrika ve Güney Doğu Asya ülkelerinde hızla artması ve 2009 küresel ekonomik krizinin etkisiyle faizli bankacılık ürünlerine karşın tüm dünyada artan güvensizlik İslami finansman ve yatırım araçlarını cazip hale getirmektedir.

Bu sebeple, katılım bankalarının da sukukun özellikleri ve avantajlarını daha iyi bir şekilde kamuoyuna tanıtılması, işletmelerin mali performansına, kârlılığına etkilerini daha iyi ortaya koymaları son derece büyük önem arz etmektedir. Katılım bankacılığı ürünlerinin özellikleri ve kazanç verimlerinin kamuoyuna daha iyi tanıtılabilmesi için, bu araçların etkin bir şekilde izlenmesi ve raporlanması gerekmektedir. Katılım bankaları pek çok farklı projeyi finansa etmek için farklı yatırım araçları sunmaktadır. Bu konuda kuşkusuz mevcut iktidarın finansal piyasanın yeniden şekillenmesi ve İslami türev ürünlerin finans piyasasında çeşitliliğinin artması ve hacminin büyümesi üzerine yoğun çabaları devam etmektedir. Sukuka olan talebin dünya piyasalarında her yeni gün artması hükümeti harekete geçirerek sukukun Türkiye’de “Kira Sertifikaları” adı altında yerini alması ve uygulaması kısa zamanda Sermaye Piyasası Kurulu tarafından mevzuatta yapılan değişikliklerle sağlanmıştır.

Sonuç olarak, Sukukun (Kira Sertifikalarının) finansal sistemde ki rolü gün geçtikçe talebin büyümesine bağlı olarak önemlilik göstermektedir. Ülkemizde katılım bankacılığının büyümesi, dünya üzerinde İslami türev ürünlere olan güvenin artmasıyla Sukuk finans piyasasında belirleyici rol üstlenmiştir. Türkiye’de uygulama gün geçtikçe artmakta ve çeşitlilik noktasına doğru ilerlemektedir. Bir taraftan katılım bankaları gayrimenkule bağlı olarak ilk sukuk ihraç işlemlerini yapmakla birlikte, diğer taraftan Hazine Müsteşarlığı’nca kamu yatırımları karşılığı sukuk ihracı gerçekleşmiştir. Ülkenin mikroekonomisi için yatırımcılar ve bireyler açısından, makroekonomisi için ülkenin güvenilirliği ve kazanımı için Sukuk (Kira Sertifikaları) son derece önem arz etmektedir.

7. KAYNAKÇA

- AGGARWAL, Rajeh. Tarık Yousef, “Islamic Banks And Investment Financing”,
Journal Of Money, Credit And Banking, Chapter 32, February 2000,
- AHMED, Habib. Mehmet Asutay and Rodney Wilson, **Islamic Banking and Financial Crisis**, Edinburgh University Press.2013.
- AKDİŞ, Muhammet. **Para Teorisi Ve Politikası**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2011
- AKGÜÇ, Öztin. **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1987, s.142-143
- AKGÜÇ, Öztin. **Finansal Yönetim, İstanbul**, Avcıol Basım Yayım, 2010
- AKIN, Cihangir. **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, İstanbul, Kayhan Yayınları, 1986
- AKTEPE, Ishak. Emin “**Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı**”, TKBB Eğitim Notları, No:2012/2013–02, www.tkbb.org.tr (Erisim Tarihi: 25.05.2014).
- AKTEPE, Ishak. Emin **Hadis Kaynaklarında Fâiz ve Finansman**, İstanbul: Hayat Yayınları, 2011.
- AKTEPE, Ishak. Emin **İslâm Hukûku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, İstanbul: Erkam Matbaası, 2010,
- AKTEPE, Ishak Emin. **Sorularla Katılım Bankacılığı**, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 4, 2013
- AKTEPE, Ishak Emin. **Faiz Ve Finansman Hadisleri**, Yedirenk Kitapları, 2010
- ALTAŞ, Gökben. **İslami Finans Sistemi**, Sermaye Piyasasında Gündem Raporu, S. 69, Mayıs 2008
- APAK, Sudi. Engin Demirel. **Finansal Yönetim, Sermaye Piyasaları**, Cilt 1. Papatya Yayıncılık

- ARMAĞAN, Servet. **İslam Ekonomisi**, Gündönümü Yayınları, 2005
- AUSAF, Ahmad. **Contemporary Experiences of İslamic Banks: A Survey**, Islamic Financial Institutions Seminar Proceedings Series No.27, Jeddah, İslamic Development Bank-İslamic Research and Training Institute, 1995
- AUSAF, Ahmad. **Contemporary Practices Of Islamic Financing Techniques**, Islamic Development Bank, Jeddah, 1993.
- BALI, Selçuk Ahmet Büyükşalvarcı. **1630'dan 2010'a Finansal Krizler Tarihi & Balonlar, Panikler, Buhranlar Ve Küresel Finansal Kriz**, Çatı Kitapları, 2011
- BİLMEN, Ömer Nasuhi. **Hukuk-ı İslamiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, İstanbul 1986,
- BOCUTOĞLU, Ersan. **Karşılaştırmalı Makro İktisat Teoriler Ve Politikalar**, Ekin Kitabevi 2013
- BROWN, Kym M. Kabir Hassan and Michael Skully, **Operational Efficiency and Performance of Islamic Banks, Handbook of Islamic Banking**, M. Kabir Hassan, Lewis Mervyn (Ed.), Edward Elgar Publishing, 2007,
- BÜYÜKAKIN, Figen. Onur Önyılmaz. “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları”, **Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Yüksekokulu, 2012, Sayı 7, Ss.1-16.
- BÜYÜKDENİZ, Adnan. **Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri, Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000,
- COLE, Margaret and Mohamed Al-Sheikh, **The Growth of Sukuk in the Global Capital Markets**, AsiaLaw, 2004. Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, 2. Baskı, Nobel Yayınları, 2002
- ÇETİNKAYA, Murat. **Küresel Ekonomik Ve Finansal Kriz**, Nobel Yayın, 2011
- ÇİZAKCA, Murat. Risk Sermayesi, Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları, İlmî Neşriyat, 1993, s.22. Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman**

- Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38, s.43-44
- ÇOBANOĞLU, Şevki. **İslam Ekonomisi**, Yediveren Yayınları, 2013
- DÖNDÜREN, Harndi. **Ticaret ve İktisat İlmihali**, İstanbul, Erkam Yayınları, 1993, s. 243, Aktaran Muaz Güngören, **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, a.g.e., s.43-44
- DURMUŞ, Abdullah. “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Ve Fıkhi Açından Tahlili”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**. 2010, Sayı16, Ss.141-156.
- DURMUŞ, Mustafa. **Kapitalizmin Krizi & Küresel Krizin Eleştirel Bir Çözümlemesi**, Tan Yay.2011
- ECE, Nalan. “Dünyada Ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi”, **Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 2011 Sayı 25, Ss.1-17
- EKREN, Nazım. **Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000
- ELGARİ, Ali M. “Short Term Financial Instruments based on Salam Contracts, in Ausaf Ahmad and Tarigullah Khan, **Islamic Financial Instruments for Public Sector Resource Mobilization**, Islamic Research and Training Institute, Jeddah, 1997
- ERTOP, Kıvanç. **Makroiktisat**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı, 2006.
- GRAY, Robert. and İsmail Arshad, **Regulating Islamic Capital Markets, Islamic Finance The Regulatory Challenge**, Simon ARCHER ve Rifaat Ahmed Abdel Karim (Ed.), John Wiley&Sons (Singapore), 2007,
- GÜNAL, Mehmet. **Para Banka Ve Finansal Sistem**, Yeni Dönem Yayınları, 2010
- GÜNGÖREN, Muaz. **Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi**, İstanbul, 2013, ITO yayın, Yayın No: 2012 – 38

- HALICI, Ümit. Arif Ayşe Halıcı. “Finansman Temininde Yeni Bir Argüman: Sukuk (Varlığa Dayalı Kira Sertifikası), **Lebib Yalkın Dergisi**, 2013 Sayı 117, Ss.238-245.
- INTERNATIONAL ISLAMIC FINANCIAL MARKET (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stoke Market**, 3rd Edition, 2013, s.3
- İBİCİOĞLU, Mustafa. **Türkiye’de Mali Araçlar Sektörünün Mali Sistem İçindeki Yeri Ve Finansal İşlemlerinin Mali İstatistiklere Yansıtılması**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2006, s.23
- JOBST, Andreas. A. The Economic of Islamic Finance and Securitization, **IMF Working Paper**, 2007,
- KAFH, Monzer. “**The Use of Icara Bonds for Bridging the Budget Gap**”, Islamic Development Bank, Seminar Proceedings Number 39, 1997
- KALAYCI, İrfan. (Der), **Finansal Kriz Yazıları & Halil Seyidoğlu'na Armağan**, Nobel Yayın, 2010
- KHAN, Muharnmad Akram. **Islamic Economics and Finance**, London, Routledge, 2003,
- KRUGMAN, Paul. Robin Wells. **Makro İktisat**, Palme Yayıncılık, 2010
- KURAN, Timur. “**The Economic System in Contemporary İslamic Thought: Interpretation and Assesment**”, International Journal of Middle East Studies, Vol 18, 1986,
- KURT, İsmail. **Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1996.
- KÜÇÜKÇOLAK, Necla. “Faizsiz Finansman Sertifikası Sukukun Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi”, **Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar**, Cilt: 45, Sayı: 520, Haziran 2008
- KÜÇÜKKOCAOĞLU, Güray. İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları, Alıntı, http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/f_1npazcumal17.doc, 19.05.2010

- MACFARLANE, Ben J. London: The New Souk For Sukuk, **Mondaq Business Briefing**, April 17, 2007,
- MISHKIİN, Frederic S. **Para Teorisi-Politikası**, İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi, 2000
- MOORE, Philip. **Islamic Finance-A Partnership For Growth**, London-Dubai, Euromoney Publications, 1997
- MÜTTEKİ, Sezen. Özel Finans Kurumlarının Bankacılık Hizmetleri Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans, Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE., İzmir,1990, s.91.
- OKKA, Osman. **Analitik Finansal Yönetim**, İstanbul, Nobel Yayın. 2009
- OKUMUŞ, Şaduman. Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması, İTO Sosyal Araştırmalar, 2010.
- OKUMUŞ, H.Şaduman. **Faizsiz Bankacılıkta Neredeyiz** http://www.ito.org.tr/wps/portal/gazete-detay?WCM_GLOBAL_CONTEXT=ito_portal_tr/ito-portal/gazete/gzt-2013/gzt-2013-5/gzt-2013-5-31/5c1529804fd1e028b888fa1372/a883ea (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 28.06.2014.
- OKUMUŞ, H.Şaduman ve Okşan Kibritçi Arter, **GCC Ülkelerinde İslam Bankaları ve Finansal İstikrar: Ekonometrik Analiz**, İTİCU Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 11 Sayı:21 Bahar 2012/1 s.s.147-164 s.147
- ÖZCAN, M.Emin Temel Hazıroğlu. **“Bankacılıkta Yeni bir Boyut: Katılım Bankacılığı”**, Türkiye’de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s.192.
- ÖZCAN, Tahsin. **Vakıf Medeniyeti ve Para Vakıfları**, İstanbul: Türkiye Finans Katılım Bankası Kültür Yayınları, 2010,
- ÖZKAN, Gökhan. **Küresel Finansal Kriz, Uluslararası Finans Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Ve Uluslararası Güç Dengesine Etkileri**, Dora Yayınları, 2009
- ÖZSOY, İsmail. "Faiz", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, XII

ÖZSOY, İsmail. “Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?”

II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim 2012, s.3

ÖZSOY, İsmail. **Özel Finans Kurumları**, Asya Finans Yayınları, İstanbul, 1997

ÖZSOY, İsmail. **Türkiye'de Katılım Bankacılığı**, İstanbul, Asya Katılım Bankası, 2009, s.9. 24

ÖZSOY, İsmail. **Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1987

ÖZTÜRK, Nazım. **Para Banka Kredi**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2011

ÖZULUCAN, A. A. Deran. “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetler Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009 “ Cilt: 6 “ Sayı: 11, Ss.85-108

PAKDEMİRLİ, Ekrem. **Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori Ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000

PARASIZ, İlker. **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, 2009

PARLAKKAYA, Raif Suna Akten Çürük. “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları Ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, **Ege Akademik Bakış**, 2011, Cilt 11, Sayı 3, ss.397-405.

PAYA, M. Merih. **Para Teorisi Ve Para Politikası**, Türkmen Kitabevi, 2013

SALMAN Syed Ali. **Introduction to Ijara Sulruk: Current Structures and Future Prospects**, Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, Jeddah, 2005

SPK, **Sermaye Piyasası Araçları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2**, SPK Yayınları, 2010

ŞEKERCİ, Osman. **İslam Şirketler Hukuku**, İstanbul, Marifet Yay.1981,

ŞERİATİ, Ali. **İslam Ekonomisi**, Dünya Yayınları, 2004

TABAKOĞLU, Ahmet. **İslam İktisadına Giriş**, Dergâh Yayınları, 2013

- TOK, Ahmet. **İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, 2009, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınlan
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, **Türkiye’de Bankacılık Sektörü 2009-2014 Mart**, Türkiye Bankalar Birliği, 2014 Mart
- TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ, “**Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları**”, 02 Nisan, 2014
- ULUDAĞ, Süleyman. **İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış**, Dergâh Y., 2010
- USLU, Sami. **İslam'da Faiz Yasağı Ve Çağdaş Finans**, Zafer Yayınları,2005
- USMANİ, Taqi, **Kötü Bir Fetva İlişkin Duyuru**, http://www.muftitaqiusmani.com/index.php?option=com_content&view=article&id/59:announcement-regarding-misuse-of-a-fatwa&catid=2:news-a-events&Itemid=
- UZUNOĞLU, Sadi. **Yeni Finansman Teknikleri**, Strata Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1998
- ÜNSAL, Erdal Muzaffer. **Makro İktisat**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2013
- WILSON, Rodney **Islami c Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk: Overview of the sukuk market**, Euromoney, 2004.
- YAĞCILAR, Gamze Göçmen. **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, Ankara, 2011, S.108
- YAKAR, S. S.Y. Kandır, Y.B. Önal, "Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 84, 2013, s.72-95
- YANPAR, Atila. **İslami Finans & İlkeler, Araçlar Ve Kurumlar**, Scala Yayıncılık, 2014
- YILMAZ, Erdal. "Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi" **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ocak/2014, s.81-100
- YILMAZ, Osman N. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, Katılım Bankalar Birliği Yayınlan, 2010,